

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУСА

ГРАБОВЕНКО КАТЕРИНА ВАСИЛІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри фінансів
та банківської справи,
канд. екон. наук, доцент
_____ Л.В. Юрчишена
« ____ » _____ 20__ р.

**УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ РИЗИКОМ В СИСТЕМІ РИЗИК
МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ**

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»

Кваліфікаційна (магістерська) робота
(відповідно до стандарту спеціальності та ОП)

Науковий керівник:
В. В. Волкова, доцент кафедри
фінансів і банківської справи,
канд. екон. наук, доцент

_____
(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	.....	3
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ РИЗИКОМ В СИСТЕМІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ	7
	1.1. Ринковий ризик як елемент системи ризик-менеджменту банку.....	7
	1.2 Методика оцінки ринкового ризику банку	20
РОЗДІЛ 2	ОЦІНКА РІВНЯ ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВ.....	31
	2.1 Загальна оцінка сучасного стану управління ринковим ризиком банків.....	31
	2.2 Аналіз ефективності управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк».....	41
	2.3 Оцінка рівня управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк» відповідно до використаних методів.....	50
РОЗДІЛ 3	РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ РИЗИКОМ В СИСТЕМІ РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ.....	63
	3.1 Концептуальні підходи щодо вдосконалення управління ринковим ризиком в системі ризик-менеджменту банку.....	63
	3.2 Механізм управління ринковим ризиком банку.....	70
	3.3 Напрями вдосконалення системи управління ринковим ризиком банку з врахуванням міжнародного досвіду.....	80
ВИСНОВКИ	.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		91

ВСТУП

Актуальність теми. Оскільки основними учасниками фінансового ринку є банки, то від їх функціонування залежить розвиток економіки України в цілому. В сучасних умовах посилення нестабільності фінансових ринків, важливого значення набуває проблема забезпечення фінансової стійкості банківської системи. Будь-які операції банків супроводжуються ризиками, тому уникати їх неможливо. Система ризик-менеджменту банку спрямована на передбачення і зниження ризиків до мінімального рівня. Оцінювання та управління ринковим ризиком банків є важливою складовою системи ризик-менеджменту банку.

Враховуючи, що банківські установи за для отримання прибутку чи спекулятивного доходу виконують торговельні операції, має місце виникнення ринкового ризику. В результаті цього, доцільно на належному рівні здійснювати регулювання системи управління ринковим ризиком, завдяки застосуванню різних методів, які нададуть можливість певним чином спрогнозувати ймовірність настання певної ринкової ризикової події та запровадити заходи для її мінімізації, зважаючи на результати отриманих значень оцінених критеріїв рівня ризику.

Значний внесок у розробку теоретичних положень, проблем розуміння сутності ринкового ризику, його виявлення, оцінювання, управління та контролю зробили провідні вітчизняні науковці: О. Сидоренко, Р. Набок, Л. Примостка, О. Приходько, О. Васюренко.

Методологічних підходів до оцінки, управління та мінімізації банківських ризиків досліджувались у працях багатьох вітчизняних вчених-економістів, серед яких: М.Д. Білик, О.В. Васюренко, Л.А. Бондаренко, А.М. Герасимович, В.В. Вітлінський, О.В. Дзюблюк, Т.Т. Ковальчук, О.А. Кириченко, А.В. Коротеева, А.М. Мороз, В.І. Міщенко, Т.О. Раєвська; а також зарубіжні вчені-економісти: О.В. Беляков, С.Б. Братанович, Х. Грюнінг, К.Д. Валравен, С.Н. Кабушкін, Дж.М. Кейнс, К. Редхед, П.С. Роуз, Дж. Сінкі, С. Хьюс, В.М. Усоскін, О. Ширінська та інші.

Незважаючи на вже проведені дослідження, тема управління ринковим ризиком залишається актуальною і в теперішній час. Ризики завжди супроводжують банківську діяльність, а швидка зміна економічної ситуації, вплив великої кількості факторів в сучасних умовах утримують ринковий ризик все ще на високому рівні.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад ефективного управління ринковим ризиком та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління банківськими ризиками в системі ризик-менеджменту банку.

Для досягнення мети необхідно було вирішити наступні завдання:

- розкрити сутність поняття ринкового ризику, його особливості в системі ризик-менеджменту банку;
- проаналізувати методи оцінки ринкового ризику банку;
- дослідити загальну оцінку сучасного стану управління ринковим ризиком банків;
- визначити рівень управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк» відповідно до використаних методів;
- проаналізувати ефективність управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк»;
- розробити концептуальні підходи щодо вдосконалення управління ринковим ризиком в системі ризик-менеджменту банку;
- розробити механізм управління ринковим ризиком банку;
- обґрунтувати напрями вдосконалення системи управління ринковим ризиком банку з врахуванням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є ринковий ризик банку.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади управління ринковим ризиком в системі ризик-менеджменту банку.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань була використана низка методів, а саме: аналізу й синтезу – для розкриття сутності поняття ринкового ризику, його особливостей в системі ризик-

менеджменту банку; систематизації та класифікації – для виділення методів управління ринковим ризиком та чинники, що на нього впливають; порівняння, логічного узагальнення, методи індукції та дедукції, графічного й економіко-математичного моделювання.

Інформаційну базу дослідження склали офіційні статистичні дані: Національного банку України, статистична та фінансова звітність АТ «Креді Агріколь Банк», законодавча база України, матеріали наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів, які займалися дослідженням проблем управління банківськими ризиками в цілому та ринковим ризиком зокрема.

Наукова новизна одержаних результатів:

- отримали подальшого розвитку теоретико-методологічні засади та управління ринковим ризиком банку;
- вперше розроблено концепцію вдосконалення управління ринковим ризиком в системі ризик-менеджменту банку
- удосконалено механізм виявлення та управління ринковим ризиком банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення та практичні рекомендації, висвітлені в роботі, можуть бути основою для розробки заходів підвищення результативності управління ринковим ризиком в системі ризик-менеджменту банку.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення роботи були представлені на:

- IV Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи» Полтава, 2022
- II Міжнародній науково-практичній конференції «PROGRESSIVE RESEARCH IN THE MODERN WORLD» Бостон, 2022.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних посилань.

Основний текст роботи становить 95 сторінок, в т.ч. 15 таблиць, 34 рисунка. Список використаних джерел містить 53 найменувань, викладених на сторінках 90-95.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ РИЗИКОМ В СИСТЕМІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ

1.1 Ринковий ризик як елемент системи ризик-менеджменту банку

Функціонування банківської установи, відповідно до власної природи, перш за все тісно пов'язане з ризиками, які постійно змінюються під впливом економічних та політичних чинників на рівні держави в цілому, або ж економіки зокрема.

На сьогодні, сучасна банківська система знаходиться не в кращій ситуації, відсутність стабільності потребує швидкого та кваліфікованого втручання з боку менеджменту. Негативні зміни, які мають місце, знаходять свій відбиток у фінансовій сфері, також на політичному, соціальному становищах, не оминаючи і відбитку на свідомості населення країни в цілому. Можливі різкі зміни на фондовому та валютному ринках, суттєві зміни в нормативно-правовому регулюванні, зміни вимог регулятора, відсутність стабільності у фінансовій політиці, потребують не лише узгодженої роботи у сфері функціонування банківських установ, а і економіки в загалі, на засадах впровадження нових підходів до організації роботи, як окремо взятого банку, так і в цілому банківської системи. Вдале застосування наявних матеріальних та трудових ресурсів потребує досягнення встановлених цілей за умов мінімізації витрат та максимізації кінцевого результату, що досягається в процесі раціонального управління. Тобто, вимоги висунуті до організації діяльності, формулюють не керівники банківської установи, а сучасні обставини, які потребують від банківського менеджменту дієвих та актуальних рішень щодо організації роботи банку.

Зазначимо, що ризик-менеджмент є один з ключових напрямів сучасного менеджменту, який спрямовано на дослідження проблем управління ризиками, які мають місце при здійсненні діяльності самостійної виробничо-господарської чи фінансової організації [13].

В свою чергу, ризик-менеджмент банку головним чином залежить від стану його розвитку і в залежності від стадії еволюції банку починаючи від фінансового інституту періоду початку 1990-х років закінчуючи періодом технологічно розвинутої, висококонкурентної кредитної організації проходить всі кроки розвитку, тобто починаючи від «паперового ризик-менеджменту» і закінчуючи його впровадженням у процесну модель функціонування банку.

Не зважаючи на досить значний перелік наукових праць, що стосуються ризику, в сучасних умовах відсутнє однозначне трактування сутності дефініції «ринковий ризик», що пояснюється тим, що кожен з авторів визначає її по-своєму, на власний розсуд. Така ситуація визначається тим, що ринковий ризик – є доволі складним явищем, яке характеризується низкою реальних засад, які не є узгодженими, інколи, навіть є протилежними. Максимально поширеними підходами трактування дефініції «ринковий ризик» є його ототожнення зі здатністю матеріальних втрат. У таблиці 1.1 розглянемо найпоширеніші з них.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття «ринковий ризик»

Автор	Визначення
1	2
Є.П. Поліщук	Ринковий ризик – ризик коливання цін на пасиви та активи внаслідок руху відсоткових ставок, обмінних курсів, ринкових цін.
В.В. Коваленко	Ринковий ризик – збитки через зміну вартості фінансових інструментів або ліквідності.
К. С. Панченко	«Під ринковим ризиком розуміється ймовірність відхилення фінансових результатів від запланованих через певну зміну валютних курсів, процентних ставок або ринкової вартості фінансових інструментів, цінних паперів або інших активів.»
А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко	Ринковий ризик пов'язаний зі здійсненням банком дилінгових операцій, відкриття позицій за валютами, борговими та пайовими цінними паперами, деривативами (похідними інструментами) тощо.
Національний банк України	Ринковий ризик – імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок несприятливих змін курсів іноземних валют, процентних ставок, вартості фінансових інструментів.

Джерело: складено автором на основі [18; 29; 35; 48]

Отже, на нашу думку, ринковий ризик – це ризик втрати або недоотримання банком доходів, пов'язаний із зміною цін на акції, процентних ставок, зміною курсів іноземних валют та вартості фінансових інструментів.

Сьогодні, в науковій літературі з економіки можна зустріти визначення ризику, які, паралельно зі здатністю отримання збитків, також передбачають наявність альтернативних варіантів.

Наприклад, економічний ризик являє собою суб'єктивно-об'єктивну категорію тісно пов'язану з вирішенням конфлікту та існуючої невизначеності в умовах неминучого вибору та характеризує рівень отримання запланованого ефекту, невдачі та відхилення від встановлених цілей враховуючи вплив, як контрольованих, так і неконтрольованих чинників та існування прямих та зворотних взаємозв'язків.

Окрім цього, трактування економічного ризику може бути представлене у вигляді економічної категорії, яка відображає спроможність кількісно визначити невідповідності між очікуванням економічних показників діяльності об'єкта, стан якого перебуває в ситуації зміни у наслідку цілеспрямованої дії чи, взагалі, бездіяльності зацікавлених суб'єктів даних економічних відносин. При цьому, дана дія є наслідком певних об'єктивних умов стану невизначеності, конфліктності та певного суб'єктивізму щодо сприйняття наявних ринкових чинників [5].

В наукових працях, визначають три риси ризику:

- об'єктивна, яка проявляється тим, що він має місце через об'єктивні, властиві саме економіці параметри невизначеності, конфліктності, певної розмитості показників, відсутності достатньої інформації на час ухвалення певного рішення;
- суб'єктивна, яка викликана вчинками реальних людей із наявних у них досвідом, їх інтересами, психологічними рисами, морально-етичними правилами поведінки;
- об'єктивно-суб'єктивна, яка визначається тим фактом, що ризик передбачає супровід процесами суб'єктивного та об'єктивного значення.

Вище наведені риси визначаються в якості чинників при здійсненні класифікації ризиків [30].

Таким чином, ризик – це перш за все ймовірний розподіл результатів, ймовірне їх коливання довкола бажаного результату. В той же час, ризик має місце майже в кожній діяльності банківської установи. Зведення його до мінімального рівня має вагоме значення для функціонування банку та банківської системи в загалі. За умови, якщо існує ризик, то не має можливості точно спрогнозувати кінцеві результати, а це, в свою чергу, викликає ситуацію невпевненості відносно того, що саме може бути отримано по завершенню. Розмір ризику – це один із значимих чинників при ухваленні рішення, саме він може бути вирішальним при визначенні з альтернативними варіантами.

Загалом, банківська сфера відрізняється вищим рівнем ризикованості порівняно з іншими сферами діяльності. Говорячи про банківський ризик, мають на увазі загрозу втрати банківською установою частини власних ресурсів, недоотримання доходів або виникнення додаткових витрат при здійсненні фінансових операцій. При цьому, ризик визначається ймовірністю одержання низки небажаних результатів, таких як втрата прибутку, тобто збиток, як відповідь на неплатежі по кредитах, зменшення ресурсної бази і тому подібне [25].

Специфічні риси банківських ризиків викликані їх спеціалізацією, яка притаманна лише банківській установі та відрізняє його від інших суб'єктів господарювання, що спричиняє потребу ефективного управління. Хоча, управління ризиками є важливою складовою в організації ефективної діяльності банківської установи та при визначенні сутності дефініції «ризик-менеджмент», серед авторів також не має єдиного підходу. У табл. 1.2 розглянемо основні версії науковців щодо її трактування.

Таблиця 1.2 – Підходи науковців до визначення дефініції «ризик-менеджмент»

Автор (автори)	Суть явища	Зміст явища
1	2	3
Л.І. Донець	Специфічна галузь менеджменту	Ризик-менеджмент являє собою низку знань, певних предметів функціонування чи то фірми, чи то страхової компанії, чи банку, моніторингу господарської діяльності, сукупність математичних методів здійснення оптимізації існуючих економічних завдань.
Н.С. Тимошик	Сукупність заходів, методів та прийомів	Ризик-менеджмент у певній мірі дозволяє здійснювати прогноз виникнення ризикових подій та розробляти заходи щодо їх мінімізації.
Ю.Е. Дунаєва	Процес	Формулювання та прийняття рішень, які здатні призвести до мінімуму значну низку впливу випадкових чи визначених планом подій.
І.І. Волинець	Комплекс управлінських дій та заходів впливу	Спрямований на господарюючого суб'єкта, який сприяє забезпеченню максимально широкого охоплення ймовірних ризиків, обґрунтоване ставлення та доведення їх впливу до їх оптимальних меж.
Національний банк України	Система управління ризика	Дана система включає в себе стратегію та тактику управління, тобто такі складові, як система управління; система визначення, ідентифікації та вимірювання; система супроводу у формі контролю та моніторингу.

Джерело: складено автором на основі [46]

Отже, ризик-менеджмент, як керуюча система включає дві підсистеми: керуючу, тобто суб'єкта управління та керовану підсистему - об'єкта управління. Враховуючи наведені вище визначень дефініції ризик-менеджменту банківської установи можна узагальнити його, відмітити, що це певний процес здійснення впливу на суб'єкт господарської діяльності, шляхом застосування низки методів, прийомів та заходів, які дають змогу здійснити прогноз ризиків, розрахувати їх ймовірні величини та наслідки, за рахунок чого, розраховуються напрями мінімізації рівня їх впливу на суб'єкт до найменших меж, а також формування стратегії дії цього суб'єкта за умов реалізації певних випадків ризиків.

Об'єктом управління в системі ризик-менеджменту є саме ризик, також ризиковані інвестиції та певні економічні відносини, які виникають між господарюючими суб'єктами при здійсненні ризику. До даних економічних

взаємовідносин зазвичай належать відносини, які виникають між позичальником та кредитором, між страхувальником та страховиком, окрім цього, між підприємцями (чи то партнерами, чи то конкурентами) тощо.

Що стосується суб'єкта управління, то в ризик-менеджменті це є особлива група осіб (фінансовий менеджер, фахівець зі страхування, еквайер, актуар, андеррайтер та інші), які завдяки прийомам та методам управлінського впливу чинять цілеспрямовану діяльність об'єкта управління.

Спектр дій, спрямованих на управління ризиками, спрямований на досягнення низки цілей, основні з яких наведені на рис. 1.1.

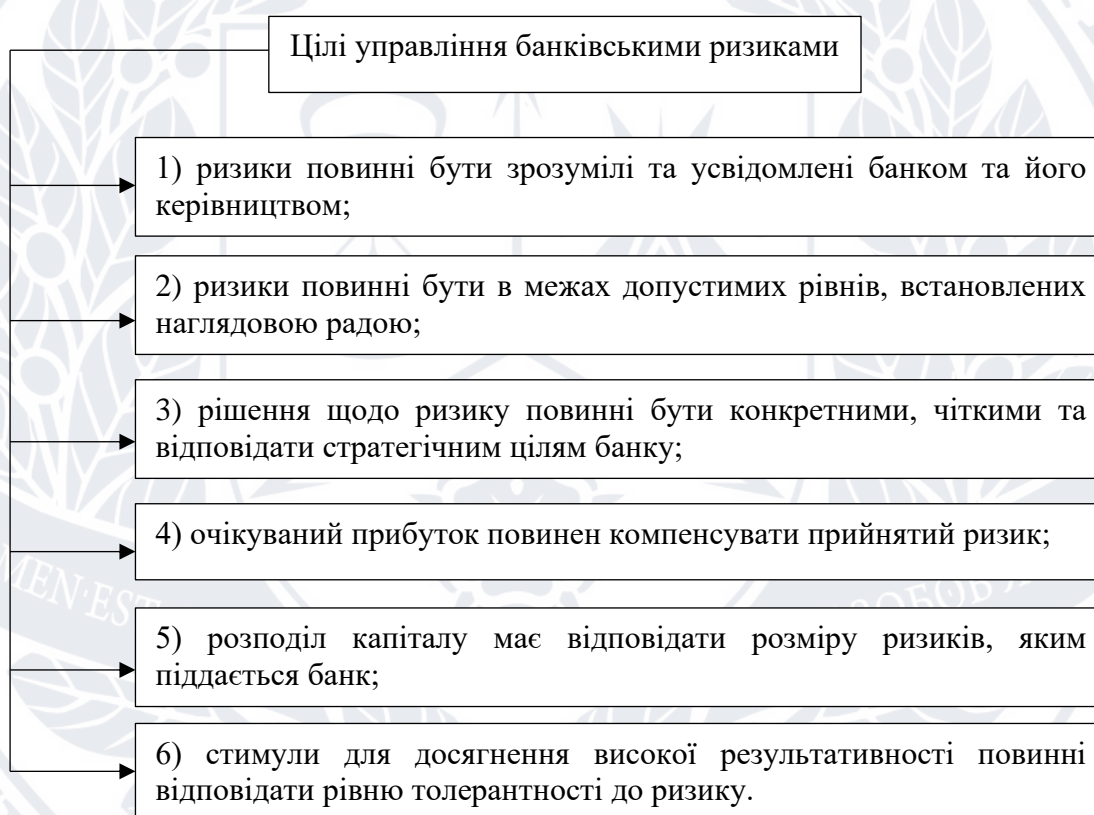

Рисунок 1.1. – Цілі управління банківськими ризиками

Джерело: складено автором на основі [46]

Щоб більш повно розкрити сутність дефініції «ризик-менеджмент», доцільно з'ясувати функції, які він здійснює. Виходячи з сучасної ситуації виокремлюють два основні види функцій управління ризиками, а саме функції об'єкта та суб'єкта управління, перелік яких наведено на рис. 1.2.

Нижче більш детально охарактеризуємо функції ризик-менеджменту як до суб'єкта управління.

Здійснення прогнозування в здійсненні управління ризиками полягає в формуванні на майбутнє зміни показників фінансового стану об'єкта в загалі та його різних структурних елементів. Прогнозування являє собою передбачення настання певної події. При цьому, воно не ставить за завдання пряме втілення визначених прогнозів у практичній діяльності.

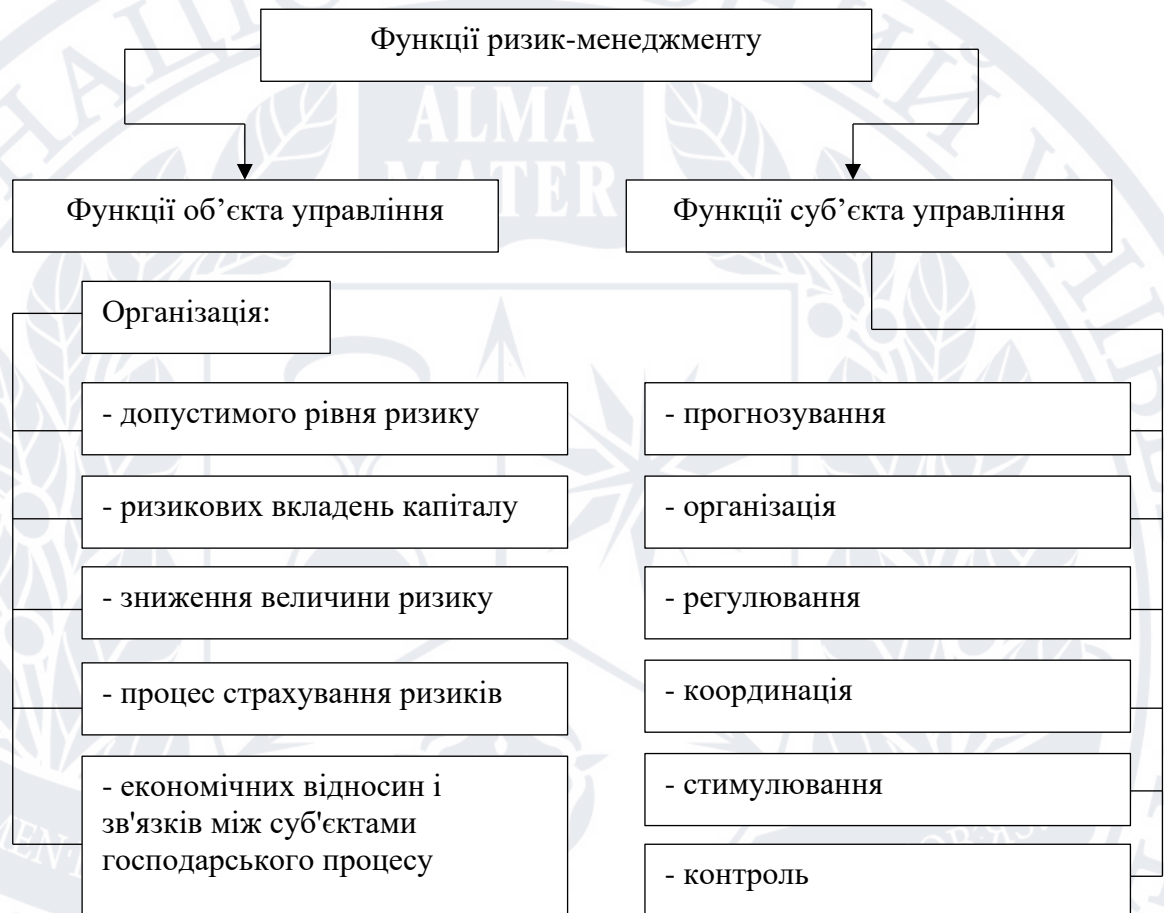

Рисунок 1.2. – Функції ризик-менеджменту в банківській установі

Джерело: складено автором на основі [46]

Аналізуючи наведені вище дані можна сказати, що основною рисою прогнозування також можна вважати альтернативний підхід, який застосовується до формування фінансових показників та параметрів, які встановлюють варіанти покращення фінансового стану керованого об'єкта беручи до уваги новітні тенденції. У своїй динаміці прогнозування здатне або враховувати минулі показники екстраполяції майбутнього, зважати на експертні показники тенденцій, або ж бути встановленими на основі прямих змін прогнозу. Дані зміни можуть відбутися несподівано. Саме управління

ґрунтується на передбаченні цих можливих змін, потребує розвитку у менеджерів розуміння та інтуїції ринкових механізмів, а також застосування гнучких рішень за умови настання непередбачених подій.

Що стосується функції «організація» щодо ризик-менеджменту відповідно до своєї суті, являє собою об'єднання людей, які у купі реалізують комплекс дій відносно ризикового вкладення капіталу, беручи до уваги певні процедури та правила.

Зазначені процедури включають формування управлінських органів, побудову певної структури апарату управління, визначення залежностей між підрозділами управління, формування нормативів, методики, норм і т.п.

В свою чергу, «регулювання» в ризик-менеджменті являє собою вплив на об'єкт управління, завдяки якому відбувається досягнення стійкого стану для даного об'єкта у випадку появи відхилень від зазначених параметрів. Регулювання має на увазі низку поточних заходів, спрямованих на нейтралізацію можливих відхилень.

Функція «координація» в ризик-менеджменті являє собою узгодження роботи різних структурних елементів системи управління ризиком також управлінського апарату та фахівців.

Координація сприяє єдності відносно об'єкта управління, суб'єкта управління, а також управлінського апарату та певного окремого працівника.

Функція «стимулювання» в ризик-менеджменті полягає у здійсненні мотивації фінансових менеджерів та решти співробітників до зацікавленості в отриманні позитивного результату від власної діяльності.

«Контроль» у ризик-менеджменті за власною природою являє собою перевірку організації діяльності щодо скорочення рівня ризику. Завдяки контролю має місце збір інформації щодо показника виконання встановленої програми дії, результативності ризикових вкладень капіталу, дотримання співвідношення ризику і кінцевого результату, на основі чого розробляються зміни для фінансових програм, формування ефективної фінансової роботи,

організації ризик-менеджменту установи. Контроль включає в себе аналіз результатів заходів щодо скорочення рівня ризику.

Вище зазначені функції є загальними для всіх видів банківських ризиків, адже кожен з них є значимим. На рис. 1.3 наведено основну класифікацію банківських ризиків.

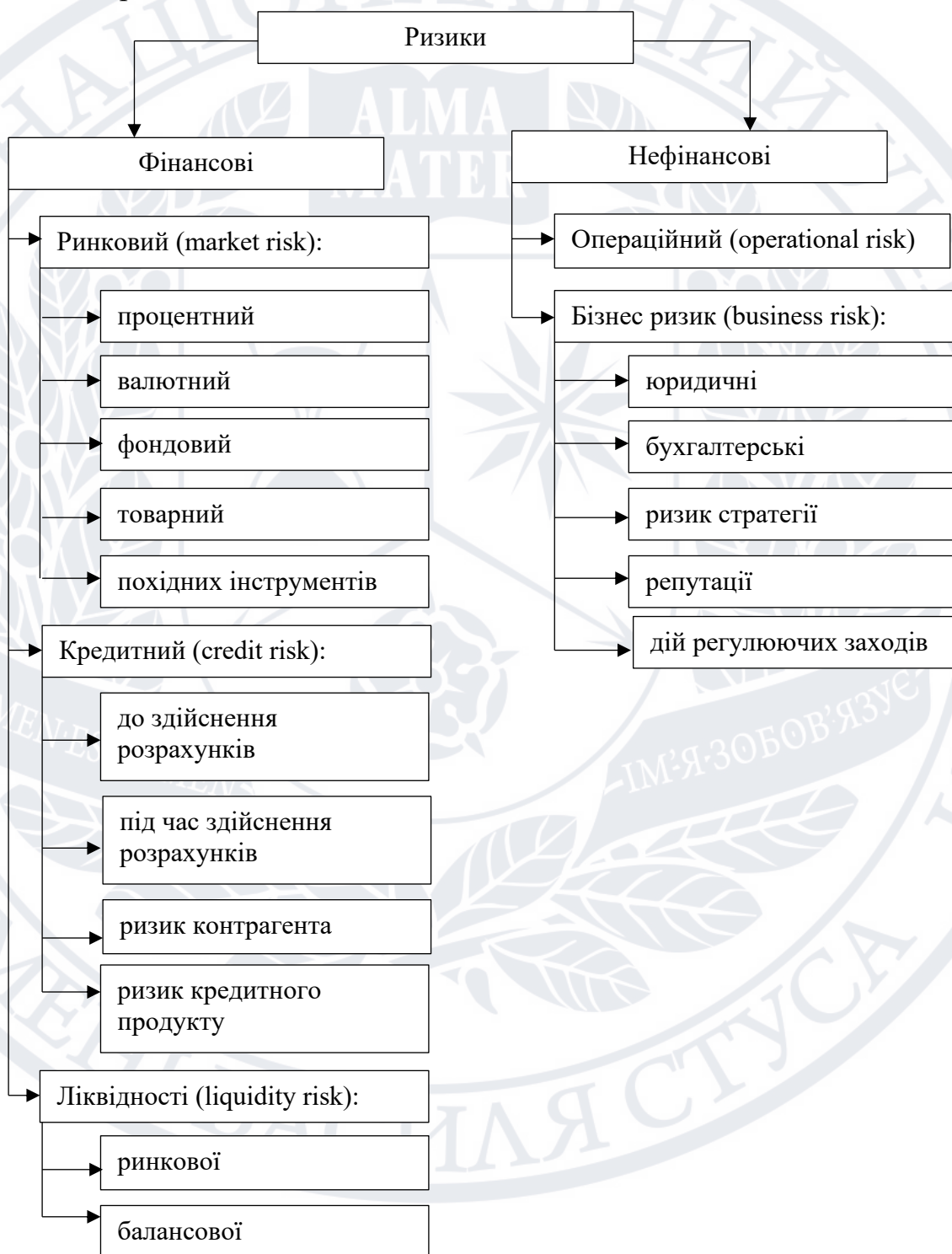

Рисунок 1.3. – Класифікація банківських ризиків

Джерело: складено автором на основі [25]

З вище перерахованих видів банківських ризиків кожен є значимим та у своїй сукупності формує систему ризиків будь-якої банківської установи.

В цілому, одним із значимих ризиків функціонування банку, по праву, є ринковий ризик. Даний ризик відноситься до категорії фінансових ризиків, які несуть загрозу банку шляхом втрати частини власних ресурсів, недоодержання доходів або виникнення додаткових витрат у наслідок виконання певної низки фінансових операцій. Відповідно до визначення Національного банку України «ринковий ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів, товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі. Цей ризик впливає з маркетмейкерства, дилінгу, прийняття позицій з боргових та пайових цінних паперів, валют, товарів та похідних інструментів (деривативів)» [28]. Дане визначення є досить комплексним та характеризує поняття ринкового ризику виходячи зі складових та джерел появи.

При цьому, можна навести більш загальне трактування, яке має подібну сутність, тобто під ринковим ризиком мається на увазі ймовірність коливання фінансових результатів від визначених у плані за рахунок певного коливання валютних курсів, відсоткових ставок або ж коливання ринкової вартості фінансових інструментів, цінних паперів чи інших активів.

Загальною рисою банківських операцій, які схильні до ринкового ризику, є їх реалізація за для отримання спекулятивного доходу, або ж одержання доходу від різниці між вартістю купівлі та продажу. Найбільшим чином, ринковий ризик є очевидним, за умови, якщо банк здійснює оцінку вартості статей балансу на основі ринкових цін із зазначеною періодичністю, тобто щодня, щомісячно, щоквартально, щорічно. У даному випадку будь-які коливання ринкової ціни відразу знаходять своє відображення в балансі банку. При цьому, несвоєчасний облік витрат чи прибутків викликає додаткові проблеми, адже необізнаність відносно факторів ризику не означає, що вони є відсутніми. Беручи до уваги дані чинники, Базельський комітет з банківського нагляду рекомендує трактувати ринковий ризик, як ризик втрат, які спостерігаються за балансовими та

позабалансовими позиціями, та які виникають у відповідь на зміну ринкових цінах [28].

Найбільш розповсюдженими ринковими ризиками є процентний, валютний та фондовий, товарний, та похідних інструментів. Охарактеризуємо деякі з них.

1. Процентний ризик, тобто існуючий чи потенційно можливий ризик щодо прибутковості чи капіталу банківської установи, який виникає у наслідок несприятливих коливань стану ринкових відсоткових ставок. Даний ризик чинить вплив на доходи банку, в тому числі на економічну вартість банківських активів, зобов'язань та позабалансових інструментів. Основним джерелом виникнення процентного ризику можна назвати дисбаланс активів та зобов'язань, які є чутливими до коливань процентних ставок та строків погашення. Відповідно до класифікації, запропонованої Базельським комітетом з банківського регулювання можна виокремити 5 видів процентного ризику, які можуть мати місце при здійсненні банківської діяльності:

1) ризик переоцінки, тобто ризик зміни вартості ресурсів, який має місце в результаті різниці щодо терміну погашення таких фінансових ресурсів, як кредити, депозити, боргові інструменти, або ж коливання розміру відсоткових ставок по банківським активам, зобов'язанням та позабалансовим рахункам;

2) ризик зміни кривої дохідності, тобто стан залежності показника процентної ставки та терміну дії інструмента, який характеризує настрої інвесторів відносно майбутнього параметру процентних ставок;

3) базисний ризик, тобто ризик можливих фінансових втрат через скорочення відсоткової маржі, та який виникає у відповідь на невідповідності коливання відсоткових ставок за подібними активами та пасивами з однаковими термінами погашення;

4) економічний ризик, тобто ризик можливих втрат від несприятливих коливань економічних умов на ринку, наприклад, підвищення облікової ставки НБУ спричиняє здорожчання фінансових ресурсів, а тим самим і підвищення відсоткових ставок;

5) ризик опціональності, тобто ризик права вибору, даний ризик є результатом існування у клієнта права змінити засад реалізації угоди, за умов, коли змінюється розмір або строк виплат хоча б по одному грошовому потоку, а саме пролонгація, або ж дострокове погашення чи реструктуризація кредиту [13].

2. Валютний ризик. Який є наявним, або ж потенційним ризиком для надходжень та капіталу, джерелом якого є несприятливі коливання курсів іноземних валют та вартості банківських металів. Враховуючи економічну точку зору валютний ризик можна вважати наслідком незбалансованості між активами та пасивами відносно кожної з валют за строком та сумою. Чутливість до валютного ризику характеризується відкритою валютною позицією банку відносно різних іноземних валют та банківських металів, коливанням валютних курсів, кваліфікацією та точністю діяльності осіб, саме які укладають угоди від імені банку, а саме дилерів або ж трейдерів. Даний ризик притаманний всім фінансовим операціям банківської установи, які здійснюються в іноземній валюті. Відповідно до сучасної практики, нехтування банками питань щодо управління валютним ризиком може викликати значні фінансові втрати завдяки переоцінці валютної позиції у відповідь на зміну валютних курсів. Доцільно зазначити, що так як банки не здатні впливати на валютний курс, адже його визначає чи то ринок, чи національний регулятор, то єдино існуючим інструментом управління даним видом ризику по праву залишається контроль валютних позицій.

3. Фондовий, акціонерний або ж інвестиційний ризик. Це або вже існуючий, або ж потенційний ризик збитків, які є наслідком можливих несприятливих коливань ринкових котирувань цінних паперів, а також похідних фінансових інструментах, що обертаються на фондових ринках. При цьому, фондовий ризик – це ризик втрати інвестованих коштів, а також очікуваного доходу під дією факторів, які пов'язані, і з емітентом даних цінних паперів та інших похідних фінансових інструментів, а також з загальними змінами ринкової

вартості на фінансові інструменти. До чинників, які провокують фондовий ризик, можна віднести наступні:

1) ризик дострокового погашення цінних паперів, який визначається потребою реінвестування достроково повернених коштів під відсоткові ставки, які є нижчими за ті, які мали місце на ринку, на поточний момент;

2) інфляційний ризик, який викликаний можливістю знецінення в часі майбутніх грошових ресурсів (в даному випадку процентного доходу, а також номінальної вартості цінного паперу) за рахунок інфляційних процесів, які мають місце на ринку та зменшення вартості грошей;

3) кредитний ризик, який викликаний фінансовими втратами через невиконання емітентом взятих на себе зобов'язань (порушення встановлених умов погашення грошових потоків, зміна термінів погашення, підтримання необхідного рівня доходу на доволі стабільному рівні [10].

4. Товарний ризик, тобто ризик який відчуває на собі власник товарної позиції (наприклад, придбання банком золота).

5. Розрахунковий ризик і ризик контрагента, що являється ризиком операцій пов'язаних з валютою, процентними ставками, капіталом або товаром, розрахунок котрими ще не здійснені.

Що ж стосується управління ринковим ризиком, то воно як і управління іншими видами ризиків, зазвичай, здійснюється банківською установою у відповідності до його стратегічних завдань. При цьому, пріоритетним є сприяння максимальному збереження активів та капіталу з урахуванням скорочення можливих втрат та недоотримання прибутку по внескам банку у фінансові інструменти, в тому іноземну валюту та дорогоцінні метали.

Отже, управління ризиками в банківській діяльності є важливим завданням його ризик-менеджменту, основною задачею якого є сприяння мінімізації негативного впливу того чи іншого чинника зовнішнього середовища результати діяльності банківської установи. При цьому, ринковий ризик є значимим елементом сукупності фінансових ризиків установи.

Таким чином, визначивши основні види ринкового ризику та причини виникнення, банк в змозі підібрати найбільш правильний метод оцінки того чи іншого виду для більш ефективного управління.

1.2 Методика оцінки ринкового ризику банку

Важливим є не лише виявлення банківського ризику, а й ефективне управління ним. Оцінка ринкового ризику банку, як і будь-якого іншого ризику, являє собою кількісну демонстрацію виявлених ризиків, при здійсненні якої з'ясовують їх основні характеристики, такі, як розмір ймовірних наслідків. В той же час визначаються варіації можливих сценаріїв появи та розвитку несприятливих ситуацій.

Встановлення та оцінка взаємопов'язані між собою та не завжди можуть бути розподіленими на окремі, самостійні частини загального процесу. Окрім цього, доволі часто аналіз спрямовується в два протилежні напрями, а саме від встановлення до оцінки та навпаки. При цьому, у першому випадку рівень збитків є відомим, але доцільно визначити їх причини. При другій ситуації, за підґрунтям аналізу системи з'ясовуються ризики та їх ймовірні наслідки.

За для оцінки розміру фінансового ризику, в тому числі і ринкового ризику банку зазвичай застосовують три групи показників:

1. Статистичні значення, а саме стандартне відхилення, дисперсія, бета-коефіцієнт.
2. Непрямі показники ризикової діяльності, які в основному визначаються у формі фінансових коефіцієнтів, враховуючи показники публічних звітів.
3. Аналітичні показники або іншими словами – індикатори, які покликані сприяти оцінці окремих видів ризиків. Прикладами індикаторів можуть бути валютні, процентні ставки, кредитні, інвестиційні або ж дисбаланси ліквідності і тому подібне, у межах внутрішнього аналітичного процесу банківської установи.

Періодична оцінка ризику має на меті виявлення ризиків та здійснення оцінки різних аспектів, за для проникнення в суть існуючих процесів,

взаємопов'язаних з ними. При цьому, оцінка ринкового ризику реалізується в наступній послідовності (рис. 1.4).

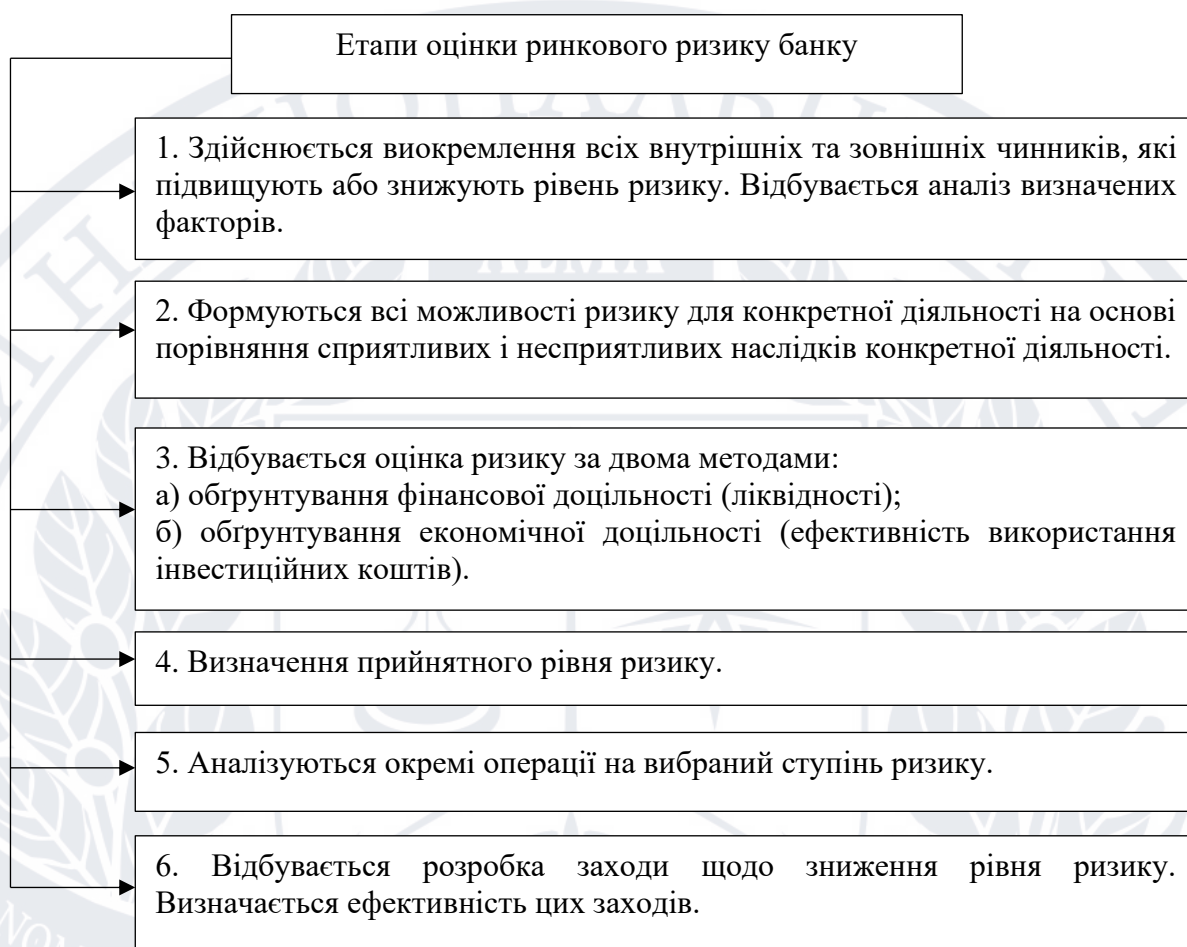

Рисунок 1.4. – Етапи оцінки ринкового ризику банку

Джерело: складено автором на основі [25; 9]

На рисунку 1.4 загалом виділено шість етапів оцінки ринкового ризику банку. На останніх етапах визначають прийнятний рівень ризику, аналізують окремі операції, а також розробляють певні заходи по зниженню ризику.

В свою чергу, підходи до реалізації оцінки ризику умовно можна розділити на кількісний та якісний (рис. 1.5) [19].

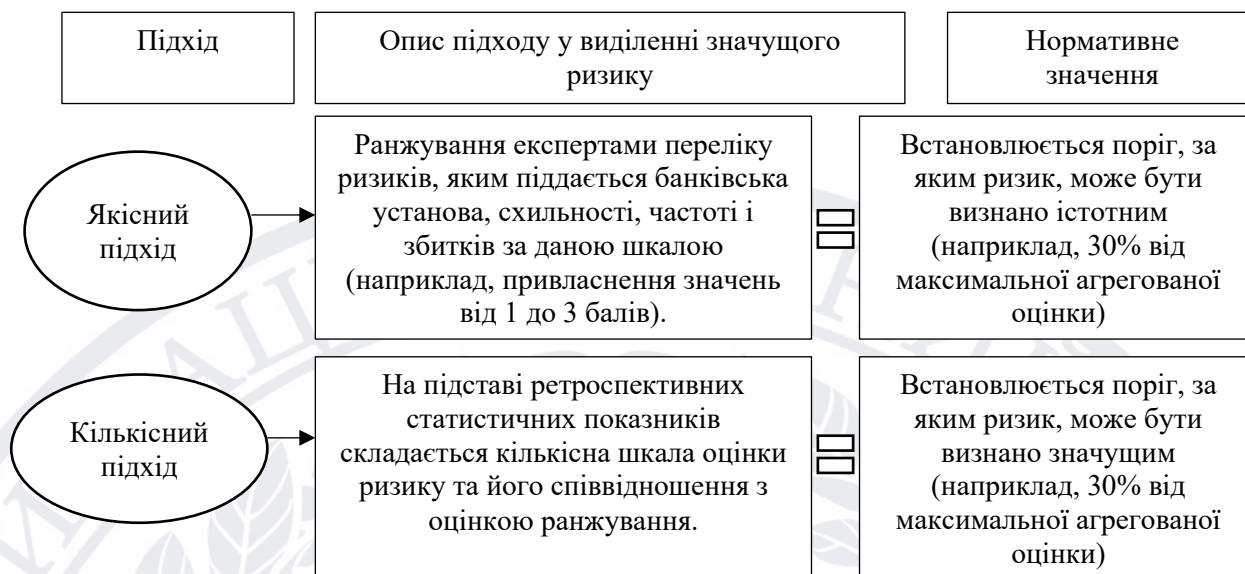

Рисунок 1.5– Підходи до оцінки значущості ризиків у банківській системі

Джерело: складено автором на основі [25]

Враховуючи, що ринкові ризики банку за напрямом виникнення поділяються на зовнішні та внутрішні, то оцінювання не є уніфікованим. При цьому, рівень впливу зовнішніх ризиків на ефективність та результативність функціонування банку є винятково високим, до того ж управління даними ризиками можна вважати найскладнішим, а у деяких випадках і неможливим. Для здійснення їх оцінювання використовуються, головним чином, логічні методи аналізу, також експертні оцінки (в основному, для оцінювання нових ризиків).

Рівень об'єктивності та достовірності застосовуваної експертної оцінки визначається методом підбору інформації щодо середовища здійснення діяльності, а репутація агентства, яке виконує оцінювання, значно впливає на підготовку рішень потенційних контрагентів (вкладників, інвесторів) банківської установи і, таким чином, здатне впливати на результативність існування банківської установи.

Найбільш значимими та авторитетними рейтинговими агентствами на міжнародній арені вважаються компанії Fitch, Standart&Poor's Ratings Group, Moody's, EMIS (Euromoney Institutional Investor Company), International Country Risk Guide, Business Environment Risk Intelligence (BERI) та інші [36].

В свою чергу, внутрішня оцінка ризику в основному реалізується завдяки методам кількісного аналізу рівнів ризику, серед яких можна виокремити (табл. 1.3):

- статистичний метод аналізу;
- аналітичний метод;
- експертний метод;
- метод аналогій;
- комбінаційний метод.

Таблиця 1.3 – Характеристика кількісних методів оцінки ризиків

Метод кількісної оцінки	Характеристика
1	2
Статистичний метод	Застосовується для визначення часткового ризику, а саме визначення величини втрат у відповідності до певної операції банку. Статистичні методи використовуються у тому випадку, коли при здійсненні кількісного аналізу банк має у власному розпорядженні вагомий обсяг аналітико-статистичної інформації, яка формується з необхідних структурних елементів аналізованої системи за певні проміжки часу.
Аналітичний метод	Має на увазі аналіз зон ризику із визначенням оптимального параметру для кожного окремого виду банківських операцій. Дає змогу, з'ясувати шанси появи фінансових втрат застосовуючи математичні моделі.
Експертний метод	Суть якого полягає у дослідженні висновків, наведених експертами банку та передбачає формування узагальнюючих рейтингових оцінок. Цей метод являє собою сукупність математично-статистичних, а також логічних прийомів та процедур щодо здійснення обробки результатів опитування, які застосовуються експертами.
Метод аналогій	При здійсненні оцінки рівня ризику застосовують дані про розвиток подібних аналогічних напрямів. Застосовуються при оцінці нових продуктів або нових бізнес-напрямів.
Комбінований метод	Застосування переваг вищеперерахованих методів.

Джерело: складено автором на основі [6]

Поглянувши на таблицю вище, можна стверджувати, що сутність статистичного методу ґрунтується на тому, що для здійснення розрахунків застосовуються статистичні дані, які враховують результативність реалізації банком певних операцій. Статистичні методи включають: метод «Монте-Карло», VaR-метод, Z-модель Альтмана, модель Чессера та інші. Наприклад, метод «Монте-Карло» за основу бере моделювання випадкових процесів. Здійснення

моделювання у відповідності до дагноного методу являє собою певний математичний алгоритм, який необхідний для обліку можливих ризиків. Метод «Монте-Карло» складається з інших двох методів, тобто метод аналізу чутливості та процес аналізу різних ймовірних сценаріїв. VaR-метод зазвичай застосовують для валютного ризику при оцінці саме ринкового ризику. Даний метод побудований на основі статистичних показників волатильності ринкових показників та їх взаємної кореляції. При цьому, вважається, що перевагою цього методу є доволі висока точність розрахунків, а також його універсальність відносно сфери застосування та простота наведення інформації щодо ризику у формі лише єдиного значення вартості можливих збитків [6].

В свою чергу, метод експертних оцінок охоплює собою рейтингові оцінки дотримання економічних нормативів функціонування банку. Зазвичай, експертний метод застосовується при відсутності достатньої інформації або при визначенні рівня ризику напряду, які на мають аналогів [26].

Доволі популярним методом експертних оцінок можна назвати метод «Дельфі», який має на увазі формування умов, що досягнення максимально продуктивної роботи експертів. Що отримується завдяки анонімності процедури, з одного боку, та здатністю розширити інформацію стосовно предмету експертизи з іншого. Одним із позитивних аспектів застосування методу «Дельфі» можна виокремити існування зворотного зв'язку, який надає можливість експертам здійснювати коригування власних судження виходячи з проміжних зведених до середніх оцінок.

Окрім цього, варіантом експертного методу аналізу можна назвати побудова сценаріїв, а також і прогнозні графи. Головною метою сценарію можна вважати з'ясування загального призначення об'єкта здійснення прогнозу, з'ясування головних чинників розвитку та визначення параметрів для оцінки верхніх показників «дерева цілей» [24].

В свою чергу, поєднанням статистичного оцінювання, а також принципів експертного аналізу можна назвати аналітичний метод здійснення оцінювання рівня ризиків, значення якого полягає у з'ясуванні системи статистичних оцінок

беручи до уваги попередній експертний відбір головних параметрів із наступним аналізом впливу існуючих факторів ризику на них [25].

Що стосується аналітичних методів, то вони включають стрес-тестинг та GAP-аналіз. Стрес-тестування має за мету оцінку рівня зміни ключових показників ризику за умов вагомих змін чинників зовнішнього середовища, а також дозволяє проаналізувати зміни кількісних параметрів ризику в певній динаміці [25]. GAP-аналіз в основному застосовується для оцінки процентного ризику у розрізі ринкового. GAP також є методом аналізу розриву в термінах погашення вимог, а також зобов'язань, а саме певні активи та пасиви розподіляють на певні тимчасові періоди, далі здійснюється аналіз та з'ясовується для визначення чи достатньо отриманих потоків від здійснення розміщення активів для виконання власних зобов'язань на кожний період [6].

Метод аналогів зазвичай застосовують у випадку, коли застосування інших методів є неможливим. При цьому, вартість застосування даного методу полягає в тому, що у разі потреби з'ясувати рівень ризику з будь-якого інноваційного напряму функціонування банківської установи, коли відсутня достатня база для здійснення порівняння, краще виходити з минулого досвіду, навіть за умов, якщо він не відповідає сучасним. Даний метод застосовує дані аналогічних об'єктів для визначення залежностей та перенесення їх на досліджуваний об'єкт [49].

В свою чергу, комбінований метод застосовує переваги статистичного методу, аналітичного та інших, але він доволі трудомісткий адже потребує суттєвих витрат часу для опрацювання великого масиву статистичної, бухгалтерської та управлінської інформації.

Для здійснення оцінки рівня ризику банківської установи доцільно застосовувати не лише один метод оцінки, а їх поєднання, тобто комбінацію для одержання найбільш точного результату. У таблиці 1.4 наведено основні напрями застосування вище перерахованих методів для оцінки ринкового ризику банку.

Таблиця 1.4 – Методи оцінки ринкового ризику

Методи оцінки	Вид ризику
Статистичні методи оцінки	
VaR-метод	Валютний ризик
Аналітичні методи	
Стрес-тестинг	Ринковий ризик в цілому
GAP-аналіз	Процентний ризик
Експертний метод	
Метод «Дельфі»	Ринковий ризик в цілому, валютний ризик, процентний ризик
Метод «дерево рішень»	
Метод коефіцієнтного аналізу	
Метод рейтингів	
Метод аналогів	
Комбінований метод	

Джерело: складено автором на основі [6]

Варто відмітити, що говорячи про управління ризиком мається на увазі мати здатність мінімізувати його до встановленого, прийнятного для даного суб'єкта рівня. Розгляд питання прийнятного рівня ризику спровокувало формування концепції прийнятного ризику. Розрахунок допустимого значення критерію ризику – перевага керівництва установи. Межа між допустимим та недопустимим для суб'єкта показником ризику в різні проміжки функціонування та в різних сферах не є ідентичними.

Кількісний підхід у напрямі визначення ризиків полягає у розрахунку показників, які здатні дозволити здійснити оцінку значущості тих або інших ризикових чинників. В сучасних умовах доцільно дотримуватися наступних принципів відносно розрахунку кількісних показників:

- вони повинні чітко визначатися (у формі формули) та характеризувати економічну суть чинника, який підлягає оцінці;
- мають бути вимірні завдяки об'єктивному шляху;
- повинні ґрунтуватися на доступних параметрах, головним чином на тих, які отримано з інформаційних систем кредитної установи, що дає можливість здійснювати автоматизоване визначення;
- для одного виду ризику може визначатися більше одного показника.

Дані показники включають, частку резервів чи величин, стан простроченої заборгованості, скорочення рівня чистого відсоткового доходу, вимог відносно

економічного та регулятивного капіталу, можливих втрат для реалізації стрес-тестування та інші параметри, які отримано в наслідок застосування рекомендацій регулятора чи внутрішніх моделей.

Важливість оцінки ризиків полягає у встановленні напрямів їх нейтралізації. При цьому, одним із найбільш ефективних інструментів управління ринкового ризику є встановлення системи лімітів, які можуть бути визначеними у відповідності до операцій чи продуктів, на максимальну величину збитків або на фінансовий результат за операцією, на клієнта чи групу клієнтів. Розмір ліміту встановлюється тим, які втрати банк може дозволити собі понести, оперуючи тими або іншими сумами активів та ресурсів. Величина ліміту визначається виходячи з обсягів операцій (фактичних або бюджетних параметрів), строку, валюти здійснення операції, інших додаткових умов угоди. Встановлення лімітів з ринкового ризику є компетенцією Правління, Спостережної Ради або спеціального комітету, який наділений відповідними повноваженнями.

В сучасних умовах мають місце наступні групи лімітів на ринкові ризики відповідно до його видів:

1. Ліміти VaR, тобто обмеження на рівень максимально можливих втрат, які не зможуть перевищити впродовж певного проміжку часу втрати із зазначеною ймовірністю.
2. Ліміти на фінансові результати, тобто обмеження на максимальний показник одержаних фінансових результатів.
3. Обмеження валютного ризику. Ліміт відкритої валютної позиції – обмеження на абсолютне значення відкритої валютної позиції в тій чи іншій валюті, а також в розрізі потреби для загального показника валютної позиції – додаткове обмеження стосовно максимального розміру загальної валютної позиції.
4. Обмеження процентного ризику. Ліміт чутливості портфеля до паралельного зсуву кривої дохідності (Basis-point-value limit, або BPV limit) –

обмеження чутливості теперішньої дисконтованої вартості активів та зобов'язань до паралельного зсуву кривої дохідності на 0,01%.

Всі вище зазначені ліміти мають власні переваги та недоліки, хоча у кожній зазначеній ситуації вони здатні надати найповніший аналіз або пояснити результати один одного (табл. 1.5). Саме тому найоптимальнішим варіантом управління ринковим ризиком є поєднання всіх вказаних груп лімітів та їх регулярний контроль.

Таблиця 1.5 – Переваги та недоліки методів лімітування

Метод 1	Переваги 2	Недоліки 3
Група ризику VaR	1. Універсальність щодо сфери застосування та простота подання інформації про ризик у вигляді лише одного значення вартості збитків. 2. Можливість оцінити розмір капіталу, який необхідно резервувати для покриття цих збитків.	1. Непристосованість до випадків, вірогідність яких мала, через відсутність або неповноту інформації. 2. Для розподілів дохідностей більшості фінансових активів характерні відхилення на краях розподілу щільності розподілу ймовірностей від нормального розподілу. 3. Розрахунковою величиною VaR можна легко маніпулювати, змінюючи параметри розподілу та глибину історичних рядів, що використовуються для статистичних оцінок.
Група лімітів на фінансові результати (stop-loss, stop out, take profit і take out)	1. Ліміти визначають точний рівень фінансових результатів, які є найбільш прийнятними для банку і які банк може на себе взяти. 2. Ліміти take profit та take out здатні показати появу «фінансової бульбашки» - економічне явище, при якому виникає істотне відхилення ціни інструменту від його справжньої вартості.	1. Для деяких інструментів з високим рівнем надійності можливе тимчасове падіння прибутковості (наприклад, в умовах кризи). 2. Існують певні інструменти, які банк не може закрити, які б збитки вони не приносили.
Група обмежень на відкриті валютну позицію.	1. За допомогою лімітів на відкриті валютні позиції для банків може обмежуватись коротка позиція в національній валюті.	1. Величина лімітів не дає інформації про сукупну кількість ризику в кореляції між валютами.

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
	2. Обмеження довгої позиції в національній валюті (короткої – в іноземній) означає обмеження перевищення купівлі національної валюти над її продажем.	
Група ризику BPV	1. Має широке застосування та може встановлюватися для кожного портфелю, часового проміжку, валюти та для усіх валют в цілому, а його результат має чітко виражений кількісний характер.	1. Занадто складно розраховується, оскільки він потребує застосування елементів інтерполяції, екстраполяції, дисконтування та прив'язаний до використання кривої доходності, яку за певних умов доволі проблематично побудувати. 2. Допущення має теоретичний характер і найчастіше не відповідає дійсності, оскільки паралельного зсуву кривої доходності на практиці не існує.

Джерело: складено автором на основі [35]

Таким чином, найефективнішим підходом до здійснення управління ринковим ризиком є застосування системи лімітів, що визначаються на ті напрями банківської діяльності, які можуть зазнати ринкового ризику. Даний підхід доволі широко застосовується, як у вітчизняній, так і у міжнародній банківській практиці.

Узагальнюючи все вище описане, відмітимо, що діяльність будь-якого банку супроводжується певними ризиками, які потребують формування відповідно реакції, спрямованої на мінімізацію їх впливу на результати діяльності банківської установи.

Враховуючи, що ринковий ризик відрізняється від кредитного, в основному, горизонтом здійснення, він є вельми коротким. Для точного визначення неочікуваних збитків у наслідку ринкового ризику доцільно здійснювати моделювання їх розподілу беручи до уваги дані. Хоча, через складність здійснення моделювання та недоступність даних, не всі банки мають здатність здійснити точну оцінку можливих збитків від ринкового ризику. Виходячи з цього, Базелем було запропоновано більш прості (стандартизовані)

методи визначення ринкового ризику. Вони є менш точними, але попри це більш консервативними.

В сучасних умовах, Національний банк України сформулював систему для здійснення оцінки кожної існуючої категорії ризику. Система оцінки ризику дозволяє в покроковий спосіб визначати ризик, а також рекомендувати низку наглядових процедур, які потребують втілення.

Існуюча системна класифікація внутрішніх лімітів ринкового ризику дає змогу визначити контроль над усіма можливими видами ринкового ризику за рахунок врахування характеру певних його видів. Формування комплексної системи здійснення лімітування ринкового ризику дає змогу підвищити раціональність та ефективність ризик-менеджменту. Доцільно, щоб система лімітів не лише давала змогу встановлювати ліміти різних типів, але й була достатньо гнучкою та універсальною за для того, щоб відповідати встановленим у банку бізнес-процесам.

Висновки до розділу 1

Ринковий ризик – це ризик втрати або недоотримання банком доходів, пов'язаний із зміною цін на акції, процентних ставок, зміною курсів іноземних валют та вартості фінансових інструментів. Як елемент системи ризик-менеджменту банку, ринковий ризик потребує оцінки та ефективного управління.

Через складність банківського сектору, системи управління ринковим ризиком вимагає постійного удосконалення. Банк повинен мати чітко сформульовані методики та процедури регулювання ринкових ризиків та управління ними. Система виміру ринкових ризиків, що застосовується банком, повинна враховувати всі джерела ринкових ризиків та дозволяти оцінювати вплив різних факторів на доходи та економічну вартість банку. Система повинна чітко вимірювати схильність банків до ринкових ризиків та визначати можливі надмірні ризики. Важливо, щоб банк зміг забезпечити виконання цих вимог. У разі невчасного виявлення або ж неправильної оцінки ринкового ризику банк може понести великі втрати та недоотримання запланованого доходу.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РІВНЯ ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВ

2.1 Загальна оцінка сучасного стану управління ринковим ризиком банків

Здійснюючи оцінку сучасного стану управління ринковим ризиком банків перш за все варто відмітити, що вітчизняні банки зустріли війну з доволі високим рівнем капіталу, а також, рекордними прибутками. Але поточна криза може мати значно глибший характер. Результати здійсненого реверсивного стрес-тестування банківських установ, продемонстрували, що у найбільших банків достатньо запасу основного капіталу та накопичених прибутків на покриття втрат 25% кредитного портфеля. Більшість банків збереже додатний капітал навіть за більших втрат, що наглядно продемонстровано на рис. 2.1.

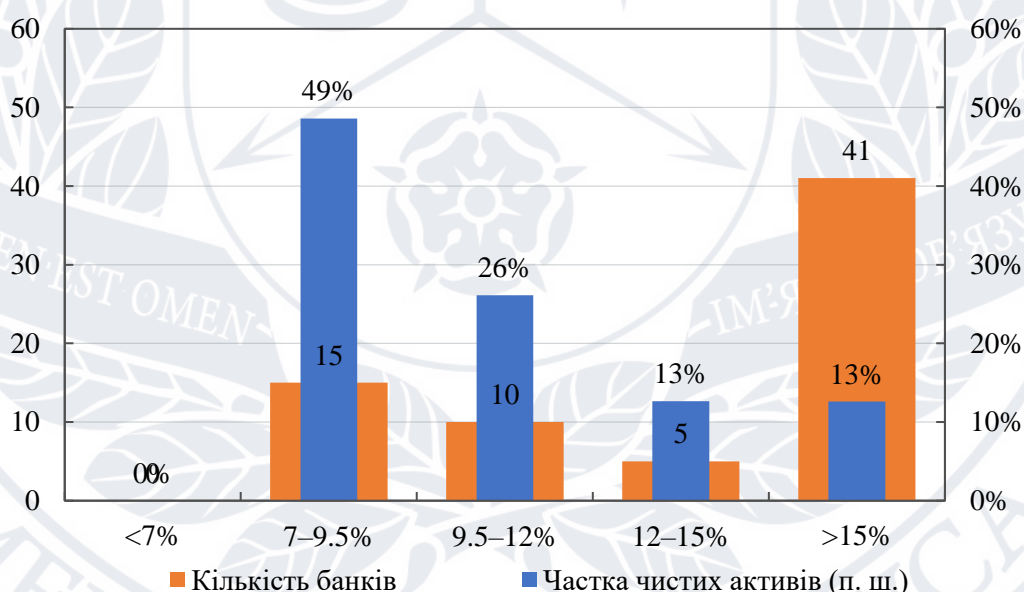

Рисунок 2.1– Розподіл нормативів достатності основного капіталу банків станом на 1 лютого 2022 року

Джерело: складено на основі [28]

Аналізуючи рисунок вище, варто сказати, що перед початком війни банки сформували значний запас капіталу, що дало змогу увійти у поточну кризу із суттєвим запасом капіталу. Так, на початку лютого 2022 р. середньозважена

достатність основного капіталу банків складала 12%, а регулятивного – 18%, тобто була майже в два рази вище за мінімальні вимоги. Даний рівень достатності капіталу вперше в історії функціонування банківського сектору відображав покриття не лише кредитного, а й валютного і операційного ризиків (рис. 2.2).

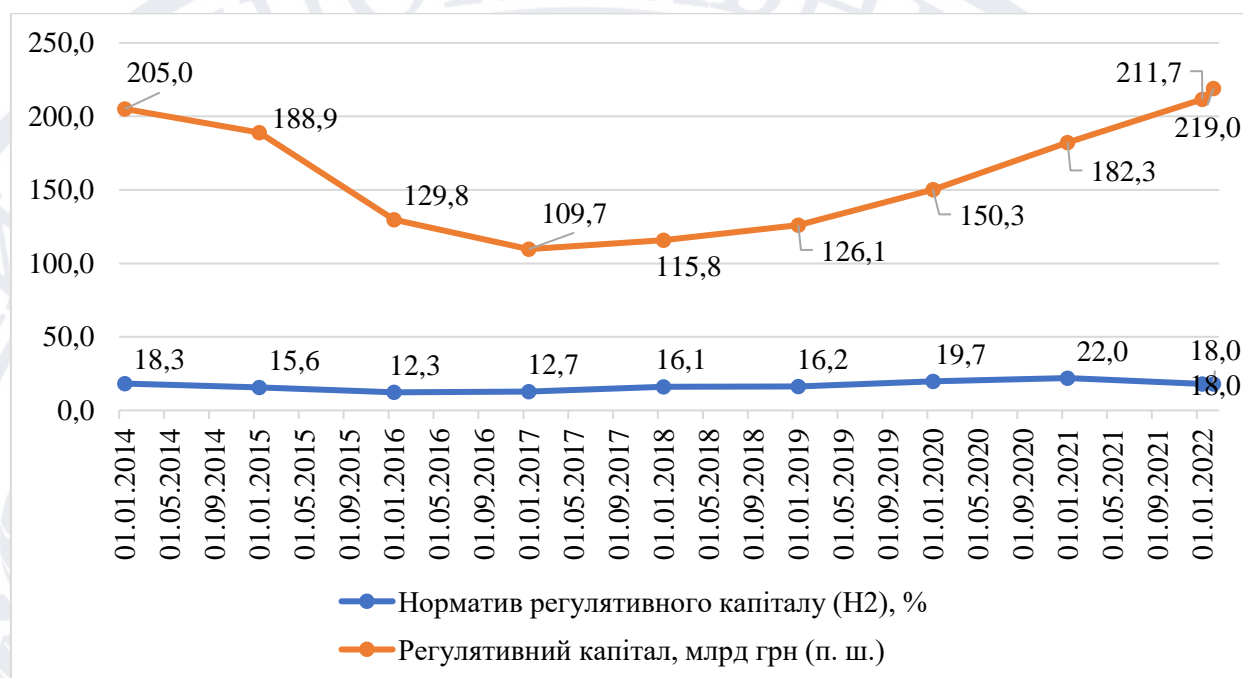

Рисунок 2.2– Сукупний регулятивний капітал (РК) та норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) банків

Джерело: складено на основі [28]

Дивлячись на графік бачимо, що регулятивний капітал значно перевищує норматив. Також можемо спостерігати поступове збільшення регулятивного капіталу банків із 01.01.2018 р. по 01.01.2022.

При цьому, відмітимо, що врахування 50% операційного ризику для визначення достатності капіталу впроваджено з початку 2022 року. Окрім цього, НБУ заохочував окремі банки формувати регулятивний капітал вищий за мінімальні вимоги або здійснювати реструктуризацію балансу, у разі якщо результати стрес-тестування говорили про вразливість банків до криз. В той же час, в період війни, НБУ надає банкам достатньо часу на відновлення капіталу, адже в післявоєнний період можливо, на це знадобиться не один рік. Саме тому, регуляторні послаблення планується зберігати для банків, які ретельно

дотримуватимуться розроблених планів. З цією метою, НБУ регулярно здійснюватиме аналіз стану їх виконання.

Етапи пруденційного регулювання банківського сектору наведено на рис.

2.3

Етап 1 глибока економічна криза.

- капітал знижується, якість портфеля погіршується;
- регуляторне послаблення: НБУ не застосовує заходів впливу через втрату банками капіталу.

Етап 2 стабілізація економічної ситуації.

- НБУ проводить аналіз якості активів та життєздатності банків;
- визначено строк відновлення капіталу;
- банки надають плани капіталізації та / або реструктуризації.

Етап 3 поствоєнне відновлення економіки.

- банки виконують плани капіталізації та/ або реструктуризації;
- банки поетапно відновлюють капітал відповідно до затверджених НБУ планів.

Етап 4 стале економічне зростання.

- НБУ повертає довоєнні нормативи та вимоги;
- НБУ надалі гармонізує регуляторні вимоги з європейським законодавством.

Рисунок 2.3– Етапи пруденційного регулювання банківського сектору

Джерело: складено на основі [28]

Як бачимо, виділяють 4 етапи пруденційного регулювання банківського сектору. З часом НБУ відновить нормативи та вимоги до банків, які діяли до війни та продовжить здійснювати гармонізацію вимог з урахуванням європейського законодавства.

Що стосується достатності капіталу, то негативні наслідки війни ще не відобразилися повністю на ньому. Крім того, банки мають значний запас капіталу понад мінімальні вимоги.

В той же час, у 2022 р. банківський сектор уперше за останні п'ять років став збитковим. В той же час процентні доходи банків зростали і чиста процентна маржа зберігалася (рис. 2.4).

Зменшення попиту на банківські послуги та скорочення тарифів спровокувало скорочення комісійного доходу. Головною причиною отримання

збитків є резервування під очікувані кредитні втрати. При цьому, банківський сектор у цілому залишається операційно прибутковим.

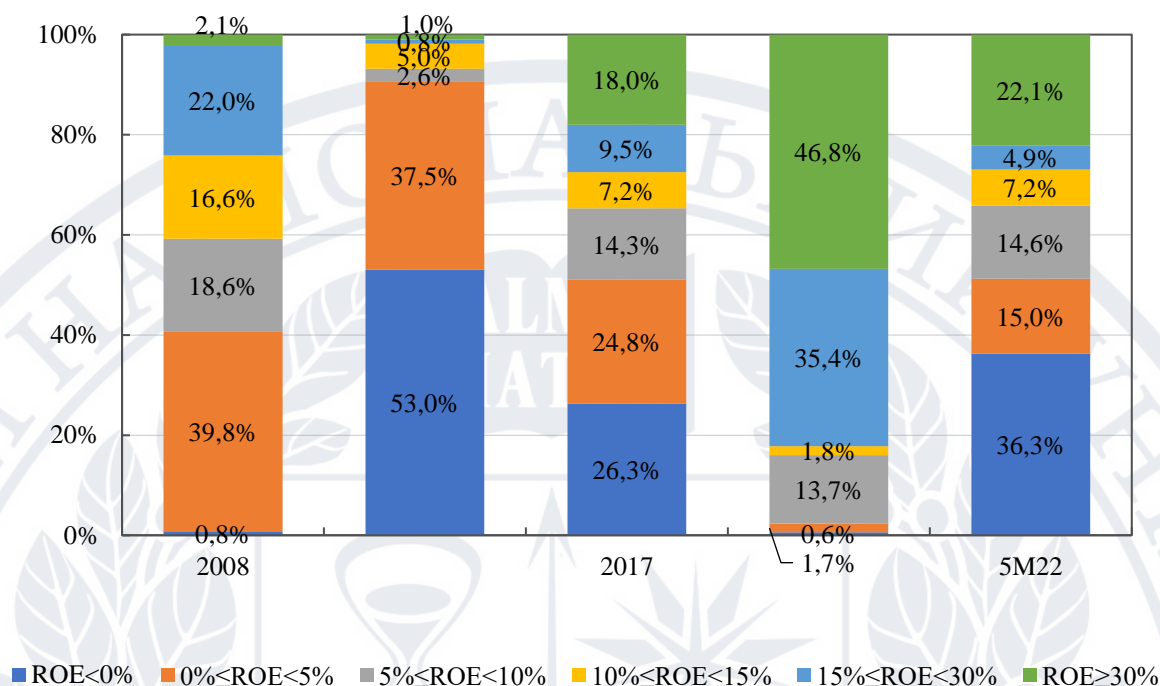

Рисунок 2.4 – Розподіл активів банків за рентабельністю капіталу

Джерело: складено на основі [28]

Із діаграми бачимо, що за 5 місяців 2022 року збільшилася кількість активів з рентабельністю < 0% і склала 36,3%. В той же час зменшилася частка активів з рентабельністю > 30% і склала 22,1% від усіх активів. Процентні витрати ситуативно підвищилися в березні 2022 р.: стримуючи відплив коштів бізнесу банки підвищували ставки за ними. У низки фінансових установ зросли витрати через більші обсяги дорожчих за депозити кредитів рефінансування НБУ, які вони брали, задля мінімізації ризиків втрати ліквідності.

Що ж стосується валютних ризиків, то для збереження цінової та фінансової стабільності НБУ з кінця лютого 2022 р. було зафіксовано обмінний курс гривні до долара США та запроваджено низку валютних обмежень. Дані заходи є наслідком тимчасових рішень, і з часом плаваючий обмінний курс буде поновлено. Банкам доцільно зберігати збалансовані валютні позиції, аби унеможливити збитків при поверненні до плаваючого курсу.

Ще одним виявом валютного ризику – є втрати від погіршення якості валютного кредитного портфеля (рис. 2.5). Своєчасне відображення ймовірних втрат надає можливість значно знизити ризики.

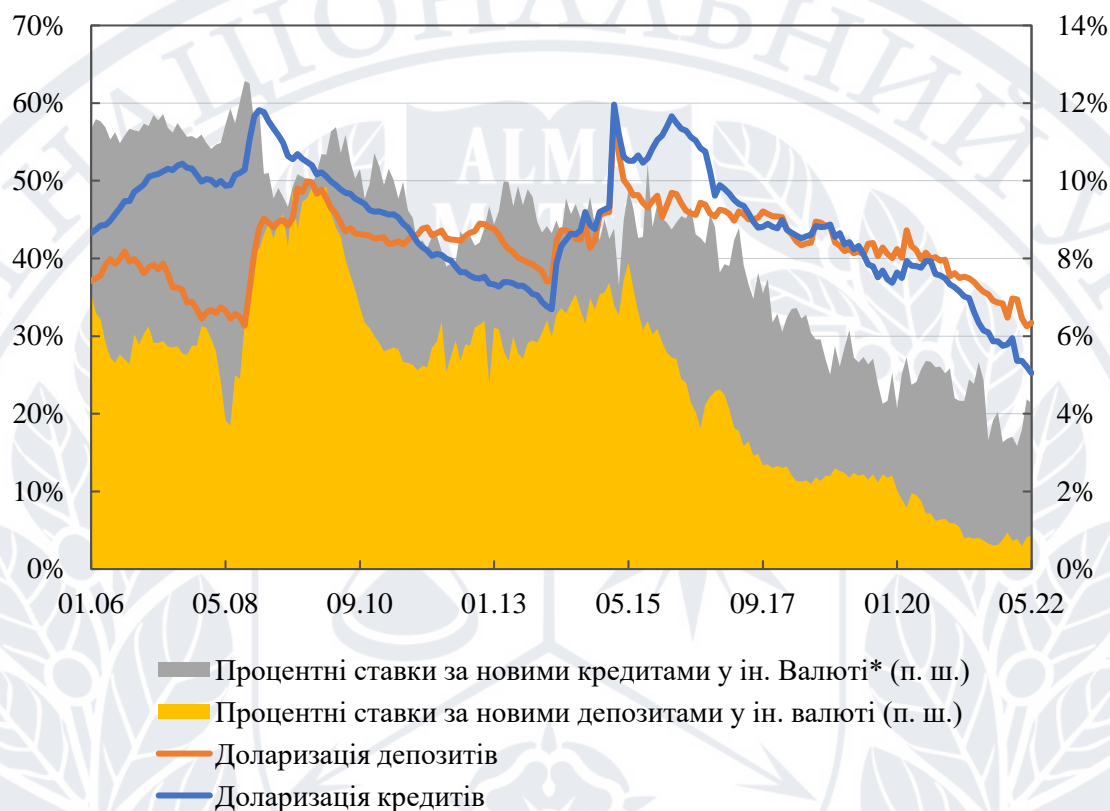

Рисунок 2.5 – Процентна ставка і частка доларизації валютних кредитів та депозитів банків України за 2006-2022, %

Джерело: складено на основі [28]

Як бачимо на графіку, впродовж 2016-2022 років рівень доларизації балансів банків повільно, та все ж скорочувався. В даному напрямку позитивний вплив мав відносно не високий рівень прогнозованої помірної інфляції та доволі низька волатильність курсу гривні. Зазначені передумови дозволили скоротити гривневі кредитні ставки та спреди зі ставками за валютними кредитами. А тому попит на гривневі кредити суттєво зріс, а на кредити, надані в іноземній валюті, навпаки – скоротилися. Змога одержати кредити в іноземній валюті була у підприємств, які мали співмірні валютні надходження. Здійснення валютного кредитування фізичних осіб заборонено законодавчими нормами. Виходячи з

цього, на початку лютого 2022 р. частка кредитів в іноземній валюті в чистому портфелі скоротилася до 30% – найнижчий показник за понад десятиріччя (рис. 2.6).

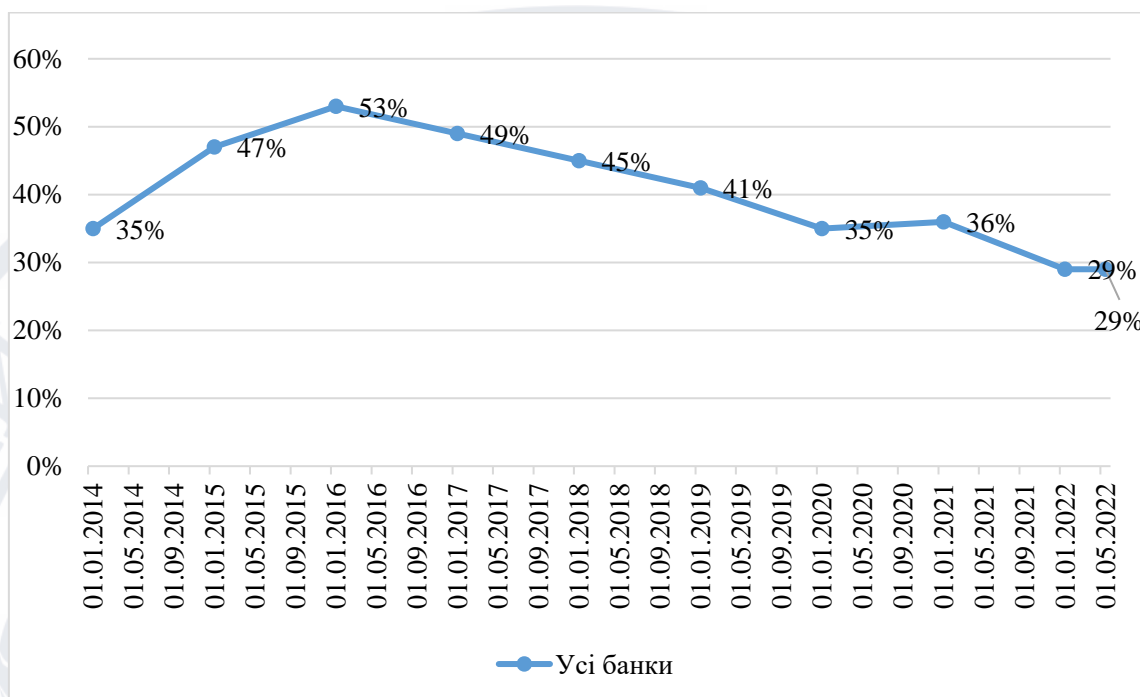

Рисунок 2.6 – Рівень доларизації чистого кредитного портфеля банків

Джерело: складено на основі [28]

На графіку можемо спостерігати скорочення доларизації чистого кредитного портфеля банків з 2016 по 2022 роки. Так, станом на 01.01.2016 рік доларизація склала 53%, а на 01.01.2022 року – 29%. Впродовж цього періоду відбулося скорочення на 24%. Із початком здійснення повномасштабних військових дій НБУ встановив фіксований офіційний курс гривні до долара США, та одночасно вніс широкий спектр валютних обмежень. Такі заходи дозволили уникнути неконтрольовану девальвацію гривні та убезпечили банки від відтоку валютних депозитів (рис. 2.7).

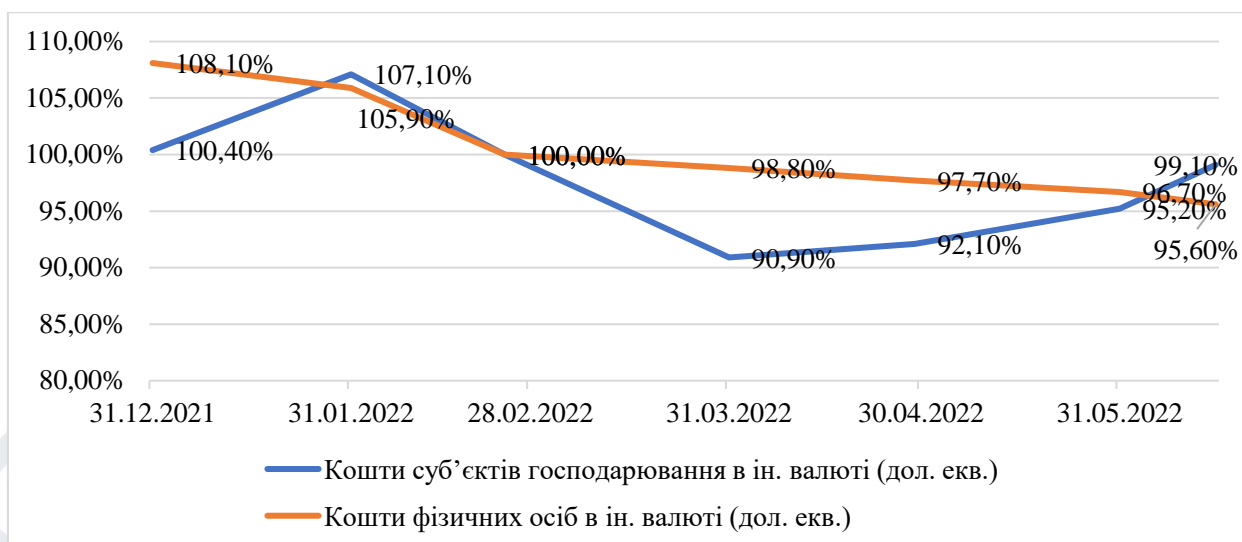

Рисунок 2.7 – Кошти клієнтів в іноземній валюті, доларовий еквівалент, 24.02.2022 = 100%

Джерело: складено на основі [28]

На рисунку 2.7 бачимо співвідношення коштів суб'єктів господарювання та фізичних осіб в іноземній валюті. Тож, станом на 31.12.2021 р. кошти фізичних осіб перевищували кошти юридичних, а на 24.02.2022 вони становили рівну частку. Із 31.05.2022 року кошти юридичних осіб в іноземній валюті перевищили кошти фізичних осіб. Попри це, банкам було дозволено реалізовувати валютні операції, задля задоволення власних потреби, тобто для того, щоб вони мали можливість змінювати валютну позицію, шляхом придбання валюти за фіксованим курсом, а також, здійснювали розрахунки по власним зовнішнім боргам. Завдяки цим сприятливим умовам у банків з'явилася можливість управляти власними валютними ризиками.

В свою чергу, реалізація валютного ризику може відбутися при відновленні плаваючого валютного курсу за умов появи несприятливого макроекономічного сценарію. Адже, фіксація НБУ обмінного курсу, а також жорсткі валютні обмеження є наслідками тимчасових рішень. За базового макроекономічного сценарію, який має на увазі зростання пропозиції валюти, виправдане обмеження попиту на неї, а саме через відновлення оподаткування імпорту, а також збалансування ринку, НБУ повернеться до політики плаваючого курсоутворення без різких змін курсу. Попри це, продовження

монетизації бюджетного дефіциту в суттєвих розмірах, недостатні обсяги щодо надходжень з джерел зовнішнього фінансування, низький рівень дохідності гривневих активів здатні спровокувати стрімке скорочення міжнародних резервів та потреба суттєвої зміни обмінного курсу для визначення макроекономічних дисбалансів.

Весною 2022 р. з розгортанням кризи дедоларизація активів продовжувалася. При цьому, девальваційні очікування господарюючих суб'єктів зазнали негативних змін, через це вони намагаються скоротити власні ризики та за можливості знизити заборгованість у валюті. Чистий валютний кредитний портфель скорочувало також створення банками резервів під очікувані розміри збитків. Починаючи з кінця лютого до початку червня 2022 р. суми чистих бізнес кредитів наданих в іноземній валюті скоротився на 11% (рис. 2.8).

Також, сума валютних вкладів клієнтів також скоротилася, але більш повільно. Дисбаланси валютних позицій, які мали місце за рахунок різних темпів зменшення активів та зобов'язань, банківські установи отримали можливість вирівнювання. Через це, валютні позиції значної кількості банків перебувають в межах визначених лімітів 5% від встановленого регулятивного капіталу. Більшість з них, тримає довгі позиції, найбільш наближені до верхньої межі ліміту, в очікуванні можливого послаблення гривні при відновленні плаваючого курсоутворення.

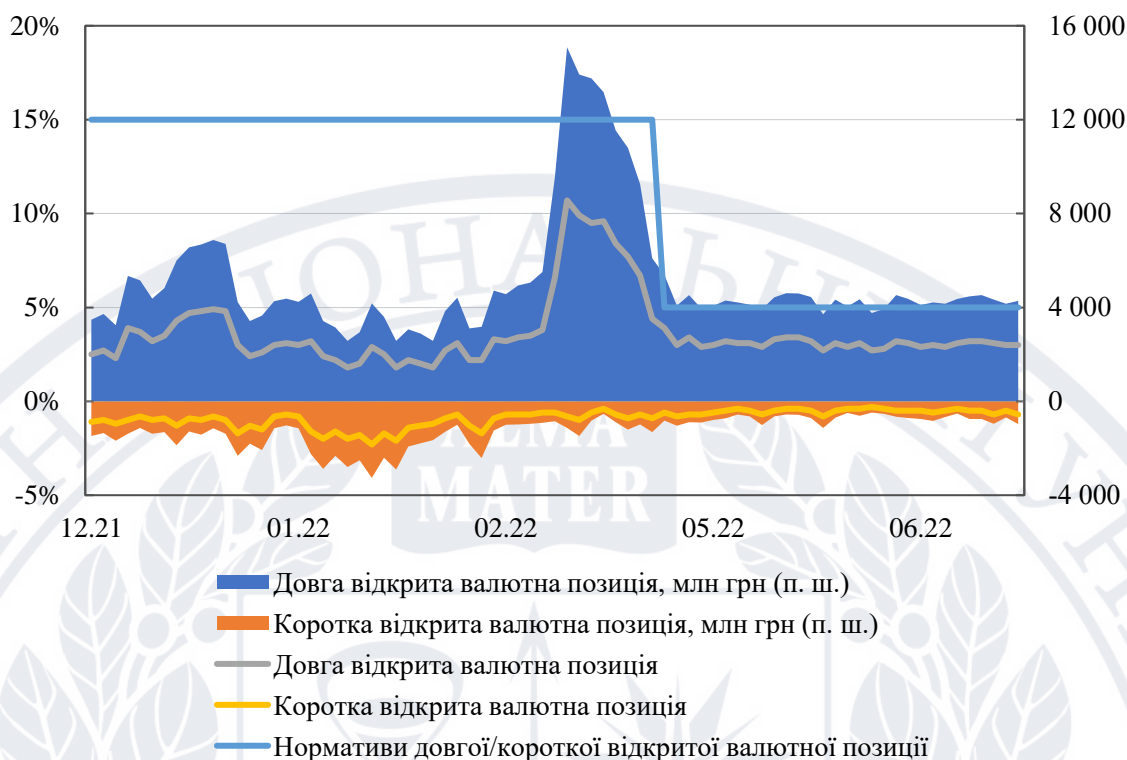

Рисунок 2.8 – Валютні позиції банків, % від регулятивного капіталу

Джерело: складено на основі [28]

Варто підкреслити, що існування поточної збалансованості валютних позицій все ж не убезпечує банки на 100% від реалізації валютного ризику. Адже один з його проявів – підвищення кредитного ризику. Можлива втрата від кредитного ризику, що мав місце за валютними позиками історично під час кризових ситуацій були вищими, порівняно з гривневими. В першу чергу через девальвацію та відсутність у боржників достатніх рівнів надходжень в іноземній валюті. Значна кількість позичальників валютних кредитів до початку повномасштабної війни мали доходи в іноземній валюті, а саме від експорту (рис. 2.9).

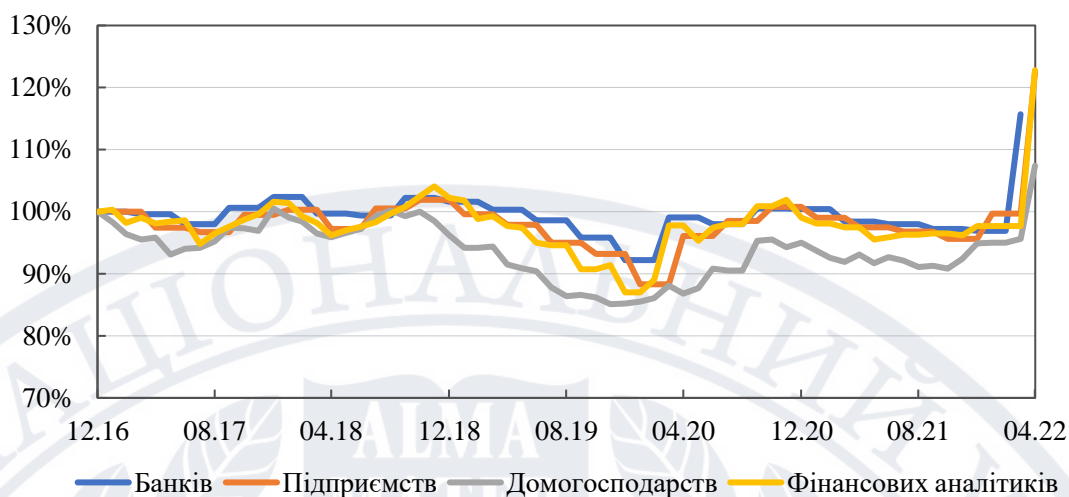

Рисунок 2.9 – Динаміка девальваційних очікувань, 01.01.2017 = 100%

Джерело: складено на основі [28]

Із графіка вище бачимо, що станом на квітень 2022 усі учасники очікують на збільшення девальвації. Але на сьогодні, постійність валютних надходжень не можна вважати гарантованою навіть для експортерів через доволі обмежені можливості експорту. Доходи значної кількості корпоративних позичальників доволі сильно скоротилися. Тому, очікувано, що якість валютного кредитного портфеля ставатиме гіршою.

Враховуючи вплив валютного ризику на платоспроможність позичальників втрати за валютним портфелем скоріш за все будуть перевищувати втрати за гривневим (рис. 2.10).

Рисунок 2.10 – Частка дефолтів великих позичальників на 12-місячному горизонті, згладжені показники

Джерело: складено на основі [28]

Отож, станом на кінець 2017 року частка дефолтів великих позичальників в іноземній валюті перевищувала межу 20%. Починаючи із 2017 року по 2021 рік, частка дефолтів як в іноземній, так і в національній валюті поступово скорочувалася.

Впродовж, березня-квітня банки наростили покриття валютних кредитів резервами майже в півтора рази до 7,1%. Сума витрат на створення резервів збільшуватиметься, адже частка кредитів, які не будуть обслуговуватися через поточні кризи, перевищуватимуть 20%.

До того ж, погіршення якості кредитного портфеля та створення резервів знижуватиме банківські валютні позиції. А тому, затягування з визнанням можливих збитків за кредитами в іноземній валюті підвищуватиме валютні ризики банків. У разі, якщо валютні пасиви банків є збалансованими активами низької якості, то визначення валютної позиції банків скоріш не можна вважати коректною. Отже, фінансові установи повинні своєчасно відображати ймовірні кредитні збитки та управляти валютними позиціями з урахуванням меж лімітів з урахуванням поточних ринкових умов.

2.2 Аналіз ефективності управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк»

Реєстрація Акціонерного товариства «Креді Агріколь Банк» відбулося НБУ 10.02.1993 р. за реєстраційним номером 149. АТ «Креді Агріколь Банк» є резидентом України, адресою реєстрації та здійснення діяльності є: Україна, 01024 м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4.

Сума зареєстрованого і сплаченого статутний капітал банківської установи на 1.07.2022 р. склала 1222929 тис. грн.. «Власником істотної участі банку є провідна фінансова установа CREDIT AGRICOLE SA (Франція), яка володіє часткою у розмірі 100% статутного капіталу банку. CREDIT AGRICOLE SA має письмовий дозвіл Національного банку України від 08.08.2006 року № 305 на істотну участь» [34].

АТ «Креді Агріколь Банк» здійснює банківські та фінансові операції, як на грошовому, так і валютному ринках у відповідності до існуючої банківської ліцензії № 99, яка видана НБУ 12.10.2011 р., ліцензіями Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на реалізацію депозитарної, брокерської та дилерської діяльності. Окрім цього, банк є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

В цілому, АТ «Креді Агріколь Банк» є найстаршим іноземним банком в нашій країні, який діє на ринку з 1993 року та здійснює надання широкого спектру банківських послуг, та є стратегічним партнером суб'єктів агробізнесу, а також ключовим гравцем ринку автокредитування. Банк є представником міжнародної групи Креді Агріколь (Франція), яка є лідером в банківському страхуванні, а також управлінні активами в умовах ринку Європи, основного партнера французької економіки.

Не дивлячись на військовий стан АТ «Креді Агріколь Банк» продовжує здійснювати свої операції. Що стосується кредитного портфелю банку, то він сформований в межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», і склав 5,7 млрд. грн., з яких близько 1,2 млн. грн. кредитів надано вже з початку повномасштабного військового вторгнення.

АТ «Креді Агріколь Банк» є єдиним на території України банком, у якого є міжнародний сертифікат ISO 9001 за напрямом автомобільного кредитування. Даний сертифікат гарантує клієнтам прозорість щодо умов автокредитування, а також високу якість обслуговування [31].

АТ «Креді Агріколь Банк» на 100% є цифровим, а також на 100% забезпечений людським спілкуванням. Банк постійно вдосконалює дистанційні канали обслуговування, такі як мобільний додаток СА+, а також здійснює модернізацію власної мережі відділень. З 24.02.2022 р. клієнти банку зібрали суму, яка перевищує 26 млн. грн. через СА+, спрямовану на підтримку Збройних Сил України, а також до благодійних фондів [31].

На сьогодні, АТ «Креді Агріколь Банк» працює в напрямку розвитку культури прозорого та чесного ведення бізнесу, чинить вагомий внесок у

суспільне життя, в охорону навколишнього середовища. Починаючи з 2016 р. банк реалізує масштабну програму корпоративної соціальної відповідальності, яка має назву «We Care!», та яка включає 4 ключові напрями: напрям благодійності, напрям екоініціативи, волонтерства, а також турботи про своїх співробітників. АТ «Креді Агріколь Банк» перебуває у ТОП-6 серед лідерів сталого розвитку, а також в ТОП-50 кращих серед роботодавців України відповідно до рейтингу Forbes [31].

В свою чергу, регіональна мережа банку на 1.07.2022 року включає 141 відділення. Власна банкоматна мережа Креді Агріколь Банку - 294 банкомати.

Сьогодні, в умовах військового стану співробітники АТ «Креді Агріколь Банк» здійснюють свою діяльність та здійснюють забезпечення щоденного банкінгу для своїх клієнтів. В той же час, банк перерозподілив майже 13 млн. грн. на допомогу постраждалим в наслідок війни. Щодо Групи Креді Агріколь, то вона проявила солідарність по відношенню до українців та призупинила власну діяльність на території росії.

Не зважаючи на складну макроекономічну ситуацію в країні АТ «Креді Агріколь Банк» продовжує свою діяльність та залишається прибутковим у першому півріччі 2022 р. (рис. 2.1).

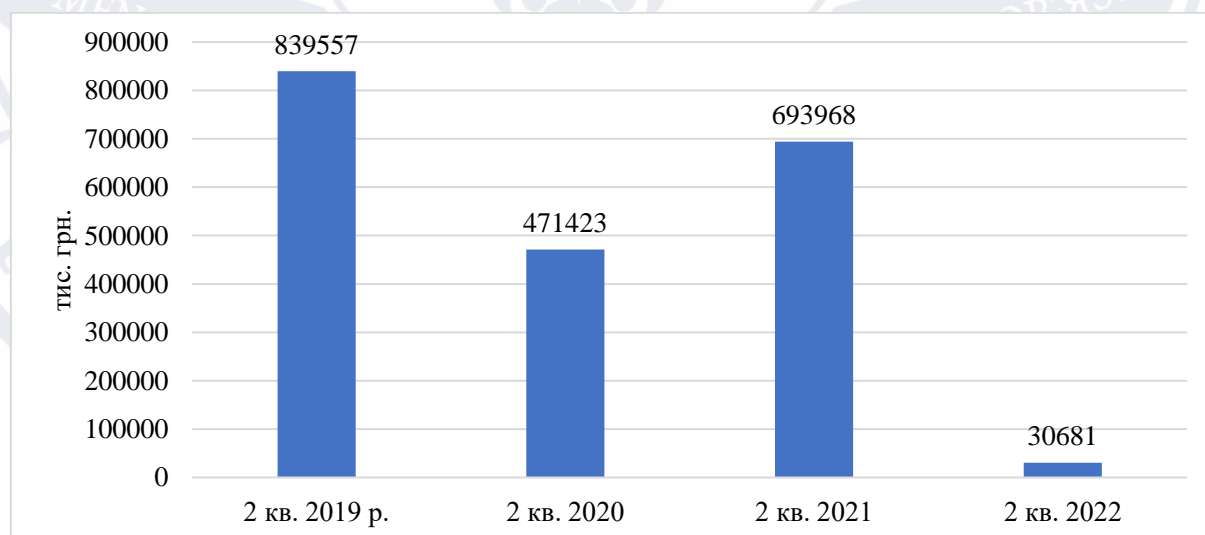

Рисунок 2.11 – Динаміка чистого прибутку АТ «Креді Агріколь Банк» за період 2 кв. 2019- 2 кв. 2022 рр.

Джерело: складено на основі [30; 31]

Дані рис. 2.11 характеризують діяльність АТ «Креді Агріколь Банк», як прибуткову, хоча прибуток скоротився з 839557 тис. грн. в 2 кв. 2019 р. до 30681 тис. грн. в 2 кв. 2022 р., тобто на 808876 тис. грн. або на 96,35%, що є наслідком макроекономічної ситуації в країні.

Стандарт-Рейтинг підтвердив Креді Агріколь найвищі рейтинги:

Довгостроковий кредитний рейтинг uaAAA.

Рейтинг депозитів ua1 за шкалою агентства.

Короткостроковий кредитний рейтинг uaK1 за національною шкалою.

Що стосується управління ризиками, то в умовах АТ «Креді Агріколь Банк» сформована ефективна система ризик-менеджменту. Система управління ризиками банківської установи характеризується наступним чином (рис. 2.12):

Рисунок 2.12 – Система управління ризиками АТ «Креді Агріколь Банк»

Джерело: складено на основі [30; 31]

Перш за все зазначимо, що стратегія банку, формує план розвитку АТ «Креді Агріколь Банк» у середньостроковому періоді. Політика ризик-менеджменту та бюджет банку формуються таким чином, аби вони були відповідними до стратегії.

Що стосується елементу системи управління ризиками, як схильність до ризику, то він включає в себе всі існуючі положення, політики, певні процедури, засоби здійснення контролю, а також системи, через які виникає можливість ідентифікувати, повідомляти та здійснювати контроль щодо схильності до ризику банківської установи у відповідності до нормативів національного та європейського регуляторів [34].

В той же час, загальний концепт щодо схильності до ризику відображається у Декларації схильності до ризику. Дана декларація ґрунтується на засадах загальної стратегії АТ «Креді Аґріколь Банк» та визначає прийнятний рівень ризику. Окрім цього, вона включає основні ключові показники, які передбачені CREDIT AGRICOLE S.A, а також НБУ, в тому числі і ті, які банк вважає вагомими для розрахунку схильності до ризику. Декларація охоплює повний спектр типів ризику, тобто кредитні, ринкові та операційні ризики, також ризики ліквідності та відповідності, окрім цього, визначає вагомі показники ризику (тобто ті, що мають вагомий вплив на діяльність банківської установи) та інші обмеження, ліміти, а також порогові значення (а саме такі, які мають несуттєвий вплив на банківську діяльність). Декларація визначає схильність банку до ризику, критичний рівень ризику спроможність до прийняття ризику [34].

Такий елемент, як схильність до ризику (Risk Appetite) являє собою величину ризику, яку банківська установа здатна прийняти для реалізації власних стратегічних цілей у відповідності до існуючих фінансових можливостей, а також обмежених ресурсів, тобто ліквідності, платоспроможності і тому подібному.

Декларації схильності до ризику переглядається та ухвалюється зазвичай раз на рік, частіше лише у випадку змін і направляється на ухвалення Наглядовій Раді.

В свою чергу, контроль рівня схильності до ризику здійснюється регулярно, в основному щоквартально у межах звіту щодо схильності до ризику (Risk Appetite Dashboard, RAD). Він має на увазі періодичне звітування певному

органу, який ухвалює рішення. Схильність до ризику розглядається Правлінням і Наглядовою Радою за для контролю за станом схильності до ризику та забезпечення існуючих результативних та всебічних планів заходів для показників, які зазнали негативних змін порівняно із затвердженою схильністю [34].

Зазначимо, що стратегія управління ризиками встановлює затверджені ліміти Комітету групи Credit Agricole з ризиків (CRG), максимальний рівень, операційні ліміти, в тому числі інші обмеження, визначені CRG, встановленої бізнес-лініями (БЛ) АТ «Креді Агріколь Банк» та Департаментом управління активами і пасивами або ж Казначейством в оперативному напрямі. Поміж тим, стратегія характеризує механізм менеджменту та контролю за ризиками, розподіл та поточний профіль ризику кредитних портфелів банку.

В свою чергу, стратегія ризик-менеджменту встановлює параметри, наведені на рис. 2.14.

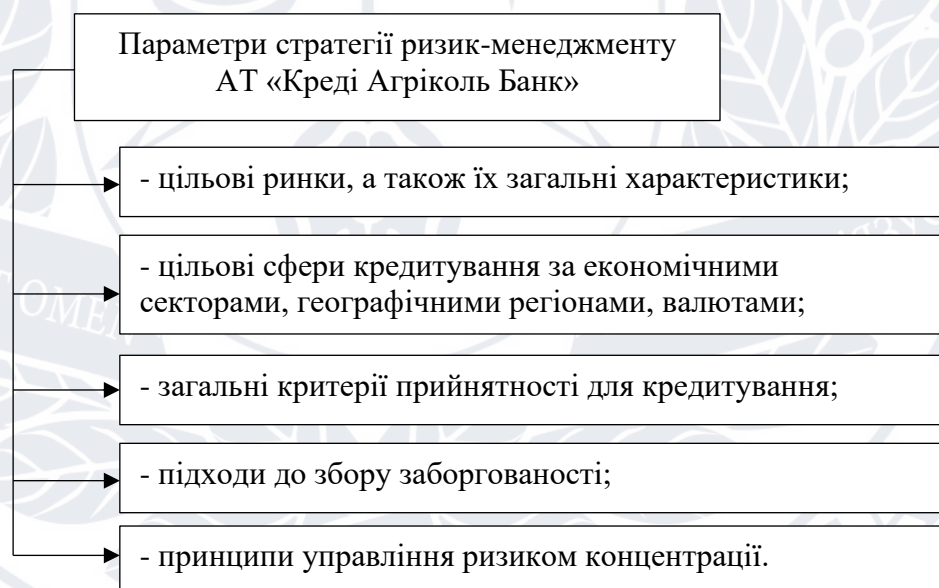

Рисунок 2.13 – Параметри стратегії ризик-менеджменту АТ «Креді Агріколь Банк»

Джерело: складено на основі [34]

Вище зазначені документи визначають фундаментальні цілі та завдання, в тому числі систему управління ризиками АТ «Креді Агріколь Банк», ключові підходи та методи її здійснення, а також визначають загальні принципи банку

відносно управління ризиками стосовно кожного окремого типу ризику. При цьому, загальні принципи банку, які стосуються управління ризиками мають переглядатися щороку та ухвалюватися Правлінням і Наглядовою Радою.

Основне завдання політики ризик-менеджменту полягає у визначенні основних принципів управління ризиками в АТ «Креді Агріколь Банк». В свою чергу, політика охоплює наступні групи ризиків, а саме кредитні, фінансові та операційні. В свою чергу, загальні принципи ризик-менеджменту банку також підлягають постійному перегляду та ухваленню Правлінням та Наглядовою Радою.

Зазначимо, що загальні принципи ризик-менеджменту АТ «Креді Агріколь Банк» здійснюються засобами певних положень, процедур та інструкцій, в тому числі іншої внутрішньої методичної документації, яка охоплює окремі види ризиків.

Задля покращення культури ризик-менеджменту та підходів для здійснення їх оцінки впродовж 2021 р. була реалізована спеціальна програма навчання для своїх працівників. Така практика використовується впродовж трьох років. Програма 2021 р. була сформована для покращення вмінь та різносторонніх знань працівників щодо управління кредитним, операційним, а також фінансовими ризиками, для прийняття заходів на задоволення вимог Положення НБУ «Про організацію системи управління ризиками в банках і банківських групах» [31].

При цьому, програма здійснювалася у формі дистанційного навчання, а також у формі лекційних онлайн-занять. Так, впродовж 2021 р. навчання з ризик-менеджменту здійснювалося у формі онлайн-тренінгів «Культура ризиків», які проводилися для усіх працівників АТ «Креді Агріколь Банк» щодо типів ризиків, а також щодо банківської системи ризик-менеджменту. Сутність та план проведених тренінгів наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Програма онлайн-тренінгів «Культура ризиків»

Вид тренінгу 1	Суть тренінгу 2
Тренінги, пов'язані з управлінням Кредитним ризиком (юридичних і фізичних осіб)	«9 внутрішніх лекцій і онлайн-тренінгів для працівників, які займаються підготовкою та аналізом кредитних запитів юридичних/фізичних осіб, та ризик-менеджерів про оновлені вимоги до ризик-висновків; інструменти ризиків для аналізу та прогнозування фінансового становища юридичних осіб; суть системи раннього сповіщення; практичні приклади; способи хеджування валютних ризиків за допомогою спеціальних продуктів; підходи до аналізу заявок, перевірка, кредитна оцінка й оцінка платоспроможності ФОПів; оновлені вимоги до клієнтів згідно зі стандартом продукту; характеристики обслуговування клієнтів (ідентифікація, інтерв'ю), введення даних в систему АРБ» [34].
Тренінги, пов'язані з управлінням Операційним ризиком	«4 внутрішніх тренінги для працівників, власників процесів, керівників департаментів, управлінь і макро-регіонів Банку, які призначені ризик-координаторами операційного ризику, про систему управління операційним ризиком; картографування операційного ризику, опис процесів і короткий посібник для заповнення опитувальника з управління операційним ризиком; посібник для користувачів ROP, реалізація практичного функціоналу ризик-координаторів операційного ризику»[34].
Тренінги, пов'язані з управлінням фінансовими ризиками, в тому числі ринковим	«1 внутрішній тренінг для керівників департаментів (Ризиків, Управління грошовими потоками клієнтів, Казначейства, УАП) про теорію та практику управління фінансовими ризиками, ключові індикатори ризику, практичні приклади аналізу фінансових ризиків» [34].

Джерело: складено автором на основі [34]

Що стосується системи ризик-менеджменту у розрізі ринкового ризику в умовах АТ «Креді Агроколь Банк», то відмітимо, що головна мета управління ринковими ризиками, а саме валютним, процентним, ціновим ризиками у банку ґрунтується на тому, щоб досягти їх збереження на допустимому рівні, що вважається оптимальним для виконання банком власних стратегічних цілей.

При цьому, основними групами продуктів, які перебувають під контролем у напрямі ринкового ризику можна назвати:

- спот-операції з іноземною валютою, торгіву книгу (в основному форвардні операції),
- короткострокові операції на грошовому ринку (основним чином – з міжнародними компаніями та великими корпоративними клієнтами),
- портфель ЦП.

За для досягнення якісної оцінки ринкових ризиків АТ «Креді Агріколь Банк» застосовує набір ризик-індикаторів, які ґрунтуються на чутливості, до них відносять валову та чисту чутливість, вартість під ризиком і негативний стрес, який визначається для кожного окремого типу операцій, параметри ризик-алертів [34].

Що стосується процентного ризику банківської книги, то метою управління ним є його зведення до мінімуму, що може здійснитися завдяки коливанням ринкових ставок, а також наявності невідповідності у структурі активів і пасивів в рамках запланованої дохідності, виходячи з позиції ліквідності.

В цілому, процес ідентифікації, оцінки, моніторингу, а також контролю за фінансовими ризиками, в тому числі ринковими здійснюють у відповідності до своїх ключових функцій наступні департаменти (рис. 2.14).

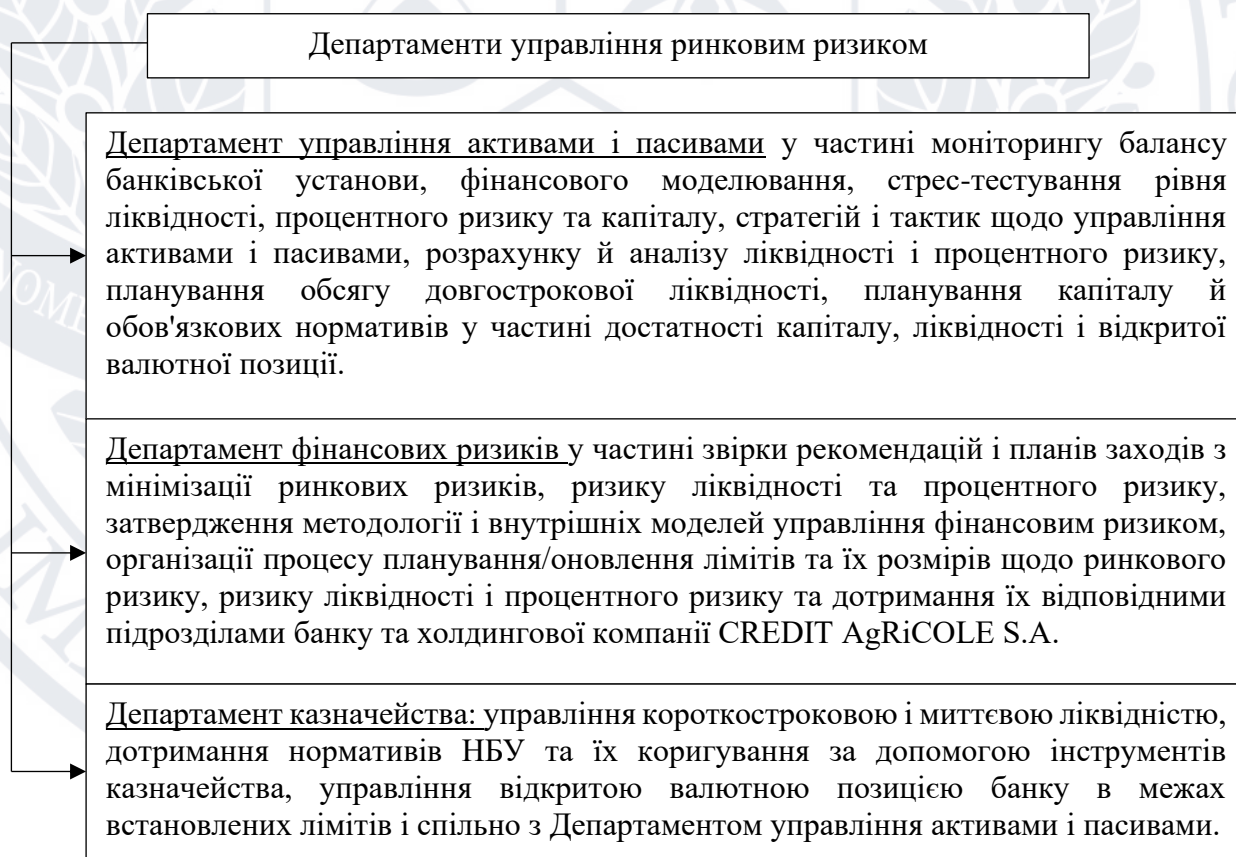

Рисунок 2.14 – Функції департаментів управління ринковими ризиками

Джерело: складено на основі [30; 31]

Виходячи з точки зору методології управління фінансовими, в тому числі ринковими ризиками досягається наступними «документами:

- Положенням про управління фінансовими ризиками;
- Положенням про управління ризиками ліквідності;
- Положенням про управління ризиком процентної ставки банківської книги;
- правилами пост-контролю міжбанківських лімітів;
- Регламентом роботи Комісії з управління ринковими ризиками;
- політикою у сфері фінансів;
- документацією Групи» [34].

Отже, відмітимо, що в умовах АТ «Креді Агріколь Банк» склалася та діє раціонально побудована система ризик-менеджменту у різних напрямках ризиковості, в тому числі і ринкового ризику.

2.3 Оцінка рівня управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк» відповідно до використаних методів

Оцінку рівня управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк» здійснимо на основі результатів оцінки системи управління його складовими, а саме валютним, процентним, ціновим ризиками. Отже, перш за все розглянемо рівень управління валютним ризиком, який полягає в тому, що ризик фінансових втрат, а також можливість скорочення вартості капіталу, які пов'язані зі змінами валютного курсу, а також цінами на банківські метали, несприятливими для існуючих відкритих валютних позицій, вважається значимим видом ризиків, який мають місце в процесі функціонування банку.

Головні методи та моделі управління валютними ризиками наведені Положенням про управління фінансовими ризиками в умовах АТ «Креді Агріколь Банк». Величина ймовірних фінансових втрат визначається станом відкритих валютних позицій та розміром зміни курсів тих чи інших валют (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Аналіз валютного ризику АТ «Креді Агроколь Банк» за період 2019-2021 рр., тис. грн.

Найменування валюти	Монетарні активи	Монетарні зобов'язання	Похідні фінансові інструменти	Чиста позиція
На 31 грудня 2019 р.				
Долари США	7364963	7089876	-296078	-20991
Євро	3128252	2900360	-237982	-10090
Інші	182307	162636	-16295	3376
Гривня	23439911	19577435	608832	4471308
Всього	34115433	29730307	58477	4443603
На 31 грудня 2020 р.				
Долари США	14364194	13815742	-525470	22982
Євро	4580598	4248153	-335322	-2877
Інші	152062	184163	35050	2949
Гривня	29984021	25586895	832703	5229829
Всього	49080875	43834953	6961	5252883
На 31 грудня 2021 р.				
Долари США	14060945	13527183	-525336	8426
Євро	4814178	4611806	-198105	4267
Інші	283467	258654	-19038	5775
Гривня	34351364	29374772	750366	5726958
Всього	53509954	47772415	7887	5745426

Джерело: складено автором на основі [34]

Дані табл. 2.2 свідчать про приріст чистої позиції з 4443603 тис. грн. в 2019 р. до 5745426 тис. грн. в. 2021 р., тобто на 1301823 тис. грн. або на 29,3% (рис. 2.15).

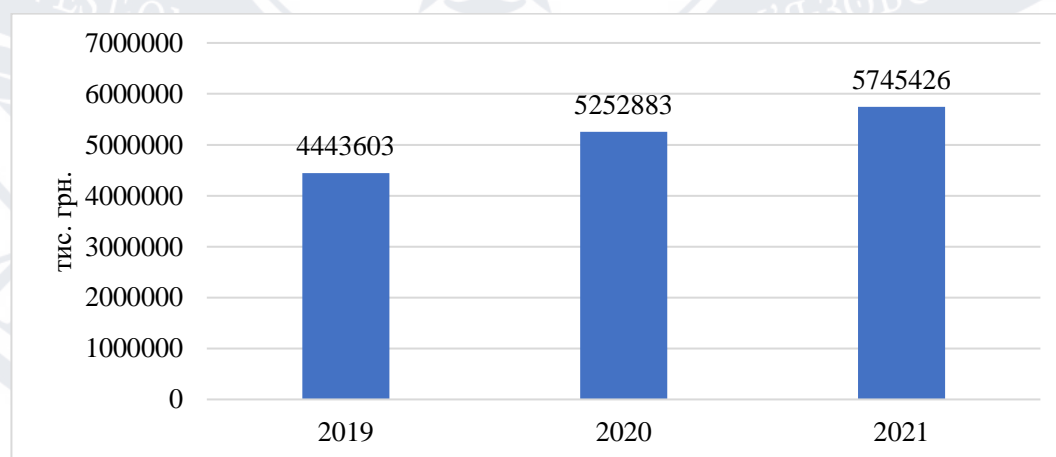

Рисунок 2.15 – Чиста позиція АТ «Креді Агроколь Банк» за період 2019-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних табл. 2.2

Співвідношення монетарних активів та монетарних зобов'язань свідчить про скорочення розриву між активами та зобов'язаннями з 114,75% у 2019 р. до 112,01% у 2021 р., тобто на 2,74% (рис. 2.16).

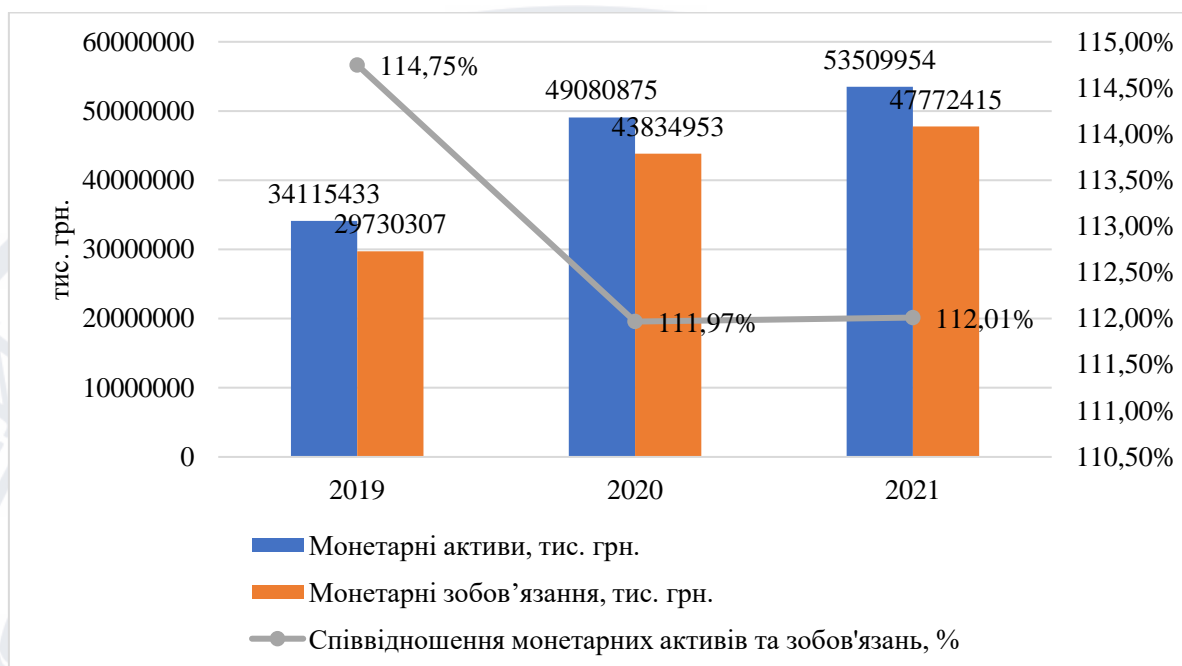

Рисунок 2.16 – Співвідношення монетарних активів та зобов'язань АТ «Креді Агріколь Банк» за період 2019-2021 рр..

Джерело: складено автором на основі даних табл. 2.2

Зміну фінансового результату та власного капіталу АТ «Креді Агріколь Банк» в наслідок можливих змін обмінних курсів, які встановлені на звітну дату, за умови, що всі інші змінні характеристики є фіксованими наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Вплив зміни обмінних курсів на фінансовий результат та власний капітал АТ «Креді Агріколь Банк» за період 2019-2021 рр.

Найменування статті	На 31 грудня 2019 р.		На 31 грудня 2020 р.		На 31 грудня 2021 р.	
	Вплив на прибуток / (збиток)	Вплив на власний капітал	Вплив на прибуток / (збиток)	Вплив на власний капітал	Вплив на прибуток / (збиток)	Вплив на власний капітал
1	2	3	4	5	6	7
Зміцнення долара США на 10%	-2099	-2099	2298	2298	843	843
Послаблення долара США на 17%	3568	3568	-3907	-3907	-1432	-1432

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7
Зміцнення євро на 10%	-1009	-1009	-288	-288	427	427
Послаблення євро на 20%	2018	2018	575	575	-853	-853
Зміцнення інших валют на 10%	338	338	291	291	577	577
Послаблення інших валют на 12%	-405	-405	-349	-349	-693	-693

Джерело: складено автором на основі [34]

Таким чином, в умовах АТ «Креді Агріколь Банк» визначені внутрішні ліміти загальної відкритої валютної позиції за певними видами валют. В цілому, принцип банку ґрунтується на удержанні відкритої валютної позиції за різними валютами (за винятком долара США) наближеною до 0, завдяки чому виникає можливість зведення до мінімуму можливий вплив волатильності існуючого валютного курсу на показник фінансового результату банківської установи.

Порядок управління валютним ризиком АТ «Креді Агріколь Банк» має на увазі здійснення щоденного контролю щодо відповідності максимальних показників ймовірних величин відкритих валютних позицій банківської установи, враховуючи прийнятні розміри капіталу під ризиком відповідно до визначених лімітів відкритих валютних позицій, здійснення аналізу волатильності курсів валют, а також величини валютного ризику з урахуванням нормальних та стресових умов.

В умовах АТ «Креді Агріколь Банк» на регулярній основі функціонує спеціалізована Комісія з управління ринковими ризиками. Засідання даної комісії в обов'язковому порядку здійснюється мінімум на щоквартальній основі (окрім цього, передбачено і позачергове скликання комітету за умови необхідності). Функціями комісії є огляд та поглиблений аналіз існуючих індикаторів, які пов'язані з ринковими ризиками у розрізі бізнесу банківської установи та які здатні генерувати найбільш значимі ринкові ризики, а саме, здійснення діяльності на фінансових ринках, ухвалення рішень щодо

формування стратегії банку у розрізі менеджменту ринковими ризиками, коригування лімітів та внутрішніх конвенцій, прийняття нових моделей та шоків для здійснення стрес-тестування.

При управлінні ринковим ризиком, має місце і процентний ризик. Адже, при здійсненні діяльності АТ «Креді Агріколь Банк» наражається на ризик втрат через негативний вплив ймовірних неочікуваних змін у відсоткових ставках або на доходи, або ж на власні банківські кошти. Одним з важливих джерел ризику можна виокремити ризик коливання ринкових процентних ставок, чи іншими словами, процентний ризик, тобто можливість фінансових втрат через зміну ставок відсотку на ринку впродовж певного проміжку часу. При цьому, можна ухвалювати рішення та розробляти дії, спрямовані на мінімізацію ризику, та остаточно позбутися його немає можливості (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Загальний аналіз відсоткового ризику АТ «Креді Агріколь Банк» за період 2019-2021 рр., тис. грн.

Найменування статті	На вимогу і менше 1 місяця	Від 1 до 12 місяців	Більше року	Безвідсоткові	Усього
1	2	3	4	5	6
2019 р.					
Усього фінансових активів	15657602	11461751	6007221	1057166	34183740
Усього фінансових зобов'язань	10582885	3915076	35081	15197372	29730414
Чистий розрив за процентними ставками на 31 грудня 2019 року	5074717	7546675	5972140	-14140206	4453326
2020 р.					
Усього фінансових активів	19372212	12831155	5554114	11323394	49080875
Усього фінансових зобов'язань	13850281	3837057	216956	26071256	43975550
Чистий розрив за процентними ставками на 31 грудня 2020 року	5521931	8994098	5337158	-14747862	5105325
2021 р.					
Усього фінансових активів	21952879	14447994	12787057	4322024	53509954

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6
Усього фінансових зобов'язань	14879790	3448516	55895	29379752	47763953
Чистий розрив за процентними ставками на 31 грудня 2021 року	7073089	10999478	12731162	-25057728	5746001

Джерело: складено автором на основі [34]

Дані табл. 2.4 свідчать про те, що чистий розрив за процентними ставками є додатнім та зріс у 2019 р. порівняно з 2021 р., окрім безвідсоткових фінансових активів та фінансових зобов'язань (рис. 2.17).

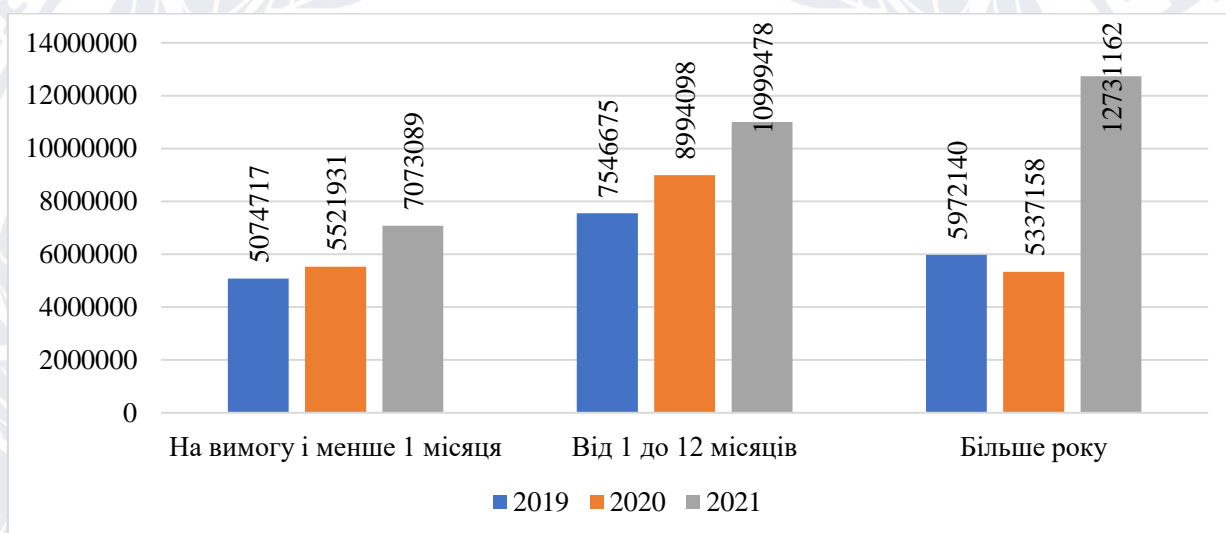

Рисунок 2.17– Чистий розрив за процентними ставками АТ «Креді Агроколь Банк» за період 2019-2021 рр..

Джерело: складено автором на основі даних табл. 2.4

Суттєвим засобом управління процентним ризиком можна вважати кероване формування відсоткових активів та пасивів у часових проміжках та адекватне прогнозування руху відсоткових ставок (табл. 2.5).

В той же час, за відповідно до строк «Кредити та заборгованість клієнтів» та «Субординований борг» відсотки частково визначаються за плаваючою відсотковою ставкою. Відповідно до інших статей відсотки визначаються за фіксованою процентною ставкою.

Таблиця 2.5 – Моніторинг ефективних процентних ставок за фінансовими інструментами АТ «Креді Агроколь Банк» за період 2019-2021 рр., %

Найменування статті	На 31 грудня 2019 р.				На 31 грудня 2020 р.				На 31 грудня 2021 р.			
	гривня	долари	євро	інші	гривня	долари	євро	інші	гривня	долари	євро	інші
Активи												
Грошові кошти та їх еквіваленти	0,0	0,8	-0,2	0,0	0,0	0,0	-0,4	0,0	0,0	0,0	-0,5	0,0
Кредити та аванси банкам	13,5	-	-	-	5,5	-	-	-	8,0	-	-	-
Кредити та аванси клієнтам	18,1	5,3	3,6	-	12,4	4,8	3,9	-	13,2	3,7	4,0	-
Інвестиції в цінні папери	16,0	-	-	-	12,9	0,1	-	-	11,6	0,1	-	-
Зобов'язання												
Кошти клієнтів:	8,4	0,0	0,0	-	3,0	0,0	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0	0,0
поточні рахунки	4,8	0,0	0,0	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0	0,0
строкові кошти	13,5	0,0	0,0	-	5,1	0,1	0,0	0,0	5,7	0,0	0,0	-
Субординований борг	-	5,1	-	-	-	3,4	-	-	-	3,4	-	-

* показник «-» в таблиці вище означає, що у Банку немає відповідних активів і зобов'язань у відповідній валюті.

Джерело: складено автором на основі [34]

В цілому, позитивний розрив, а саме перевищення чутливих активів над пасивами, на даному інтервалі призводить до зміни відсоткового доходу банку в тому ж напрямку, що і зміна процентних ставок. Що ж до негативного розриву, то призводить до зміни відсоткового доходу в протилежному напрямі від зміни відсоткових ставок.

Здійснений аналіз чутливості АТ «Креді Агріколь Банк» до відсоткового ризику була наступною впродовж аналізованого періоду 2019-2021 рр. були наступними:

в 2019 р.:

- при зменшенні ставок на один процентний пункт відбувається зменшення процентного прибутку максимально на суму 126214 тис. грн протягом року;
- при збільшенні ставок на один процентний пункт відбувається збільшення процентного прибутку на суму 126214 тис. грн протягом року.

в 2020 р.:

- при зменшенні ставок на один процентний пункт відбувається зменшення процентного прибутку максимально на суму 145216 тис. грн протягом року;
- при збільшенні ставок на один процентний пункт відбувається збільшення процентного прибутку на суму 145216 тис. грн протягом року.

В 2021 р.:

- при зменшенні ставок на один процентний пункт відбувається зменшення процентного прибутку максимально на суму 180726 тис. грн протягом року;
- при збільшенні ставок на один процентний пункт відбувається збільшення процентного прибутку на суму 180726 тис. грн протягом року.

В свою чергу, для розрахунку та управління ризиком відсоткової ставки банком застосовуються наступні «інструменти»:

- GAP-аналіз - розрахунок розривів між активами та пасивами на визначених часових проміжках (методика розроблена з урахуванням групових норм, затверджена КУАП за погодженням з материнською компанією);
- розрахунок максимальної суми збитків (NPV), що може зазнати банк при несприятливій зміні процентних ставок. Розрахунки проводяться окремо для

гривні і для іноземних валют, що дає змогу застосовувати різні шоки (припущення) для покращення точності даних;

- стрес-тестування. У процесі складання бюджету банку застосовуються різні стрес-сценарії з метою аналізу та створення довгострокової стратегії управління балансом» [34].

В умовах АТ «Креді Агріколь Банк» також застосовується управління ризиком коливання та зміни базової процентної ставки. Зазначений ризик з'являється через відсутність відповідності, яка може мати місце між операціями з плаваючою ставкою, в яких застосовуються різні індекси. При цьому, індексний розрив визначається лише за умови, якщо операції, що ґрунтуються на даному індексі, є вищими за 2,5% від загального банківського балансу.

В цілому, станом за 31.12.2021 р., загальна сума кредитів, виданих юридичним та фізичним особам, які мають плаваючу процентну ставку складає 5772212 тис. грн. , порівняно з 49727 тис. грн. в 2020 р. в гривневому еквіваленті. Головним чином, це кредити, видані в гривні та доларах США, по відношенню до яких UIRD, облікова ставка НБУ, LIBOR, а також інші застосовуються в якості бенчмарків при визначенні відсоткової ставки (рис. 2.18).

Окрім цього, АТ «Креді Агріколь Банк» має зобов'язання (субординований борг) із застосуванням плаваючої відсоткової ставки (6m USD LIBOR, 3m LIBOR) в сумі 777729 тис. грн. у 2021 р. порівняно з 806198 тис. грн. в 2020 р. в гривневому еквіваленті. У відповідності до умов договорів субординованого боргу LIBOR процентні ставки зазнають автоматичної зміни на інші відповідно нормативно встановленому індексу внаслідок реформи IBOR.

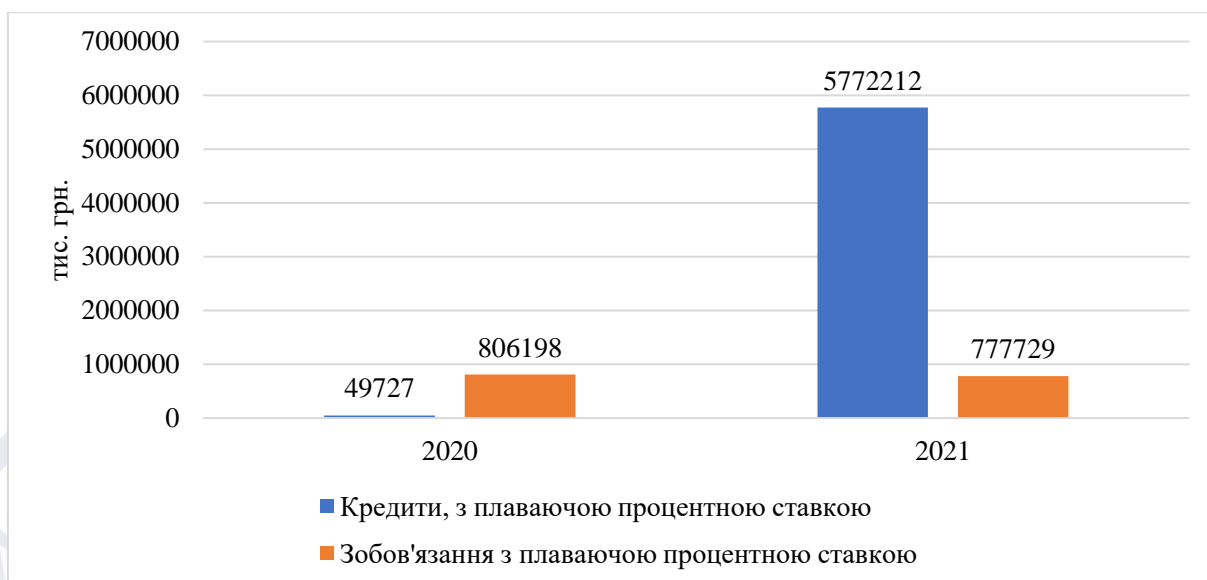

Рисунок 2.18 – Співвідношення кредитів та зобов'язань з плаваючою процентною ставкою АТ «Креді Агріколь Банк» за період 2020-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [34]

В свою чергу, потенційний вплив на прибуток чи збиток від зміни процентної ставки на 1% впродовж 2021 року становить 49945 тис. грн., порівняно з 7565 тис. грн. у 2020 р.

Ще одним ризиком, який потребує управління при управлінні ринковим ризиком є ціновий ризик, тобто це ризик, який пов'язаний із коливанням та зміною ринкової вартості фінансового інструменту, в тому числі можливість цінових змін через дію валютного та відсоткового ризиків. Отже, ціновий ризик можна вважати структурним елементом ринкового ризику.

В даній ситуації, ринковий ризик визначається АТ «Креді Агріколь Банк» як ймовірний негативний вплив на рівень прибутковості та показники капіталу, який виникає через несприятливі зміни ринкової вартості на цінні папери, валютні курси та відсоткові ставки відносно фінансових інструментів.

Портфель цінних паперів АТ «Креді Агріколь Банк» є аналітично відокремленим від інших банківських портфелів, наприклад, відсоткового, валюто-обмінного та інших. При цьому, облік паперів реалізується, як відповідно до справедливої вартості через інший сукупний дохід, так і відповідно до амортизованої вартості.

Портфель цінних паперів АТ «Креді Агріколь Банк» відносить інвестиції в облігації внутрішньої державної позики, номіновані в національній валюті, а також в облігації Казначейства США. Система ж лімітів контролю ризиків відповідно до даного портфелю формується з фінансових індикаторів, наведених на рис. 2.19.

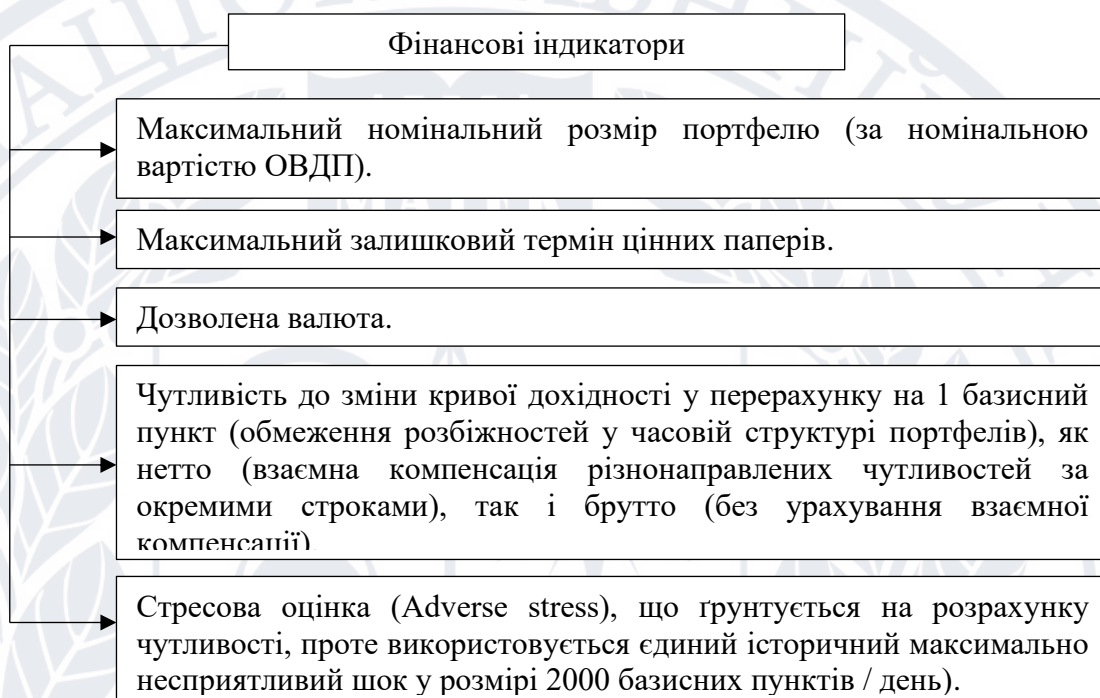

Рис. 2.19 Фінансові індикатори ризиків портфелю цінних паперів АТ «Креді Агріколь Банк»

Джерело: складено автором на основі даних [34]

В таблиці 2.6 наведено аналіз ринкових індикаторів для портфелю цінних паперів АТ «Креді Агріколь Банк», який обліковуються за справедливою вартістю за рахунок іншого сукупного доходу.

Таблиця 2.6 - Аналіз ринкових індикаторів портфелю цінних паперів АТ «Креді Агріколь Банк», %

Найменування показника	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р.
1	2	3	4	5
Відношення Adverse Stress до об'єму портфелю цінних паперів (за номіналом) на кінець року	17,86	16,13	10,97	-6,89

Продовження таблиці 2.6

1	2	3	4	5
Відношення Adverse Stress до регулятивного капіталу на кінець року	4,66	8,73	8,70	+4,04

Джерело: складено автором на основі [34]

Дані табл. 2.6 свідчать про скорочення обсягу відношення Adverse Stress до об'єму портфеля цінних паперів (за номіналом) на кінець року з 17,86% в 2019 р. до 10,97% в 2021 р., тобто на 6,89%. В той же час, показник Відношення Adverse Stress до регулятивного капіталу на кінець року зріс з 4,66% у 2019 р. до 10,97% в 2021 р., а саме на 4,04%, що наглядно наведено на рис. 2.20.

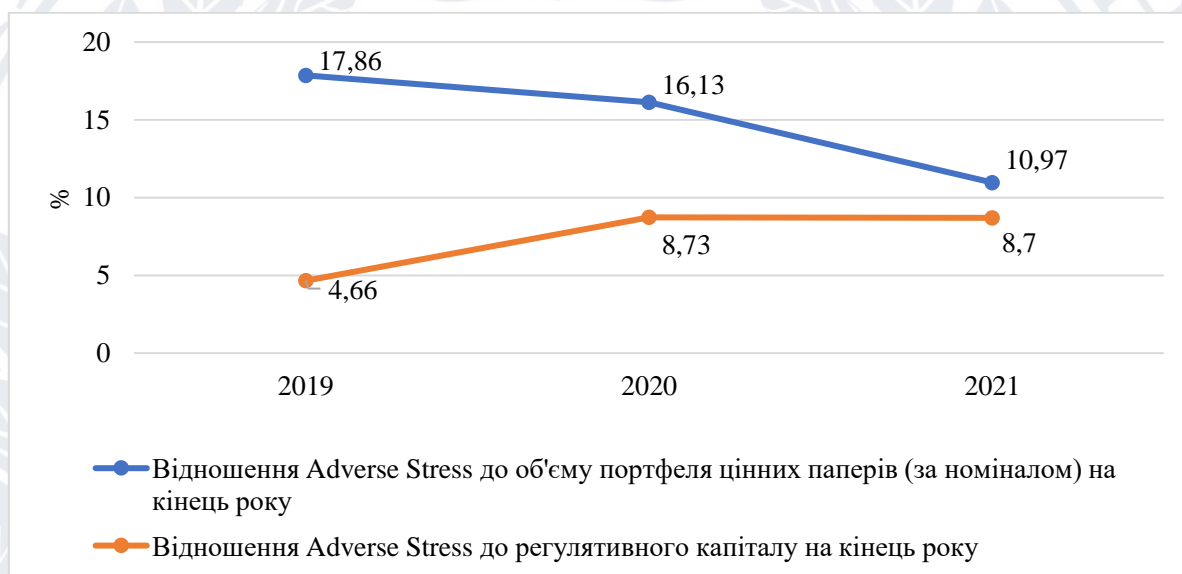

Рисунок 2.20 – Динаміка ринкових індикаторів портфелю цінних паперів АТ «Креді Агріколь Банк» за період 2019-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі даних табл. 2.6

Таким чином, менеджмент АТ «Креді Агріколь Банк» забезпечений достовірною регулярною інформацією відповідно до експозиції банківської установи до процентного ризику, аналізу та прогнозів ринкових ставок тощо.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи вище описане, відмітимо, що загальна оцінка сучасного стану управління ринковим ризиком банків продемонструвала доволі стабільну ситуацію, і це не зважаючи на функціонування вітчизняних банків в умовах військового стану. Результати здійсненого реверсивного стрес-тестування банківських установ, продемонстрували, що у найбільших банків достатньо

запасу основного капіталу та накопичених прибутків на покриття втрат 25% кредитного портфеля.

Із початком здійснення повномасштабних військових дій НБУ встановив фіксований офіційний курс гривні до долара США, та одночасно вніс широкий спектр валютних обмежень. Такі заходи дозволили уникнути неконтрольовану девальвацію гривні та убезпечили банки від відтоку валютних депозитів.

В свою чергу, аналіз ефективності управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк» продемонстрував, що в умовах банку сформована ефективна система ризик-менеджменту. Основне завдання політики ризик-менеджменту полягає у визначенні основних принципів управління ризиками в АТ «Креді Агріколь Банк». В свою чергу, політика охоплює наступні групи ризиків, а саме кредитні, фінансові та операційні.

За для досягнення якісної оцінки ринкових ризиків АТ «Креді Агріколь Банк» застосовує набір ризик-індикаторів, які ґрунтуються на чутливості, до них відносять валову та чисту чутливість, вартість під ризиком і негативний стрес, який визначається для кожного окремого типу операцій, параметри ризик-алертів. І хоча система є дієвою, та все ж може бути зміненою у відповідь на зміни на рівні НБУ в цілому.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИНКОВИМ РИЗИКОМ В СИСТЕМІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ

3.1 Концептуальні підходи щодо вдосконалення управління ринковим ризиком в системі ризик-менеджменту банку

Зважаючи на результати вище проведеного дослідження, відмітимо, що управління ризиками, в тому числі і ринковим ризиком, являє собою певний процес, завдяки якому банк визначає та ідентифікує ризики, здійснює оцінку їх величини та чинить вплив на них, застосовуючи потрібні інструменти, а також здійснює контроль та їх моніторинг. Ключовою метою управління ризиками є збереження та нарощення вартості власного капіталу банківської установи при сприянні забезпечення інтересів інвесторів, власників, споживачів банківських послуг, контрагентів, керівного складу, працівників а також і регулятора. Рациональне управління ринковими ризиками, як і іншими, які мають місце в банківській діяльності має зводитися як до прийняття ризику, адже повне усунення того чи іншого ризику є неможливим, так і до одержання економічної вигоди за умов прийняття ризику.

В сучасних умовах, регулятор банківської діяльності вимагає від банківських установ більш ґрунтовного підходу до формування та реалізації системи управління ризиками, в тому числі і ринковими, адекватного та відповідного специфіці діяльності банківської установи, характеру, специфіці, й обсягам послугам банківського та фінансового характеру.

Ключовою умовою у формуванні та організації банківського ризик-менеджменту звичайно є виконання методичних рекомендацій Базельського комітету щодо банківського нагляду, а саме Базель II та Базель III.

Задля ефективного управління ринковим ризиком, варто розглянути концепцію вдосконалення управління ринкового ризику банку (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Концепція вдосконалення управління ринковим ризиком банку

Джерело: складено автором

Метою концепції є покращення системи управління ринковими ризиками банків, фінансової стійкості банку, запобігання виникнення збитків банку, через розробку заходів, механізмів та моделей управління ринковим ризиком. До основних принципів концепції віднесено: системності, безпечності, ефективності, прибутковості, комплексності, науковості.

Було поставлено наступні завдання:

- Розробка заходів управління ринковим ризиком банку задля покращення системи управління ринковим ризиком;
- Розробка механізму та методики управління ринковим ризиком;
- Аналіз вітчизняного й міжнародного досвіду для виділення основних напрямів вдосконалення управління ринковим ризиком банку.

Також було сформовано покрокові заходи управління ринковим ризиком:

1. Ідентифікація загрози (виявлення ризику)
2. Аналіз та кількісна оцінка ризику
3. Планування ризику як складової банківської стратегії
4. Вибір прийнятного ступеня зниження ризику
5. Розробка програми дії по зниженню ринкового ризику
6. Моніторинг та контроль

Виявлення ризику пояснюється визначенням вже наявних ризиків чи ризиків, які можуть виникнути при веденні банківської діяльності. На цьому рівні потрібно визначити не лише наявний ризик, але й причини, що призвели до його появи. Потрібно визначити ті сфери діяльності, що найбільше піддаються цьому ризику. На етапі оцінки визначають рівень ризику та його обсяг. Під час оцінки визначають, яких збитків може зазнати банківська установа при реалізації даного ризику і чи окупиться цей ризик прибутковістю банку.

Наступним є включення ризику до загальної банківської стратегії. Важливим є планування резервів під ризик та можливої компенсації ризику. Також банк визначає прийнятний для нього ступінь ринкового ризику враховуючи встановлені ліміти НБУ та відповідно до власної політики. Важливим є розробка програми для зниження ризику. Методи зниження

банківських ризиків ґрунтуються на зменшенні впливу ринкового ризику на прибуток банку і на його діяльність, а не на уникненні ризику. Ці методи допомагають зменшити негативні наслідки від появи ринкового ризику. До них відносять лімітування, резервування, диверсифікацію, удосконалення.

На сьогодні не існує єдиної і загальної методики управління ризиками, кожен банк має обрати підходящу для себе стратегію виявлення ризиків, їх мінімізації та моніторингу[8]. Розглянути запропоновану методику управління ринковим ризиком можемо на рисунку 3.2

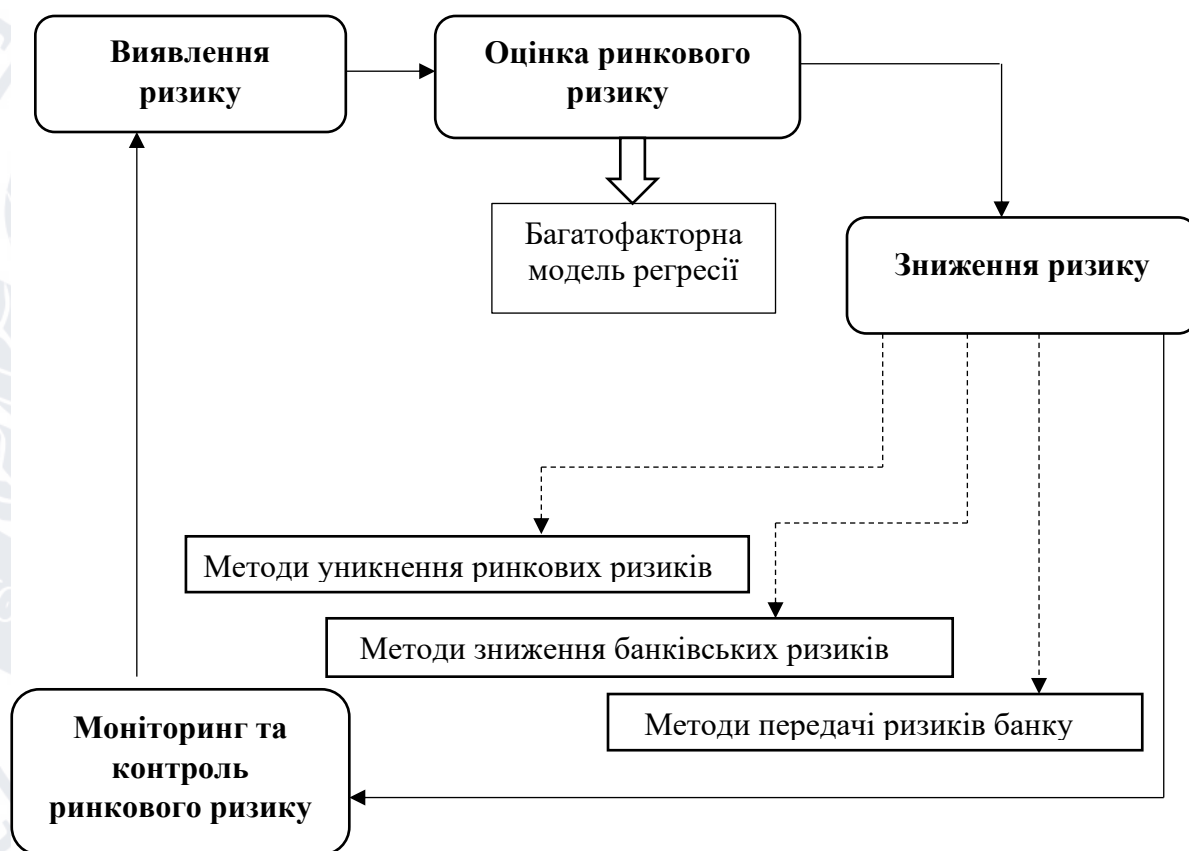

Рисунок 3.2 – Методика управління ринковим ризиком банку

Джерело: складено автором на основі [8]

Відповідно до рисунка 3.3 можна сказати, що відбувається виявлення ризику, потім вимірювання. Наступною складовою управління ризиками є інструменти та засоби за допомогою яких можна знизити ризик або ж його уникнути.

Методи уникнення ризиків банку означають відмову від видів діяльності, які є досить ризиковими. Такі методи не зовсім ефективні, адже тоді банк

відмовляється від прибутку, який може отримати впроваджуючи той чи інший вид діяльності. Банк свідомо відмовляється від можливого прибутку в майбутньому, щоб уникнути появи певних ризиків, що можуть призвести до великих збитків, погіршити теперішній фінансовий стан банку. В першу чергу, банківська установа намагається втриматись на теперішньому рівні прибутковості, який дозволить стабільно вести свою діяльність. Але, можливе виникнення певної ситуації, в якій банк відмовляється від введення деяких інновацій та нових продуктів, а також проєктів, що є занадто ризиковими, в той час як конкурентні банки користуються ними, і ринок має потребу в таких продуктах. В такому разі банк втрачатиме своїх клієнтів і може стати не досить конкурентоспроможним на ринку банківських послуг.

Методи зниження банківських ризиків ґрунтуються на зменшенні впливу ринкового ризику на прибуток банку і на його діяльність, а не на уникненні ризику. Ці методи допомагають зменшити негативні наслідки від появи ринкового ризику. До них відносять лімітування, резервування, диверсифікацію, удосконалення. Говорячи про удосконалення, мають на увазі поліпшення організаційно-технічної роботи банку. У покращенні роботи вбачають вдосконалення організаційної структури, більш кваліфікований персонал, а також введення новітніх технологій та нових технічних засобів. Все це разом може знизити появу ризику. Лімітування веде за собою встановлення лімітів для здійснення операцій. Відбувається це з метою попередження отримання збитків. Ліміти можуть встановлюватися відносно окремих контрагентів, повноважень працівників банку, операцій що здійснюються, банківських продуктів, а також до портфеля цінних паперів. Лімітування здійснюється відповідно до встановлених регулюючими органами нормативи банківської діяльності. Також банки можуть самостійно встановлювати ліміти. Метою диверсифікації є запобігання перевищеної концентрації однотипних операції або ж цінних паперів. Банк розподіляє ризик, коли розосереджується на різних сферах діяльності. Банківські установи здійснюють диверсифікацію: кредитного портфеля, портфеля цінних паперів, джерел залучення коштів,

валютного кошика.

Для відшкодування втрат банку, що можуть виникнути в результаті ринкового ризику, стає можливим використання методу резервування. Порядок формування резервів, а також їх визначення та зберігання встановлюється єдиними нормативами для усіх банків.

Контроль ризику означає визначення банком власних процедур, стратегії і прийняття рішень, що допоможуть обмежити вплив ризику або його виключити повністю. Моніторинг ризику проводиться банком через відстеження джерел виникнення ризику. Під час процесу банк здійснює аналіз показників, в результаті чого, вказується на можливість виникнення ризику нового чи повторну реалізацію виявленого раніше ризику.

Відстежуючи джерела виникнення ризику, аналізуючи показники, банк таким чином проводить моніторинг ризику. Цей інструмент дозволяє вказати на можливість виникнення нового або повторну дію виявленого раніше ризику.

Повертаючись до оцінки ринкового ризику, пропонуємо поглянути на оцінку впливу показників ринкового ризику АТ «Креді Агріколь Банк» на капітал банку через модель багатофакторної регресії [7; 51]. Спершу проведемо відбір факторів в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Вихідні дані показників АТ «Креді Агріколь Банк» для побудови багатофакторної моделі регресії

Рік	Прибуток, млрд. грн.	Чиста валютна позиція, тис. грн.	Чистий розрив за процентними ставками, тис. грн.	Процентна ставка за субординованим боргом у валюті, %	Відношення Adverse Stress до справедливої вартості портфеля, %	Відношення Adverse Stress до регулятивного капіталу, %	Процентна ставка за кредитами та заборгованістю клієнтів, %
2017	1,11	2879598	2885452	4,7	0	0	16,7
2018	1,46	3793842	3673373	5,9	25,69	0,25	20,2
2019	1,78	4443603	4453326	5,1	17,86	4,66	18,1
2020	0,94	5252883	5105325	3,4	16,13	8,73	12,4
2021	1,58	5745426	5746001	3,4	10,97	8,7	13,2

Джерело: складено автором на основі [29; 30; 34]

Після відбору показників, слід провести кореляційний аналіз (рис. 3.3). Це допоможе відібрати показники, які не залежать один від одного.

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6
Y	1						
X1	0,174474	1					
X2	0,212014	0,997741	1				
X3	0,37387	-0,7099	-0,7158	1			
X4	0,361213	0,278613	0,240602	0,406055	1		
X5	-0,01407	0,952045	0,952639	-0,85294	0,062691	1	
X6	0,445455	-0,69029	-0,69077	0,995739	0,3851	-0,84256	1

Рисунок 3.3 – Кореляційний аналіз показників

Відповідно до кореляційної матриці, найбільш залежними є X4, X5, та X6. Тому в подальший аналіз ці показники не будуть включені. Наступним кроком є проведення регресійного аналізу показників, що залишилися(рис. 3.4).

Вывод итогов					
Регрессионная статистика					
Множественный коэффициент	0,999833109				
R-квадрат	0,999666245				
Нормированный коэффициент	0,998664981				
Стандартная ошибка	0,012560756				
Наблюдения	5				
Дисперсионный анализ					
	df	SS	MS	F	значимость F
Регрессия	3	0,472562	0,157521	998,4036498	0,023259
Остаток	1	0,000158	0,000158		
Итого	4	0,47272			
Коэффициенты регрессии, стандартная ошибка, t-статистика, P-значение, доверительные интервалы 95%					
Y-пересечение	-1,58331165	0,066802	-23,70173	0,026843709	-2,43211 -0,73452 -2,43211 -0,73452
X1	-2,8035E-06	8,22E-08	-34,10108	0,018663263	-3,8E-06 -1,8E-06 -3,8E-06 -1,8E-06
X2	3,13678E-06	8,36E-08	37,5181	0,016964319	2,07E-06 4,2E-06 2,07E-06 4,2E-06
X3	0,364706887	0,008262	44,1436	0,014419098	0,25973 0,469683 0,25973 0,469683

Рисунок 3.4 – Регресійний аналіз показників

Тож, поглянувши на рисунок 3.4 можемо спостерігати, що R-квадрат=0,999. Результат означає, що 99,9% припадає на відхилення результативної ознаки, а 0,1% - на ті фактори, що не врахували.

До того ж, Р-значення $\leq 0,5$ і це вказує на значущість показників моделі. Рівняння регресії матиме наступний вигляд.

$$Y = 1,583 + 2,803 \times X_1 - 3,137 \times X_2 - 0,365 \times X_3 \quad (3.1)$$

Тож, можна сказати, що при збільшенні чистої валютної позиції на 100 000 тис. грн. прибуток збільшиться на 2,803 млрд. грн., а при зростанні чистого розриву за процентними ставками на 100 000 тис. грн. прибуток зменшиться на 3,137 млрд. грн. Якщо ж процентна ставка за субординованим боргом у валюті зросте на 1%, прибуток скоротиться на 0,365 млрд. грн. Дана модель характеризує основні показники ринкового ризику, що мають вплив на прибуток банку, а також показує цей вплив у кількісному вимірі.

Відстежуючи джерела виникнення ризику, аналізуючи показники, банк таким чином проводить моніторинг ризику. Цей інструмент дозволяє вказати на можливість виникнення нового або повторну дію виявленого раніше ризику.

3.2 Механізм управління ринковим ризиком банку

Ефективність функціонування банків напряду визначається якістю процесу управління ризиками, який, при цьому, обумовлений рівнем та станом його інформаційного забезпечення. Застосування зрозумілої, також достовірної, оперативної, своєчасної та детальної інформації забезпечує належний рівень ефективності застосування усіх існуючих інформаційних джерел та дає можливість ухвалювати оптимальні управлінські рішення беручи до уваги ризик-апетит банківської установи, досягаючи встановлених довгострокових стратегічних бізнес ідей та цілей.

А отже, формуючи механізм управління ринковим ризиком, обов'язковим є інформаційно-аналітичне забезпечення, яке по праву є тим каталізатором, а також пов'язуючим структурним елементом системи управління саме ризиками, який дає можливість структурувати процеси та кроки ризик-менеджменту, своєчасно виявляти та коригувати їх можливі вузькі місця, а також здійснювати напрацювання певних планів та програм дій. В цілому, хоча процес управління ризиками банківської установи є доволі складним, та на рівні банку мають обов'язково дотримуватися певних кроків (рис. 3.5).

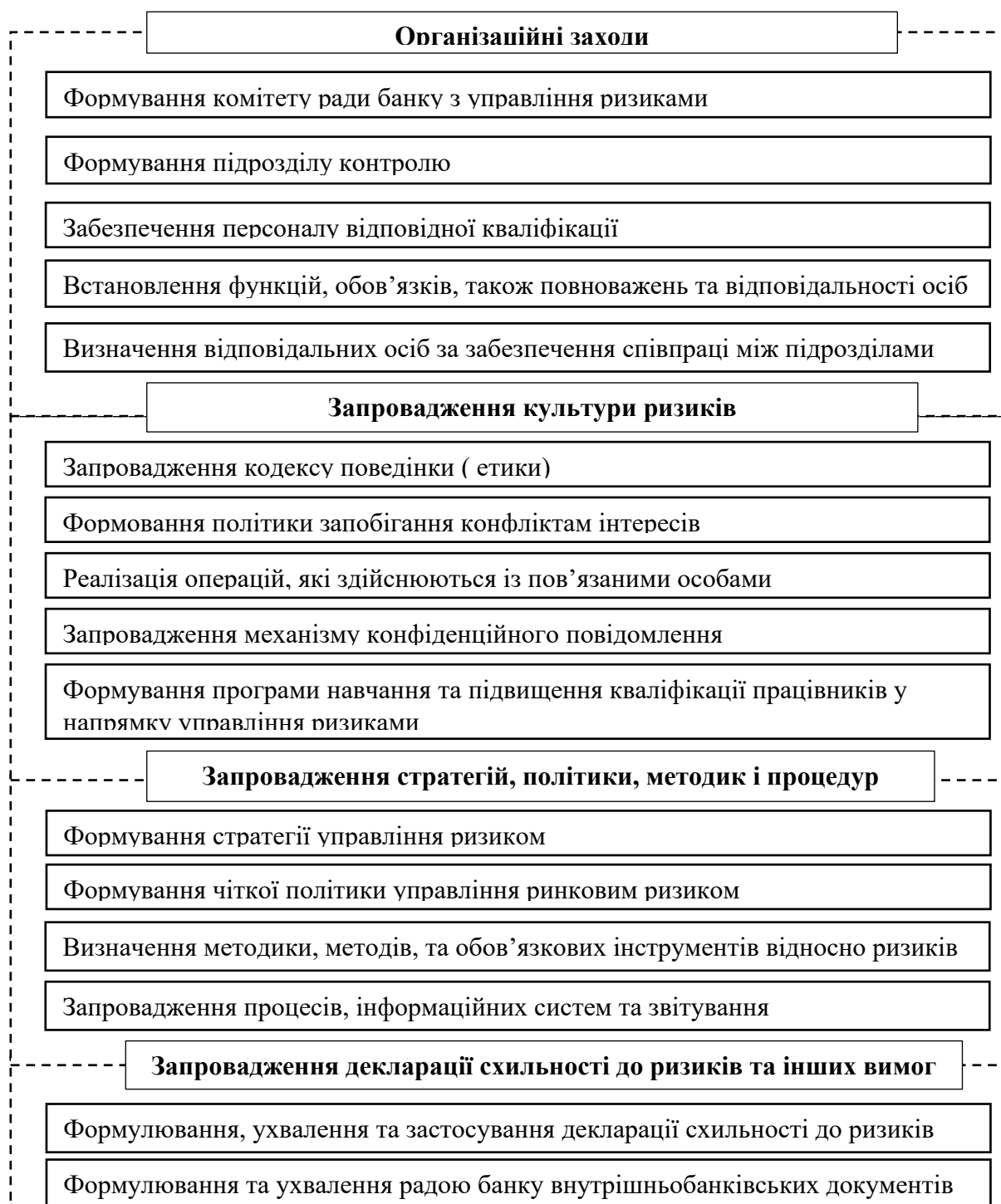

Рисунок 3.5 – Механізм управління ринковим ризиком комерційного банку

Джерело: складено автором

Розглянемо кожен з кроків.

Отже, перший крок має полягати в запровадженні чітких організаційних заходів, а саме здійсненні формування чіткої організаційної структури загальної системи управління ризиками. Відмітимо, що організаційні заходи відповідно до першого кроку мають бути наступними:

1) формування комітету ради банку саме з управління ризиками в тому числі і ринковими (звісно, за умови прийняття відповідного рішення радою банківської установи);

2) формування підрозділу контролю, у компетенції якого входить стеження за дотриманням встановлених норм (комплаєнс);

3) забезпечення на достатньому рівні чисельності персоналу відповідної кваліфікації;

4) встановлення переліку функцій, обов'язків, також повноважень і чіткої відповідальності осіб, які входять до банківської системи управління ризиками, в тому числі і ринковими;

5) встановлення механізмів та визначення відповідальних осіб за чітке забезпечення співпраці між окремими підрозділами банківської установи на всіх організаційних щаблях із впровадженням моделі трьох ліній банківського захисту.

Що стосується другого кроку, то він має передбачати формування та впровадження культури ризиків та обов'язково включати:

1) запроваджений кодекс поведінки (тобто етики);

2) сформовану політику мінімізації або ж взагалі запобігання конфліктам інтересів;

3) етапи реалізації операцій, які здійснюються із пов'язаними особами з певною банківською установою;

4) запроваджений механізм конфіденційного повідомлення відносно недостойної та неприйнятної поведінки в банківській установі (whistleblowing policy mechanism);

5) сформовану програму навчання, а також і підвищення кваліфікації працівників банківської установи у напрямку управління ризиками, в тому числі і ринковими.

Третій крок полягає у формуванні та запровадженні певних стратегій, політики, а також методик та процедур у системі ризик-менеджменту та має включати:

1) певну стратегію управління ризиками, в тому числі ринковими; політику та визначені процедури реалізації нових продуктів, а також суттєвих змін, які можуть мати місце діяльності банківської установи; порядку та процедури ескалації щодо порушень встановлених лімітів ризиків; послідовність, форми, суть та періодичність формування та надання звітів суб'єктам, належним до системи управління ризиками, в тому числі і ринковими;

2) чітку політику управління різними ризиками, в тому числі і ринковим, а також чіткий план забезпечення безперервного функціонування банківської установи; чітку політику управління комплаєнс-ризиком банку;

3) визначені методики, методи, а також обов'язкові інструменти відносно таких ризиків, як кредитного ризику, також ризику ліквідності, звісно ринкового та операційного ризиків, в тому числі комплаєнс- ризику;

4) запроваджені процеси, інформаційні системи, а також звітування відносно управління ризиками, в тому числі і ринковими.

Що стосується четвертого кроку, то він має бути спрямованим на впровадження розробленої декларації схильності до ризиків або інших вимог, а саме:

1) формулювання, ухвалення та застосування декларації схильності до ризиків, в тому числі і ринкових;

2) формулювання та ухвалення радою банку низки інших внутрішньобанківських документів, які стосуються управління ризиками.

В свою чергу, під культурою управління ризиками, в тому числі і ринковими, мається на увазі додержання встановлених банком принципів, певних правил, норм банку, які мають бути спрямованими на поінформованість абсолютно усіх працівників банку відносно прийняття ризиків, а також управління ризиками, в тому числі і ринковими.

Таким чином, організація системи управління банківськими ризиками, враховуючи вимоги НБУ, мають ґрунтуватися на розподілі чітких обов'язків між підрозділами банківської установи із застосування існуючої моделі трьох ліній захисту. Серед яких, перша лінія має знаходитися в межах бізнес-підрозділів

банку, а також підрозділів реалізації та підтримки діяльності банківської установи. Дані підрозділи приймають ризики, реалізують відповідальність за них, а також формують та подають звіти стосовно поточного управління зазначеними ризиками. Другою лінією є лінія на рівні підрозділу, який займається управлінням ризиками та на рівні підрозділу, який здійснює контроль за виконанням норм (комплаєнс). Що стосується третьої лінії, то вона знаходиться на рівні певного підрозділу внутрішнього аудиту стосовно перевірки та оцінки ефективності діяльності системи управління ризиками, в тому числі і ринковими. Лише злагоджена та узгоджена робота всіх трьох ліній забезпечить ефективну систему ризик-менеджменту.

Доцільність та необхідність формування дієвого механізму у загальній системі ризик-менеджменту буде сприяти забезпеченню зростання ефективності процесу управління банківськими ризиками, в тому числі і ринковими, а саме:

- 1) зростанню ступеню керованості ризиків, а також зведення до мінімуму впливу саме людського фактору;
- 2) агрегуванню та акумулюванню значних обсягів даних стосовно управління ризиками;
- 3) своєчасній, оперативній та достовірній оцінці (визначенню) вагомих ризиків банківської установи;
- 4) реалізації ефективного стрес-тестування банківських ризиків відповідно до різних сценаріїв (базового, стресового);
- 5) застосування максимально прогресивних та інноваційних концепцій управління банківськими ризиками, в тому числі, здійснення хеджування ризиків.

Одним, з доволі ключових моментів, на який доцільно звернути увагу можна назвати те, що інформаційні технології у відношенні банківських установ існують у формі різноманітних інформаційних систем, та застосовуються у різних сегментах загальної системи управління. Стосовно загальної теорії ризик-менеджменту (банківська не є виключенням) під інформаційною системою щодо управління ризиками мається на увазі низка засобів, певних методів, процедур

та кваліфікованого персоналу, які забезпечують зберігання, детальну обробку та оперативне формування якісних/точних інформаційних масивів даних задля звітування, аналізу, оцінки, моделювання та ухвалення управлінських рішень відносно управління ризиками, в тому числі і ринковими.

Головними напрямками, які потребують впровадження інформаційних систем при реалізації ризик-менеджменту банківської установи є:

- 1) оцінка ризиків банку, звичайно і ринкового;
- 2) формування внутрішніх моделей управління;
- 3) користувачі інформаційними системами;
- 4) стрес-тестування.

Специфіка даних напрямів провадження інформаційних систем при реалізації ризик-менеджменту банківської установи, знайшла своє відображення на рис. 3.6.

Оцінка ризиків

Системи і процедури агрегування даних мають забезпечувати: своєчасність виявлення ризиків, їх коректну оцінку; адаптивність щодо можливості зміни формату або частоти формування звітності.

Внутрішні моделі

Інформаційні системи забезпечують збір та накопичення даних належної повноти та якості для побудови внутрішніх моделей оцінки ризиків, їх валідації та бек-тестування.

Користувачі

Інформаційні системи та системи звітності забезпечують формування та своєчасне доведення до внутрішніх і зовнішніх користувачів точної та повної інформації як у звичайних, так і у стресових ситуаціях.

Стрес-тестування

Інформаційні системи забезпечують можливість моделювання сценаріїв для стрес-тестування.

Рисунок 3.6 – Напрями та сфери впровадження інформаційних систем відносно ризик-менеджменту та звітності

Джерело: складено автором на основі [10]

Специфічні спеціалізовані програмні комплекси, головним функціоналом яких застосовують накопичення, зберігання, а також аналіз даних, в тому числі підготовка звітності різноманітних форм визначаються підґрунтям функціонування інформаційних систем банківської установи. Зазначені складні системи, також програмні комплекси спонукають банківські установи до наявності важливих апаратних засобів та потужностей. В сучасних умовах, програмне забезпечення, яке застосовується у ризик-менеджменті повинно передбачати методи інтелектуальної діагностики та аналізу даних, які зазвичай прийнято об'єднувати відповідно до загальної назви системи сформованої бізнес-аналітики, а саме business intelligence (BI-системи). Існуючий функціонал BI-рішень включає у структуру одержання, трансформацію, а також завантаження даних у певне сховище, збір та формування аналітичних звітів, формування статистичних висновків, створення різноманітних математичних/графічних моделей, чітких звітів та прогнозів, які можуть мати місце, як у режимі реального часу, так і в режимі offline.

Проектування необхідних баз даних, в основному, важливе та необхідне для збереження суцільності та повноти інформації, також її ієрархічного характеру, послідовності логічних взаємозв'язків між даними та програмним опрацюванням, аналізом.

До такого загального виду систем доцільно віднести наступні:

- 1) Microsoft Analysis Services;
- 2) Microstrategy OLAP Services;
- 3) Oracle OLAP Option та інші.

Зазначеного виду програмні рішення повинні обробляти значні обсяги структурованих або ж неструктурованих даних, відшукувати залежності між показниками, а також володіти значним аналітичним інструментарієм.

При цьому, доцільно зазначити, що у практичній діяльності виокремлюють шість послідовних рівнів зрілості бізнес-аналітики щодо процесу управління банківськими ризиками, в тому числі і ринковими ризиками (рис. 3.7).

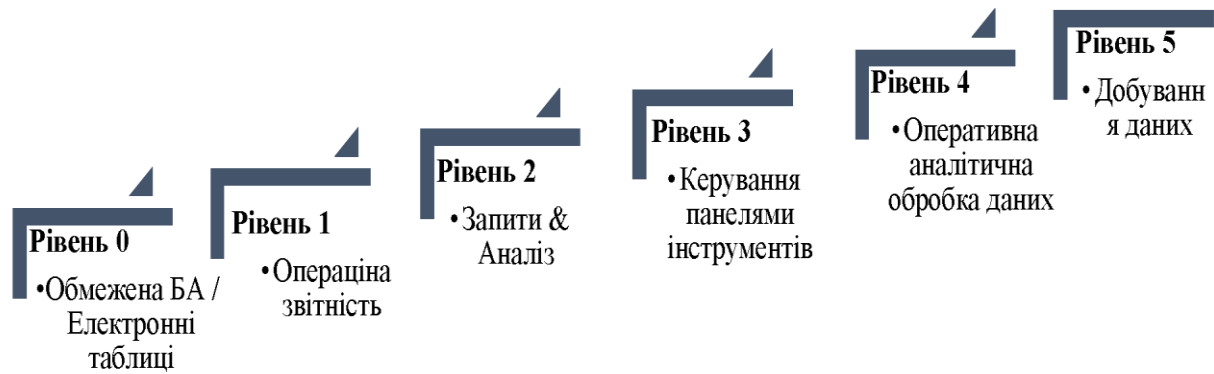

Рисунок 3.7 – Шестирівнева модель зрілості бізнес-аналітики в ризик-менеджменті банківської установи

Джерело: складено автором на основі [10]

Говорячи про вітчизняну банківську систему, відмітимо, що у більшості банків рівень зрілості бізнес-аналітики перебуває на 4-5 стадіях зрілості. Адже, двополярність розвитку вітчизняних банківських установ у напрямку бізнес-аналітики визначається тим, що при існуванні у значної кількості банків сучасних програмних комплексів, деякі з них мають на доволі низькому рівні процеси дата-майнінгу.

Зазначимо, що на сьогодні ринок програмних комплексів у сфері бізнес-аналітики пропонує споживачам широкий спектр рішень, які мають можливість раціонально та ефективно аналізувати ризики «прямо із коробки». Отже, для формування великих за обсягом сховищ даних застосовують: SAS, Oracle, Microsoft, IBM, Informix, Red Brick, NCR, Sybase.

При цьому, сучасна ІТ-підтримка банківських установ, наділена широкими можливостями завдяки існуючим пакетам СУБД (систем управління базами даних), які надають можливість за допомогою застосування математичних законів декартового з'єднання формувати та будувати реляційні бази даних, окрім цього, схематично пов'язуючи їх завдяки основним, а також зовнішнім ключам ідентифікації [52].

В цілому, при умові раціонального управління зазначеними системами, банківська установа має можливість вирішувати значний спектр проблем, головною з яких є автоматизація потоків опрацювання масиву даних. При цьому,

СУБД, у свою чергу, в основному наділені відкритим середовищем, яке дає змогу, застосовуючи спеціальну мову структурованих запитів (SQL), тим. чи іншим чином обробляти, також зберігати, пов'язувати або ж передавати дані. Існуючі програмні комплекси СУБД, які мають місце на сучасному ринку наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 Сучасні програмні комплекси проектування та управління базами даних

Назва програмного комплексу	Розробник, походження, версії	Короткий опис комплексу
1	2	3
Oracle Database I SQL Developer	Oracle Corp., США, ver.9.0 - ver.i2.i	СУБД з широким спектром доповнень. Мова запитів: PL/SQL
MS SQL Server	Microsoft Corp., США, ver.i.Q (OS2) - i4.Q	Широковідомий аналог Oracle. Мова запитів: Transact SQL
Toad for Oracle	Dell Technologies, США, ver.i.Q (OS2) - i4.Q	Покращена система для роботи з базами на платформі Oracle, MS SQL Server, Hadoop та ін.
Squirrel	Німеччина, ver.1.0-3.Q	Проста у користуванні СУБД. Бази даних - JDBS. Мова запитів: MySQL
Sybase SAP IQ	Expressway Technologies, США - ver. i6.5	Стовпчиково-орієнтована реляційна база даних. Значна швидкість обробки Мова запитів: Watcom SQL
PostgreSQL	Університет Берклі, США Ver. iQ.5	Об'єктно-реляційна СУБД Мова запитів: MySQL
MongoDB	Doubleclick, США - ver.i.Q	Документно-орієнтована СУБД Мова запитів: JSON (NoSQL)
Cassandra, MariaDB, Vertica та ін.	США, Канада, Німеччина	Реляційні СУБД з вільною ліцензією. Мова запитів: MySQL
Oracle Database I SQL Developer	Oracle Corp., США, ver.9.0 - ver.i2.i	СУБД з широким спектром доповнень. Мова запитів: PL/SQL
MS SQL Server	Microsoft Corp., США, ver.i.Q (OS2) - i4.Q	Широковідомий аналог Oracle. Мова запитів: Transact SQL

Джерело: складено авторами на основі [11]

Окрім вище зазначеного у напрямі формування та застосування сховищ даних виокремлюють наступні:

- Business Objects,
- Brann Software,
- Computer Associates,
- Cayenne Software,

- MicroStrategy,
- Brio Technology,
- Prism Solutions,
- Platinum Technology,
- Cognos.

Зазначимо, що масштабного поширення у бізнес-аналітиці, в тому числі, банківських установ, мають такі мови програмування як програмування Python та R. Окрім цього, до вже розроблених програмних продуктів, які в тому числі підтримують інтеграцію перелічених мов програмування доцільно включити Statistica, EViews, IBM SPSS Statistics, Power BI. Зазначені програмні продукти для бізнес-аналізу вдосконалюються, розвиваються у спектрі трьох ключових мейнстрімних технологій: BigData, Machine Learning та Crowdsourcing (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 Мейнстрімні технології для розвитку ризик-менеджменту банківської установи

№з/п	Технологія	Характеристика
1	2	3
1	Великі дані (BigData)	Обчислювальна потужність теперішніх комп'ютерних технологій дозволяє швидше та дешевше структурувати та використовувати інформацію щодо клієнтів, для допомоги підрозділам ризик-менеджменту підвищити оцінювання кредитоспроможності, ефективніше моніторити проблеми кредитного портфеля банку та прогнозувати операційні витрати.
2	Машинне навчання (Machine Learning)	Дозволяє підвищити точність моделювання ризику шляхом виявлення складних, нелінійних моделей у великих масивах даних. Кожен біт нової інформації використовується для підвищення прогностичної сили моделі певного ризику. Більшість банків, які використовували такий підхід отримували позитивні результати. Моделі вдосконаленні на основі штучного інтелекту можуть використовуватися в інших напрямках діяльності банку

Продовження таблиці 3.2

1	2	3
3	Краудсорсінг (Crowdsourcing)	Це використання банком сторонніх осіб для покращення власних бізнес-процесів. Комунікація і оформлення трудового договору відбувається через мережу Інтернет. Технологічні нововведення можуть знизити витрати банку у процесі оцінювання, ідентифікації ризиків, що надаватиме конкурентну перевагу тим банкам, які їх застосовують швидше та ефективніше. Інноваційні технології несуть окремі ризики, що може створити нові проблеми для банку. Конфіденційність і захист даних також є важливими питаннями які потребують уваги та вирішення.

Джерело: складено авторами на основі [11]

Таким чином, система управління ризиками в умовах банківської установи є однією із ключових напрямів сучасного фінансового менеджменту банківської установи. Ризик-менеджмент вирішує ключові проблеми управління комерційним банком, як в цілому, так і певними окремими підрозділами зважаючи на прийняті ризик-апетити та ризик-ландшафти. Відмітимо, що об'єктом управління в загальній системі управління банківськими ризиками, в тому числі і ринковими виступає певна матеріальна або нематеріальна зацікавленість банку (активи, зобов'язання, репутація, вартість та ін.), ймовірна, кінцева ефективність якої в умовах невизначеності, коливається довкола прогнозованого або ж очікуваного значення. За таких певних умов, у загальному кінцевому результаті все це може знайти відображення у фінансовому результаті банківської установи та її фінансовій стійкості.

3.3 Напрями вдосконалення системи управління ринковим ризиком банку з врахуванням міжнародного досвіду

Не можна не погодитися з тим, що будь-яка банківська установа, прагне скоротити можливі втрати, які пов'язані з реалізацією банківських ризиків, в тому числі ринкових. Адже, ефективне управління ризиками на рівні банківської установи є важливою складовою його ефективної діяльності. Для мінімізації можливих втрат, які пов'язані з ризиками, як вище зазначалося, банк має оцінити ймовірні, можливі збитки, з'ясувати, які види ризиків, а також в якому обсязі доведеться брати на себе. Саме тому, для управління прийнятими ризиками

банківській установі доцільно розробити програму, головною метою якої є скорочення ймовірних втрат (рис. 3.8).

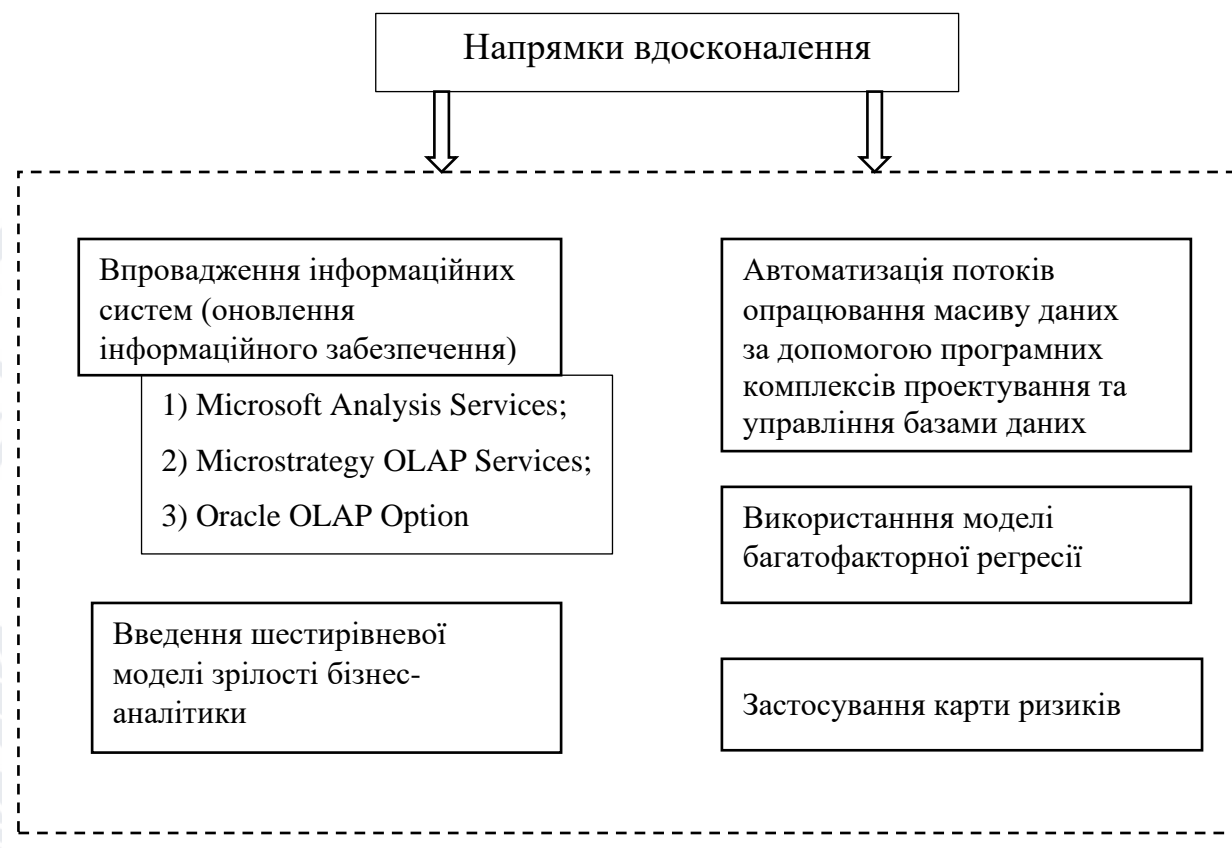

Рисунок 3.8 – Напрями вдосконалення системи управління ринковим ризиком банку

Джерело: складено автором на основі [10; 11]

Тож, до напрямків вдосконалення можемо віднести:

- Впровадження інформаційних систем (оновлення інформаційного забезпечення)
- Автоматизація потоків опрацювання масиву даних за допомогою програмних комплексів проектування та управління базами даних
- Введення шестирівневої моделі зрілості бізнес-аналітики
- Використання моделі багатофакторної регресії для оцінки впливу показників ринкового ризику на прибуток банку
- Застосування карти ризиків

Для точності оцінки і мінімізації ризиків є доцільним застосовувати карту ризиків, яка доволі поширена у діяльності значної кількості закордонних банків.

Зазначимо, що карти ризиків, сформовані комерційними банками, в першу чергу, демонструватимуть специфіку певної конкурентної банківської установи, а також, відображатиме, цілісну картину про всю низку ризиків (хоча в одну групу не мають безпосередньо входити ризики різних рівнів визначення). В тому числі, мають виділятися основні характерні риси ризику, як джерело - об'єкт, який несе ризик та суб'єкт, який приймає ризик.

При цьому, в загальному усвідомленні карта ризику являє собою графічну та текстову характеристику обмеженої кількості ризиків банку, розміщених у певній таблиці, по одній осі якої зазначається сила впливу чи значимість ризику, а по іншій – ймовірність або ж частота його появи.

Тобто, по вертикальній осі наводиться ймовірність втрат (а саме, від низької - low аж до високої - high), що ж до горизонтальної осі, то вона характеризує значимість ризику або ж його вплив (виражений в грошових одиницях, відповідно, від low до high). Іншими словами, будь-який визначений ризик може бути описаний двома характеристиками та мати відображення на площині. При цьому, величина ризику, виражена в абсолютному значенні дорівнюватиме добутку ймовірності та сили впливу.

Відмітимо, що у загальному випадку процедура картографування ризиків є частиною систематичної методології, яка бере до уваги всі сторони діяльності банківської установи та дає можливість виокремити, розташувати відповідно пріоритетів та кількісно оцінити (розбити на кластери) банківські ризики, в тому числі і ринкові.

При цьому, карта ризиків є доволі зручною, так, наприклад, для того, щоб продемонструвати топ-менеджерам ризики та рівень їх небезпеки. Окрім цього, простота її побудови дає можливість відразу оцінити ті ризики, на яких доцільно загострити увагу.

Досвід зарубіжних банків, доводить той факт, що методи, які застосовують фахівці у процесі формування карти ризиків, можуть включати інтерв'ю,

формалізовані і неформалізовані опитування, також огляди і дослідження аналітики у галузі, оцінку документаційного комплексу банківської установи, чисельні методи оцінки, та низку інших. Методології формування карти ризиків також є різними, як і різні ризики банків. При цьому, за простою та інтуїтивно зрозумілою графічною формою приховуються складні процедури чіткої кількісної оцінки, які створюють агреговані демонстрування для ризик-менеджерів та керівництва банку.

Карти ризиків можуть формуватися відповідно до їх типів, тобто окремо за кредитним, ринковим, операційним та іншими, а потім на загальній карті наводяться найбільш критичні ризики. Також, карти формуються і в розрізі певних факторів (наприклад, внутрішніх або зовнішніх факторів ризику).

Зазначимо, що фахівці виокремлюють також карти залишкових ризиків, а саме тих ризиків, які залишилися після ухвалення захисних заходів хоча, при цьому, це більше не карта залишкових ризиків, а саме процес роботи з ними за для доведення до раціонального рівня. На рис. 3.9 зображено приклад можливої карти.

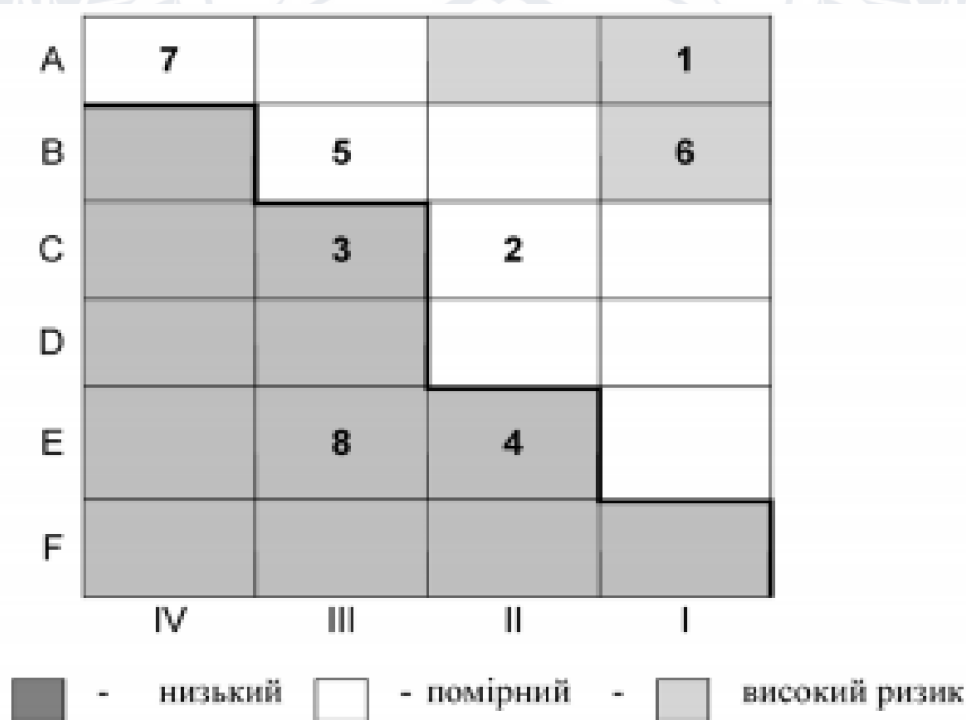

Рисунок 3.9 – Приклад карти ризиків банківської установи

Джерело: сформовано автором на основі [12]

В цілому враховуючи призначення, може мати місце формування значної кількості різноманітних видів карт ризику або ж їх варіацій. Якщо ж розглядати стандартний вигляд, наведений на рис. 3.9, відмітимо, що на цій карті ризиків їх ймовірність або ж їх частота наводяться по вертикальній осі, в той же час, сила впливу чи вагомість – по горизонтальній осі. В даному випадку ймовірність виникнення ризику підвищується з низу до гори при переміщені по вертикальній осі, що ж до впливу ризику, то він зростає зліва направо по горизонтальній осі.

При цьому, арабські цифри на карті являють собою позначення ризиків, які були визначеними за чотирма категоріями вагомості та шістьма категоріями вірогідності, окрім того, щоб кожному окремому поєднанню «ймовірність-значущість» відповідав один певний вид ризику. Зазначена класифікація, яка розміщує кожен окремий ризик в певну окрему комірку, не є принципово обов'язковою, але це спрощує порядок визначення пріоритетів, визначаючи стан кожного ризику відносно низки інших.

Що ж до жирної ламаної лінії, то це певна, так звана лінія толерантності, іншими словами межа, перевищивши яку той чи інший ризик може спровокувати загрозу функціонування банківської установи. Виходячи з цього, ризики, які розміщені вище лінії толерантності вимагають безпосередньої та оперативної уваги. В такій ситуації доволі важливо сформулювати певні плани дій відносно скорочення величини або можливості втрат від певного ризику. Доцільно також розрахувати цільові показники, а також міру оцінки успіху у напрямі управління ризиком, визначити досягнення цільових показників та обрати відповідальних (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 Цільові показники та міра оцінки управління ризиками

Ризик	Розташування на карті ризиків	Заходи щодо управління ризиком	Вимірювання успішності управління	Відповідальна особа
	Опис Величина можливих втрат	Опис Вартість		

Джерело: сформовано автором на основі [12]

Формування карти ризиків може реалізовуватися в межах впровадження системи управління ризиками, як на рівні всього банку, хоча і складно, і доволі часто неможливо реалізувати внутрішніми силами банківської установи, так і на рівні вирішення окремої низки завдань щодо управління ризиками, як, наприклад, в межах попередньої оцінки сформованих стратегій розвитку. Враховуючи завдання та застосовувану методологію, банківська установа одержує і різні переваги та вигоди. При цьому найбільш значимим є рішуче скорочення циклів та часу ухвалення рішення.

Відмітимо, що наведена карта ризиків є доволі спрощеним варіантом даного інструменту. Існуючі комплексні методики допускають створення карт ризиків враховуючи ключові індикатори, визначених лімітів для здійснення заходів контролю за ризиками.

При формуванні карти ризиків банківської установи дуже важливим є те, щоб хоча б один чи два співробітники, пройшли навчання основам ризик-менеджменту. Адже, вони у майбутньому матимуть змогу допомогти налагодити діалог між певними членами командами, а також направляти всю команду при здійсненні картографування. З цією метою доцільно здійснити навчання, яке може мати тривалість від одного до п'яти днів. Максимальний результат може мати місце при тривалості настановних семінарів в два-три дні. Значення такого навченого співробітника банку полягає в тому, що менеджер процесу картографування ризиків на рівні банку, регулярно орієнтував би команду на необхідну ціль. У разі виникнення потреби предметної експертизи, може бути залучено експерта у команду.

Спектр та межі аналізу, які визначають, які галузі бізнес-рішень торкається картографування, встановлюються на першому – початковому етапі процесу. Адже, консультанти з управління ризиками також здійснюють цю операцію на першому етапі аналізу банківської установи. В свою чергу, межі аналізу можуть бути настільки широкими або настільки вузькими, як визначає банківська установа. Але при цьому, має зберігатися баланс між широтою меж, глибиною

інформації а також цінністю тієї інформації, яка буде одержана при здійсненні картографування ризиків.

Також, доцільно визначитися з цілями, доступністю, а також цінністю інформації. Виходячи з цього вже окреслити межі необхідного аналізу для формування карти ризиків.

Говорячи про команду та її склад, то дана обставина є критичною для успішності процесу картографування ризиків. При реалізації роботи професійними консультантами команда, тобто робоча група має включати в основному топ-менеджмент, а саме тих фахівців, які мають досвід та експертні знання. Тобто, у випадку самотійного картографування ризиків консультант є по суті «колективним розумом» топ-менеджменту банківської установи. Досвід зарубіжних банків показує, що команда функціонує ефективно, у разі складу з шести -десяти осіб.

Лише визначивши межі аналізу, є можливість визначити, хто має включатися в команду. Найбільш вагомим, є те, що команда максимально репрезентовано представляла інституційні знання свого банку і включала топ-менеджмент.

На етапі сценарної оцінки і ранжування команда здійснює керований мозковий штурм, щоб з'ясувати всі потенційно можливі ризики при визначеній стратегії розвитку та сценаріях, супутніх їх проявах. Після їх ідентифікації, ризики та сценарії обговорюються, з'ясовується консенсус та формується письмовий опис сценаріїв. Основним моментами кожного сценарію є «вразливість» банку (об'єкт ризику), «критичний механізм» (фактори ризику) і «наслідки» (величина можливих втрат).

Таким чином, комплексна система ризик-менеджменту вимагає системності і послідовності, лише в даному випадку вона надасть необхідний ефект. Робота даної системи має базуватися на накопиченому досвіді та обов'язково перебувати надзвичайно гнучкою, адже система має реагувати на всі зміни, які відбуваються як всередині самого банку, так і за його межами [52].

Висновки до розділу 3

Варто сказати, що концепція управління ринковим ризиком, містить в собі комплекс покрокових заходів. Завдяки вдалим заходам банк може точно ідентифікувати ризик, здійснити його оцінку, застосовуючи потрібні інструменти, а також ефективно проводити контроль. Це дозволить мінімізувати можливі втрати, а також покращити фінансову стійкість банку.

Також було розглянуто формування карти ризику. Отож, картографування ризиків, по праву, є потужним аналітичним інструментом за для того, щоб розібратися в ризиках банку і визначити їх за пріоритетами. Окрім цього, в багатьох випадках карта ризиків є джерелом для визначення економічної цінності банку. Вона відіграє ключову роль у стратегічному, а також поточному плануванні, реалізації існуючої та визначені майбутньої ділової стратегії банківської установи.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи вище описане, відмітимо:

1. Ринковий ризик – це ризик втрати або недоотримання банком доходів, пов'язаний із зміною цін на акції, процентних ставок, зміною курсів іноземних валют та вартості фінансових інструментів. В той же час, ризик має місце майже в кожній діяльності банківської установи. За умови, якщо існує ризик, то не має можливості точно спрогнозувати кінцеві результати, а це, в свою чергу, викликає ситуацію невпевненості відносно того, що саме може бути отримано по завершенню. Розмір ризику – це один із значимих чинників при ухваленні рішення, саме він може бути вирішальним при визначенні з альтернативними варіантами.

Найбільш розповсюдженими ринковими ризиками є процентний, валютний та фондовий, товарний, та похідних інструментів. Що ж стосується управління ринковим ризиком, то воно як і управління іншими видами ризиків, зазвичай, здійснюється банківською установою у відповідності до його стратегічних завдань. При цьому, пріоритетним є сприяння максимальному збереження активів та капіталу з урахуванням скорочення можливих втрат та недоотримання прибутку по внескам банку у фінансові інструменти, в тому іноземну валюту та дорогоцінні метали.

2. Важливість оцінки ризиків полягає у встановленні напрямів їх нейтралізації. При цьому, одним із найбільш ефективних інструментів управління ринкового ризику є встановлення системи лімітів, які можуть бути визначеними у відповідності до операцій чи продуктів, на максимальну величину збитків або на фінансовий результат за операцією, на клієнта чи групу клієнтів. Розмір ліміту встановлюється тим, які втрати банк може дозволити собі понести, оперуючи тими або іншими сумами активів та ресурсів. Величина ліміту визначається виходячи з обсягів операцій (фактичних або бюджетних параметрів), строку, валюти здійснення операції, інших додаткових умов угоди.

Для точного визначення неочікуваних збитків у наслідку ринкового ризику доцільно здійснювати моделювання їх розподілу беручи до уваги дані. Хоча, через складність здійснення моделювання та недоступність даних, не всі банки мають здатність здійснити точну оцінку можливих збитків від ринкового ризику.

3. Загальна оцінка сучасного стану управління ринковим ризиком банків продемонструвала доволі стабільну ситуацію, і це не зважаючи на функціонування вітчизняних банків в умовах військового стану. Результати здійсненого реверсивного стрес-тестування банківських установ, продемонстрували, що у найбільших банків достатньо запасу основного капіталу та накопичених прибутків на покриття втрат 25% кредитного портфеля.

4. Аналіз ефективності управління ринковим ризиком АТ «Креді Агріколь Банк» продемонстрував, що в умовах банку сформована ефективна система ризик-менеджменту. Основне завдання політики ризик-менеджменту полягає у визначенні основних принципів управління ризиками в АТ «Креді Агріколь Банк». В свою чергу, політика охоплює наступні групи ризиків, а саме кредитні, фінансові та операційні.

5. Досягнення якісної оцінки ринкових ризиків АТ «Креді Агріколь Банк» застосовує набір ризик-індикаторів, які ґрунтуються на чутливості, до них відносять валову та чисту чутливість, вартість під ризиком і негативний стрес, який визначається для кожного окремого типу операцій, параметри ризик-алертів.

6. При формуванні системи ризик-менеджменту будь-яка банківська установа повинна самотійно виокремлювати фактори, показники, а також поріг значимості різних видів ризиків, в тому числі і ринкових, визначати стадії виявлення визначених ризиків у власній методиці з'ясування та ідентифікації вагомих ризиків та здійснювати оцінку цих ризиків відповідно до фінансових інструментів.

7. Сформовано концептуальні підходи щодо вдосконалення управління ринковим ризиком в системі ризик-менеджменту банку. Було відмічене, що ключовою умовою у формуванні та організації банківського ризик-менеджменту

звичайно є виконання методичних рекомендацій Базельського комітету щодо банківського нагляду, а саме Базель II та Базель III. В свою чергу, організація системи управління банківськими ризиками, враховуючи вимоги НБУ, мають ґрунтуватися на розподілі чітких обов'язків між підрозділами банківської установи із застосування існуючої моделі трьох ліній захисту. Серед яких, перша лінія має знаходитися в межах бізнес-підрозділів банку, а також підрозділів реалізації та підтримки діяльності банківської установи.

8. Визначаючи механізм управління ринковим ризиком банку, зазначено, що в першу чергу є потреба в формуванні дієвої інформаційної підсистеми у загальній системі ризик-менеджменту, яка має сприяти забезпеченню зростанню ефективності процесу управління банківськими ризиками. Адже, сучасна ІТ-підтримка банківських установ, наділена широкими можливостями завдяки існуючим пакетам СУБД, які надають можливість завдяки математичним законам декартового з'єднання формувати та будувати реляційні бази даних, окрім цього, схематично пов'язуючи їх завдяки основним, а також зовнішнім ключам ідентифікації.

9. Розглядаючи міжнародний досвід вдосконалення системи управління ринковим ризиком банку звертається увага на процедуру картографування, яка є частиною систематичної методології, яка бере до уваги всі сторони діяльності банківської установи та дає можливість виокремити, розташувати відповідно пріоритетів та кількісно оцінити (розбити на кластери) банківські ризики, в тому числі і ринкові.

При цьому, карта ризиків є доволі зручною, так, наприклад, для того, щоб продемонструвати топ-менеджерам ризики та рівень їх небезпеки. Окрім цього, простота її побудови дає можливість відразу оцінити ті ризики, на яких доцільно загострити увагу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блащук-Дев'яткіна Н.З., Ігнатишина В.М., Скидан У.І. Сучасні тенденції формування ресурсів комерційних банків України. «Молодий вчений». 2020. № 3 (79) березень. С. 209-213
2. Бобиль В.В. Управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Спеціальність 08.00.08 Гроші, фінанси і кредит. Полтава, 2015
3. Важков А.П. Природа і механізм трансформації банківських ресурсів: автореф. Дис. На здобуття наук. Ступеня д-ра економ. Наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Суми, 2017. С.37
4. Впровадження вимог Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах Вимоги до управління процентним ризиком банківської книги. Київ, 18 - 19 вересня 2018 року
5. Водяницька О.В., Соколова Н.В., Серьогін С.С. Особливості управління банківськими ризиками. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. Випуск №16, 2018. С. 700-704
6. Волкова Н.І., Мухіна А.С. Фінансові ризики банку: оцінка та механізм нейтралізації. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №22 (2020), С. 6-12 URL: <https://modecon.mnau.edu.ua> (дата звернення: 11.05.2022)
7. Волкова Н.І., Мухіна А.С. Впровадження моделі оцінки впливу ризиків на фінансову стійкість АТ «ПУМБ». Економік та організація управління. №3, 2020, С. 104-112 URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/9707/9631> (дата звернення: 01.12.2022)
8. Волкова В.В., Грабовенко К.В. Методичні аспекти управління ринковим ризиком банку: праці II Міжнародної науково-практичної конференції. Бостон, 2022. С. 548-555

9. Волкова В.В., Грабовенко К.В. Оцінка та управління ринковим ризиком банків: праці IV Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава, 2022
10. Галапун Л.О. Теоретико-методологічні засади управління ризиками банківського капіталу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 16, частина 1, 2017. С. 47-51
11. Домбровська Л.В., Потриваєва В.К. Сучасні тенденції в управлінні ресурсами комерційних банків України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №21. С.39-44
12. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 7 грудня 2000 року. Редакція від 01.10.2022, підстава - 2510-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 21.11.2022)
13. Зверлук Л.А., Дідковська Ю.С. Концептуальні основи організації системи ризик-менеджменту в банках. БІЗНЕСІНФОРМ № 9 2020. С. 238-245
14. Ізмайлович С.В., Петровський В.В. Зарубіжний досвід національної депозитної політики банків: оцінка та перспектива URL: <https://www.rea.ru/ru/org/branches/voronezh/Documents/NAUKA/202017.pdf> (дата звернення: 25.10.2022)
15. Інтегрована система управління ризиками банку: монографія. Н.П. Шульга, В.І. Міщенко, Л.Л. Анісімова та ін.; за заг. ред. Н.П. Шульги. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 440 с.
16. Качур Ю.О., Тетяніна С.М. Методи залучення банками депозитних ресурсів. Гроші, фінанси і кредит. 2019. №35. С.419-426
17. Коваленко В.В., Радова Н.В. Депозитна політика та її вплив на забезпечення конкурентних переваг банків. Бізнес-навігатор. 2018. №6(49). С. 182-188
18. Коваленко В.В. Ризик-менеджмент в системі стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи. Вісник української академії банківської справи. 2010 №1. С. 33-39 URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream->

download/123456789/52526/5/Kovalenko_Ryzyk_menedzhment.pdf;jsessionid=F0F7FF6373CBB195D5A98614835B2DDA (дата звернення: 17.04.2022)

19. Коваль Я.С. Державний інструментарій ідентифікації ризиків, як елемент попередження негативного впливу на економічний стан банківської системи. Вчені записки Університету «КРОК» №1 (53), 2019. С. 65-74

20. Колеснік Я.В., Землякова І.С. Сучасний та перспективи розвитку пасивних операцій банківського сектору економіки України. Гроші, фінанси і кредит. 2018. №34. С. 150-153

21. Колодізев О.М. Оцінювання фінансового потенціалу залучення коштів фізичних осіб банками України. Актуальні проблеми економіки. 2017. № 2. С. 260-268

22. Копилук О.І., Музичка О.М. Банківські операції. Центр навчальної літератури. 2020. 536 с.

23. Кочетигова Т.В., Пяничук Д.О. Економічна сутність та необхідність формування фінансових ресурсів комерційного: Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 16. URL: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017> (дата звернення: 11.09.2022)

24. Краснова І.В., Лавренюк В.В., Щеглюк М.С. Інформаційне забезпечення системи управління ризиками в банках. Sciences of Europe № 99, (2022) С. 14-19

25. Марич М.Г., Марич А.В. Банківські ризики та система управління ними. Випуск 23. Частина 3. 2017. С. 84-88

26. Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф. Банківські операції: підручник. Київ: КНЕУ, 2018. 608 с.

27. Мулик Т.О., Мулик І.Я. Оцінка достатності капіталу вітчизняних банків як запорука їх надійності. Ефективна економіка. 2021. № 7 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9050> (дата звернення: 02.10.2022)

28. Національний банк України «Дані наглядової статистики: згруповані балансові залишки банків України». URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Aggregation_new.zip (дата звернення: 20.09.2022)

29. Національний банк України «Упроваджено вимоги до розрахунку банками мінімального розміру ринкового ризику.» URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uprovadjeno-vimogi-do-rozrahunku-bankami-minimalnogo-rozmiru-rinkovogo-riziku> (дата звернення: 23.04.2022)

30. Окрема фінансова звітність АТ «Креді Агріколь Банк» разом зі звітом незалежного аудитора на 31 грудня 2020 р.

31. Окрема фінансова звітність АТ «Креді Агріколь Банк» разом зі звітом незалежного аудитора на 31 грудня 2021 р.

32. Олійник А.В. Оцінка втрат від кредитного ризику та моделювання ризику ліквідності банку. Вісник Хмельницького національного університету 2021, № 3. С. 323-332

33. Островська Н.С. Економічна суть банківських ризиків. Інтелект XXI № 2 '2018. С. 117-121

34. Офіційний сайт АТ «Креді Агріколь Банк». URL: <https://credit-agricole.ua/> (дата звернення: 03.10.2022)

35. Панченко К.С. Оцінка та управління ринковим ризиком комерційного банку. Інвестиції: практика та досвід № 5. 2018. С. 45-48 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/11.pdf (дата звернення: 24.04.2022)

36. Пернарівський О.В., Пернарівська О.О. Методи оцінювання ризиків у банківській діяльності. Східна Європа. Економіка, бізнес та управління. 2018. Вип. 6 (17). С. 828-833

37. Постанова НБУ «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» від 11.06.2018 р. № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (дата звернення: 08.05.2022)

38. Постанови Правління НБУ «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку» № 1256/8577 від 29 грудня 2003 р.. В редакції Постанови Національного банку № 144 від 14.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text> (дата звернення: 11.10.2022)

39. Постанови Правління НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» № 144 від 14.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0144500-22#Text> (дата звернення: 12.11.2022)

40. Примостка Л.О., Диба М.І., Краснова І.В. Банківська система України: інституційні зміни та інновації: кол. моногр., за заг. ред. Л.О. Примостки. Київ, 2015. 434 с.

41. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія. За ред. В. В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с.

42. Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О. Банківська система: навчальний посібник / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

43. Сова О.Ю., Якімова І.Л. Пріоритети капіталізації банківської системи України. Бізнес Інформ. 2020. № 2. С. 343-350

44. Сукач О.М. Мінімізація ризиків як інструмент забезпечення безпеки банку. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №22. 2020. С. 90-94

45. Тарасевич Н.В. Актуальні аспекти формування системи ризик-менеджменту в банках України. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №21. 2020. С. 213-218

46. Третяк Д.Д., Душейко П.А. Теоретичні аспекти ризик-менеджменту банку. Економіка та держава № 1. 2022. С. 100-107

47. Тарасевич Н. В. Актуальні аспекти формування системи ризик-менеджменту в банках України. Modern Economics. № 21. 2020. С. 213-218. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/21-2020/tarasevych.pdf> (дата звернення: 18.05.2022)

48. Швайдак В. М., Щербань П. П. Характеристика різновидів ризиків небанківських фінансових посередників. Ефективна економіка № 4, 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5840> (дата звернення: 23.04.2022)

49. Alibeki H., Samsonov M.. Stress testing and elements of consolidated supervision as key instruments for enhanced risk-oriented monitoring of banks' activities. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(4). 2017. 37-46. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/66297/1/Stress_Alibeiki.pdf (дата звернення:22.11.2022)
50. Juma, A. M., Odunga, R., Atheru, G. & Nzai, C. Financial Risks Analysis and Performance of Commercial Banks in Kenya, *Journal of Finance and Accounting*, 2 (2). 2018. 76-95. URL: <https://stratfordjournals.org/journals/index.php/journal-of-accounting/article/view/211/264> (дата звернення:21.11.2022)
51. Hirk, R., Hornik, K., & Vana Gür, L. (2018). Multivariate ordinal regression models: an analysis of corporate credit ratings. *Statistical Methods and Applications*, 28(3), 2018, 507 - 539. AURL: https://research.wu.ac.at/ws/portalfiles/portal/18338625/2019_Article_.pdf (дата звернення: 01.12.2022)
52. “Melecky, Martin; Podpiera, Anca Maria. Placing Bank Supervision in the Central Bank : Implications for Financial Stability Based on Evidence from the Global Crisis. Policy Research Working Paper;No. 7320. World Bank, Washington, DC. World Bank. 2015. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22196> (дата звернення: 25.11.2022)
53. Muhammad, B., Khan, S., & Xu, Y. Understanding risk management practices in commercial banks: The case of the emerging market. *Risk Governance and Control: Financial Markets & Institutions*, 8(2). 2018. 54-62. URL: <http://doi.org/10.22495/rgcv8i2p3> (дата звернення: 25.11.2022)